

Fordeling og incitament

2013

Fordeling og incitamenter 2013

Fordeling og incitament
Juli 2013

I tabeller kan afrunding medføre,
at tallene ikke summer til totalen.

Henvendelse om publikationen
kan i øvrigt ske til:
Økonomi- og Indenrigsministeriet
Slotsholmsgade 10-12
1216 København K
T 72 28 24 00

Omslag: Design Dialogue
Foto: Trine Søndergaard

Elektronisk Publikation:
ISBN: 978-87-92856-29-6

Publikationen kan hentes på
Økonomi- og Indenrigsministeriets hjemmeside:
www.oim.dk

Forord

Hvis vi sammenligner os med resten af verden, er Danmark kendetegnet ved små indkomstforskelle. Den position har vi fastholdt gennem årtier. Samtidigt er der gennemført en række reformer af skattesystemet og indkomstoverførslerne, der har styrket tilskyndelsen til at være i beskæftigelse, til at arbejde flere timer eller på anden vis gøre en ekstra indsats.

Reformerne har styrket dansk økonomi, grundlaget for den offentlige velfærd og kommer hele Danmark til gode. Sådan vil det også være i de kommende år, hvor regeringens reformer vil virke med stadig stigende styrke.

Fordeling og Incitament 2013 bidrager med ny viden om forskelle i indkomster, levevilkår, og hvordan reformer virker. Det er vigtigt, at debatten hviler på et solidt og nuanceret grundlag, så vi ikke overser de rigtige problemer. Når en familie vælger at arbejde flere timer end en anden, er det fx ikke et fordelingsmæssigt problem. Det er heller ikke et problem, hvis en studerende vælger uddannelse efter interesse, mens en anden går efter en uddannelse, der giver udsigt til høj løn. Men det er et problem, hvis den enkelte ikke har haft mulighed for at vælge et aktivt arbejdsliv. Hvis den enkelte ikke kan tage en uddannelse, eller hvis forsørgelssystemet virker fastlåsende og fokus ikke er på at få passivt forsørgede i job.

Vi har et godt udgangspunkt for lige muligheder, bl.a. fordi vi har formelt fri og lige adgang til offentligt finansierede sundhedsydelser og uddannelse. Vi har en høj erhvervsdeltagelse, og vi har en lang tradition for at tage hånd om socialt udsatte.

Men det er ikke i alle tilfælde, at de formelle lige muligheder omsætter sig i reelt lige muligheder for alle. Fordeling og Incitament 2013 viser, at vi kan gøre det bedre. Alle, der kan, skal have muligheder for et arbejdsliv. Regeringen har derfor gennemført en reform af førtidspension og fleksjob, aftalt en kontanthjælpsreform og en SU-reform, og vi vil lave yderligere reformer, der hjælper folk i job.

Det kan være svært at gribe muligheder, hvis uddannelsen ikke er på plads. Folkeskolen har afgørende betydning for, at vi får brudt den sociale arv, og at alle elever er uddannelsesparate, når de går ud af folkeskolen. Sådan er det ikke i dag. For mange mangler lysten til og forudsætningerne for at tage en ungdomsuddannelse. En reform af folkeskolen skal sikre, at alle har forudsætninger for at tage en ungdomsuddannelse. Alle pile skal pege mod job eller uddannelse, hvis det er muligt.

Margrethe Vestager
Økonomi- og indenrigsminister

Indhold

1. Sammenfatning.....	7
1.1 Små indkomstforskelle og stærkere incitamentter	7
1.2 Et mere nuanceret syn på indkomstforskelle	13
1.3 Opvækstvilkår og lige muligheder	16
2. Lige muligheder for uddannelse og arbejde	23
2.1 Lige muligheder i Danmark.....	25
2.2 Opvækstvilkår og betydning for lige muligheder	31
Bilag 2.1 Indkomstforskelle og individuelle valg	39
Bilag 2.2 Indikatorer for ressourcsvg opvækst	41
3. Danske familiers indkomster.....	47
3.1 Udviklingen i familiernes rådighedsbeløb siden midten af 1990'erne.....	48
3.2 Familier der modtager overførsler	51
3.3 Familier i beskæftigelse.....	52
3.4 Forskellige mål for rådighedsbeløbet	58
Bilag 3.1 Huslejer i familietypermodellen	60
Bilag 3.2 Skatteændringer mv. der indgår i beregningerne.....	63
Bilag 3.3 Udvikling i rådighedsbeløbet for alle typer.....	64
4. Indkomstforskelle og -udvikling.....	67
4.1 Indkomstudvikling	68
4.2 Udvikling i indkomstfordelingen	74
4.3 Udvikling i lavindkomstgruppen	81
Bilag 4.1 Udfordringer ved mål for indkomstforskelle	88
Bilag 4.2 Bidrag til Gini-koefficienten og ændringer i denne 2006-2011	90
Bilag 4.3 Bidrag til Gini-koefficienten fra forskellige faktorer	91
Bilag 4.4 Indkomstfordeling	92
5. Et mere nuanceret syn på fordeling.....	95
5.1 Indkomstforskellene er konjunkturafhængige.....	96
5.2 Indkomsten varierer gennem livet	103
5.3 Omfordeling via individuelt offentligt forbrug	109
Bilag 5.1 Konjunkturvirkning på de disponible indkomster	117
Bilag 5.2 Fiktive livsforløb	122
Bilag 5.3 Fordelingsvirkninger af forøgelse af overførselsindkomst og offentlig service	124
Bilag 5.4 Udvidede forbrugsmuligheder.....	126
6. Den økonomiske tilskyndelse til at arbejde	131
6.1 Tilskyndelsen til at være i beskæftigelse	132
6.2 Tilskyndelsen til at gøre en ekstra indsats	141

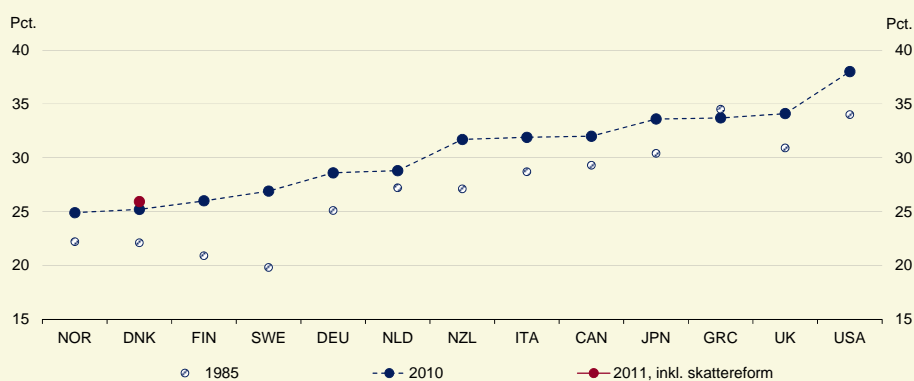
1. Sammenfatning

1.1 Små indkomstforskelle og stærkere incitament

Et af de centrale spørgsmål i fordelingsdebatten er, om man via reformer kan styrke de økonomiske incitament samtidig med, at de relativt små indkomstforskelle bibeholdes.

Danmark er blandt de lande i verden, hvor indkomstforskellene er mindst. Sådan har det været gennem årtier. De seneste reformer, herunder af skattesystemet, ændrer ikke på det billede, jf. figur 1.1.

Figur 1.1
Indkomstforskelle i OECD-lande

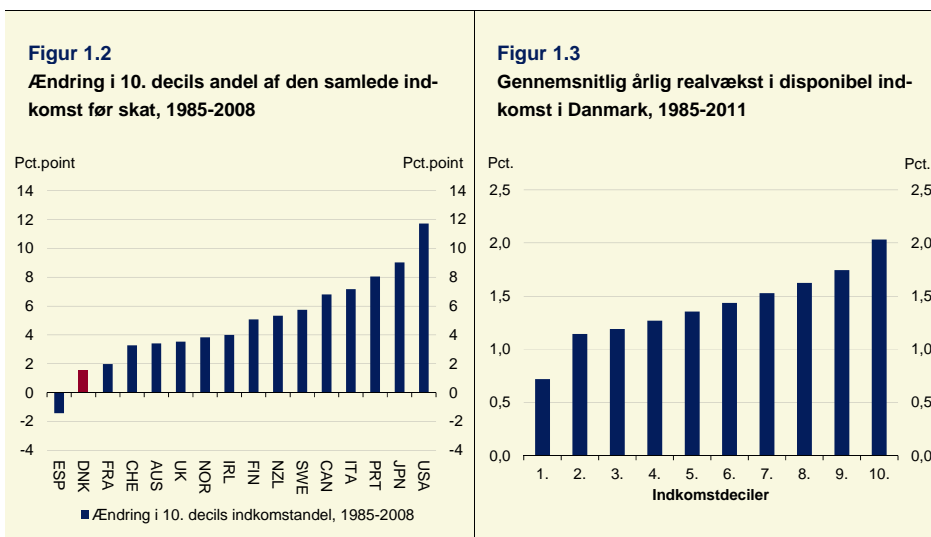
Anm.: Gini-koefficient for ækvivaleret disponibel indkomst. Opgørelsen omfatter hele befolkningen. For nogle lande vedrører opgørelsen året før eller efter de angivne årstal. Se i øvrigt kapitel 4 vedrørende fordelingsvirkning af skattereformen fra 2012.

Kilde: OECD og egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

De relativt små indkomstforskelle i Danmark afspejler en relativt lille lønspredning, og at skatter og overførsler omfordeler en stor del af indkomsten i det danske samfund.

I mange OECD-lande er indkomstforskellene steget i de seneste to årtier. Udviklingen dækker blandt andet over, at de økonomisk mest velstillede har haft større indkomstfremgang end andre indkomstgrupper. Det gælder også i Danmark, men den relative fremgang for de mest velstillede har været mere moderat end i de fleste andre lande, jf. figur 1.2.

Selv om de højeste indkomstgrupper har fået en lidt større indkomstfremgang, så har alle indkomstgrupper fået del i den økonomiske vækst i de to seneste årtier. Der har således været en pæn gennemsnitlig årlig realvækst i alle indkomstdeciler fra 1985 til 2011, jf. figur 1.3.

Anm.: Indkomstbegrebet bygger på forskellige afgrænsninger fra land til land. Man skal derfor være varsom med at fortolke på de eksakte forskelle mellem landene. Finland fra 1990-2008, Portugal fra 1989-2005 og Storbritannien fra 1990-2009.

Kilde: The World Top Incomes Database.

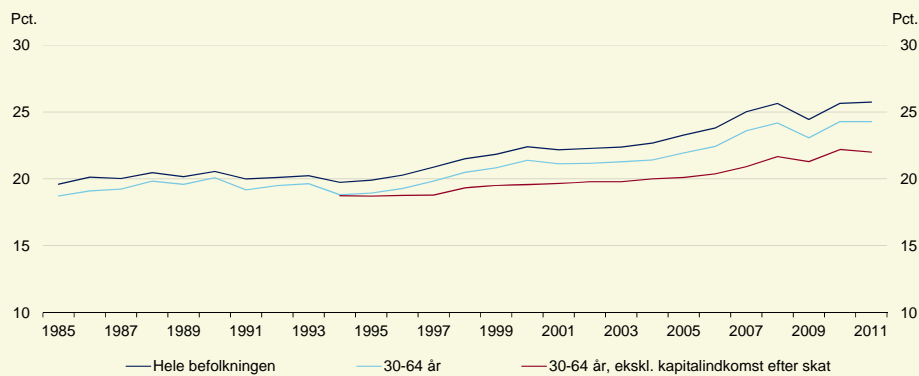
Anm.: Ækvivaleret disponibel indkomst. Realvækst for medianen i hvert decil.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Der er flere forklaringer på, at indkomstfremgangen har været forskellig for de forskellige indkomstgrupper. Én er befolkningens sammensætning. Flere studerende og flere pensionister har trukket i retning af lavere indkomstfremgang i den nedre del af indkomstfordelingen. Hvis man kun kigger på de 30-64-årige, er indkomstforskellene derfor øget mindre end for befolkningen som helhed, jf. figur 1.4.

Udviklingen i kapitalindkomst er dog den primære forklaring på de øgede indkomstforskelle. Det skyldes især et stigende afkast af ejerbolig i den øvre del af indkomstfordelingen i takt med de betydelige værdistigninger på boliger frem mod 2007.

Figur 1.4
Udvikling i indkomstforskelle i Danmark, 1985-2011

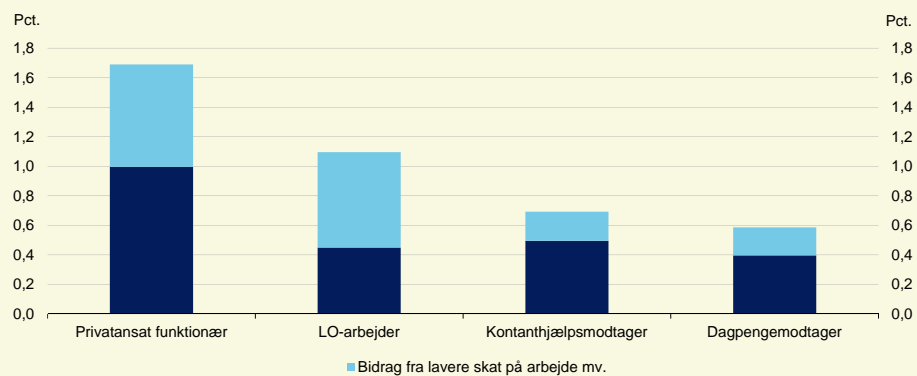

Anm.: Gini-koefficient for ækvivaleret disponibel indkomst. Afkast af ejerbolig er baseret på ejendomsvurderingerne, som typisk følger boligpriserne med en vis forsinkelse. Det kan betyde, at faldet i boligpriserne efter 2007 endnu ikke er slået fuldt ud i mindre indkomstforskelle. Endvidere betyder nedsettelsen af loftet for indbetaling til ratepension i 2010 en teknisk stigning i Gini-koefficienten på 0,4 pct.-point. Se i øvrigt kapitel 4.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Indkomstforskellene og udviklingen i de disponible indkomster i de to seneste årtier skal også ses i lyset af, at der er gennemført en lang række reformer, der har styrket arbejdsudbuddet og reduceret ledigheden.

Et af de områder, hvor der er gennemført flest reformer, er skatteområdet. Skattereformerne har isoleret set øget indkomstforskellene (Gini-koefficienten) med ca. 0,7 pct.-point siden 1998, heraf 0,5 pct.-point som følge af Forårspakke 2.0 fra 2009. Det skyldes, at reformerne har sigtet på at øge den økonomiske gevinst ved at være i arbejde, dygtiggøre sig og yde en ekstra indsats. Det har betydet, at familier i beskæftigelse har fået en større fremgang i deres rådighedsbeløb end familier på overførselsindkomst. Skattereformerne er den væsentligste årsag til, at en typisk LO-arbejderfamilie har haft en større stigning i det reale rådighedsbeløb siden 1995 end familietyper på overførselsindkomst, jf. figur 1.5.

Figur 1.5**Gennemsnitlig årlig realvækst i rådighedsbeløb for forskellige familietyper, 1995-2013**

Anm.: Se kapitel 3.

Kilde: Egne beregninger på Økonomi- og Indenrigsministeriets familietypemodell.

Skattereformerne har imidlertid også betydet, at mange familier i dag har en højere indkomst, end de ville have haft uden reformerne, fordi beskæftigelsen er styrket. Det samme gælder de mange reformer inden for arbejdsmarkedet og tilbagetrækning, som er gennemført siden midten af 90'erne, herunder reformer af beskæftigelsespolitikken, efterlønsordningen og dagpengesystemet. Den højere beskæftigelse styrker samtidig mulighederne for at finansiere den offentlige velfærd.

De fem skattereformer, der er gennemført siden 1998, skønnes tilsammen at have styrket arbejdsudbuddet med over 50.000 fuldtidspersoner, jf. tabel 1.1. Hertil kommer virkningen af reformerne inden for arbejdsmarkedet og tilbagetrækning.

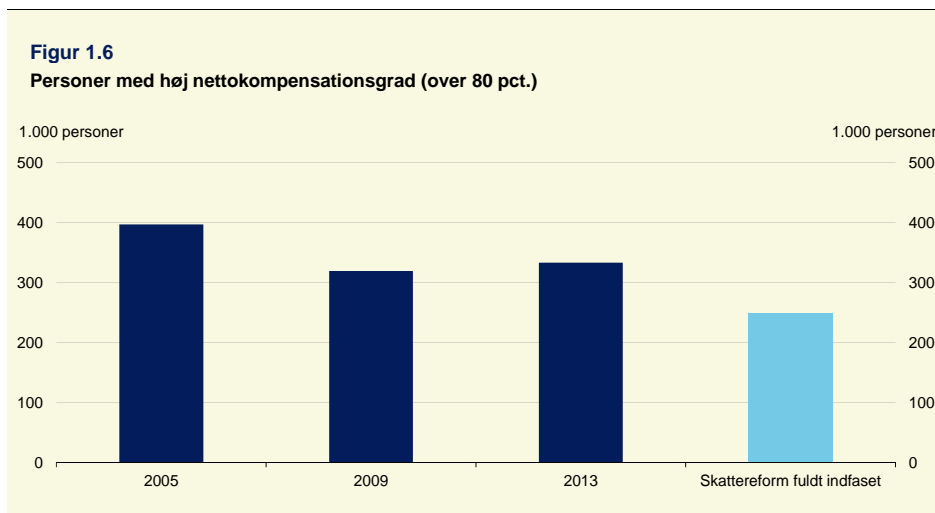
Tabel 1.1**Bidrag fra skattereformer til arbejdsudbud**

Reformer	Skønnet virkning, fuldtidspersoner
Pinsepakken (1998)	+
Forårspakken (2004)	9.650
Lavere skat på arbejde (2007)	7.550
Forårspakke 2.0 (2009)	18.300
Danmark i arbejde (2012)	15.800

Anm.: Der foreligger ikke skøn for arbejdsudbudseffekten af Pinsepakken.

Kilde: Svar på Finansudvalgets spm. nr. 208 af 13. februar 2013 samt lovforslag nr. 194 af 14. august 2012.

Reformerne understøtter arbejdsudbuddet, fordi langt flere får en væsentlig økonomisk tilskyndelse til at deltage aktivt på arbejdsmarkedet. Når den seneste skattereform fra 2012 er fuldt indfaset vil antallet af personer med svag økonomisk tilskyndelse til at være i beskæftigelse (nettokompensationsgrad over 80 pct.) således være faldet fra ca. 400.000 personer i 2005 til ca. 250.000 personer, jf. figur 1.6.

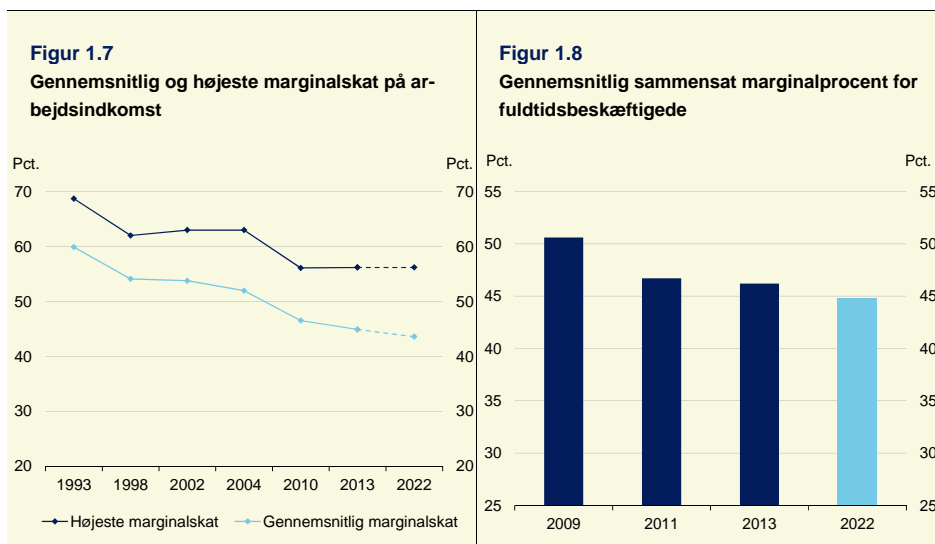

Anm.: Se kapitel 6.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellen.

Skattereformerne øger også arbejdsudbuddet, fordi man får mere ud af at øge sin arbejdstid og yde en ekstra indsats, når skatten er betalt. Siden 1993 er både den gennemsnitlige og højeste marginalskat reduceret markant. Og med den seneste skattereform reduceres marginalskatterne yderligere, jf. figur 1.7.

Modregning i eventuelle offentlige ydelser, som fx boligstøtte eller friplads i daginstitution, påvirker også det, man får ud af at arbejde og yde en ekstra indsats. Når skattereformen er fuldt indfaset vil den gennemsnitlige sammensatte marginalprocent for fuldtidsbeskæftigede være reduceret til ca. 45 pct., jf. figur 1.8.

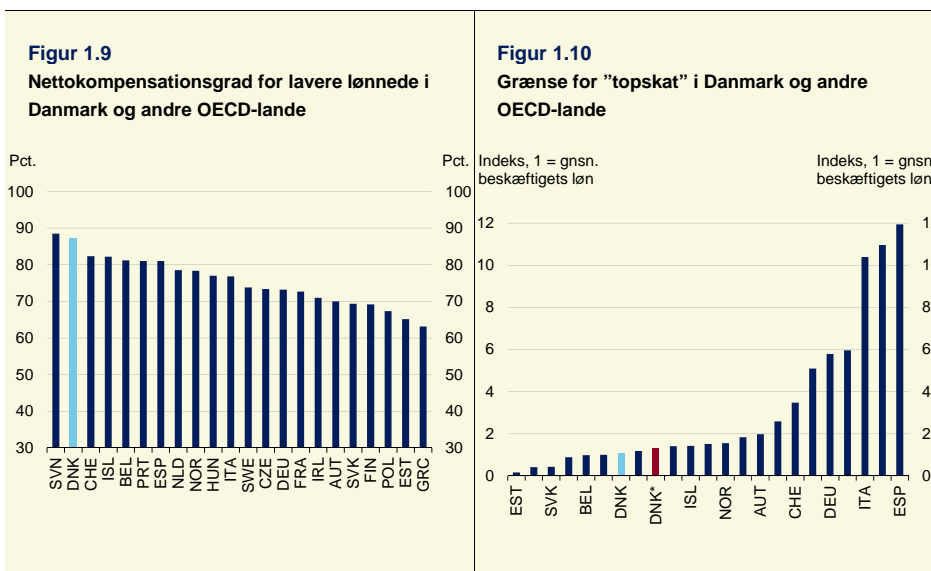

Anm.: Tallet i 2022 angiver - alt andet lige - marginalsatten, når skattereformen fra 2012 er fuldt indfasat.

Kilde: Finansministeriet, Skatteministeriet og egne beregninger på lovmodellen.

Anm.: Se anmærkning til figur 1.7 samt kapitel 6.
Kilde: Egne beregninger på lovmodellen.

Marginalsatten i Danmark er i dag på niveau med marginalsatten i mange andre OECD-lande. Danmark er dog stadig det land, hvor lavere lønnede får mindst ud af at arbejde frem for at være på overførsler, og hvor indkomstgrænsen for, hvornår man skal betale topskat, er blandt de laveste, jf. figur 1.9 og 1.10.

Anm.: Se kapitel 6.
Kilde: OECD og egne beregninger.

Anm.: Se kapitel 6. DNK* er Danmark efter indfasningen af skattereformen fra 2012.
Kilde: OECD og egne beregninger.

1.2 Et mere nuanceret syn på indkomstforskelle

Traditionelt er indkomstforskellene opgjort på baggrund af indkomstoplysninger fra et enkelt år. Det giver imidlertid i mange tilfælde ikke et retvisende billede af den enkeltes forbrugsmuligheder. Det skyldes blandt andet, at indkomsterne i et enkelt år ikke afspejler den indkomst, den enkelte får senere i livet, tidligere har haft eller har normalt. Opgørelserne ser også bort fra det forbrug, som det offentlige stiller til rådighed.

Studerende har typisk en relativt lav indkomst, men får ofte en forholdsvis høj indkomst som erhvervsaktive. Pensionister har typisk en lavere indkomst, end de havde som erhvervsaktive, men har i mange tilfælde en opsparing, der giver mulighed for et større forbrug, end deres indkomst giver grundlag for.

Der vil også altid i et givet år være nogle, som midlertidigt har en relativt lav indkomst, fx på grund af ledighed eller orlov. Omvendt har andre en højere indkomst end normalt, fx fordi de har haft meget overarbejde, har haft en ekstraordinær stor indtægt som selvstændige eller har fået et stort aktieudbytte.

Indkomsterne i et enkelt år giver derfor et unuanceret billede af indkomstforskellene. Ved at supplere med en række andre mål kan man få et mere nuanceret syn på indkomstforskelle og forskelle i forbrugsmuligheder.

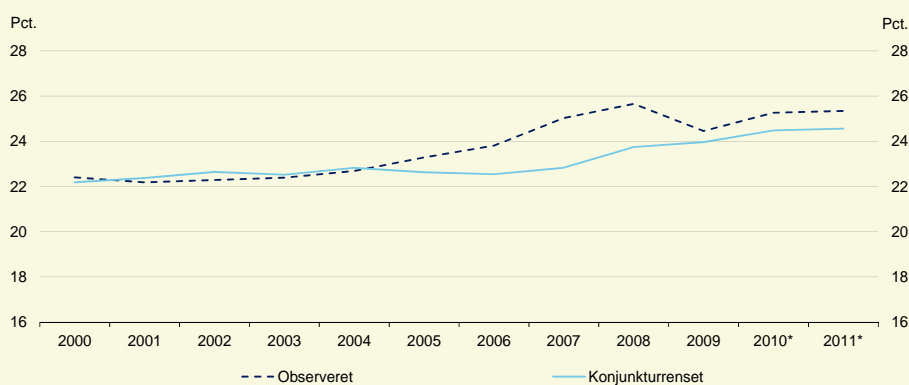
For det første har konjunkturerne stor betydning for indkomsterne i det enkelte år, navnlig kapitalindkomst og indkomst fra selvstændig virksomhed. Under en lavkonjunktur vil boligpriser og aktiekurser typisk være vigende, mens det omvendte gør sig gældende i en højkonjunktur. Det påvirker indkomstforskellene, fordi personer med positiv kapitalindkomst især er koncentreret i den halvdel af befolkningen med størst indkomst.

Selvstændiges indkomster svinger typisk også kraftigt fra år til år og er i høj grad konjunkturafhængige, fordi de ofte er knyttet til virksomhedens indtægter og salg i det enkelte år. I perioder med lavkonjunktur er der typisk mange selvstændige med negative indkomster, hvilket isoleret set øger indkomstforskellene, og omvendt i perioder med højkonjunktur.

Indkomstforskellene i det enkelte år påvirkes også af, at ledighed og beskæftigelse svinger med konjunkturerne. Gennemslaget er dog moderat, fordi dagpenge mv. giver mange ledige en relativt høj dækning i forhold til den indkomst, de ville have haft som beskæftigede.

Siden 2000 har konjunkturerne særligt haft stor betydning for indkomstforskellene i årene 2007 og 2008. I de to år bidrog konjunkturerne til at øge indkomstforskellene med knap 10 pct., især på grund af stærkt stigende boligpriser, udviklingen på aktiemarkedet samt et kraftigt fald i selvstændiges indkomster i kølvandet på finanskrisen. Korrigerer man indkomsterne for konjunkturbetingede udsving, så har indkomstforskellene som forventet udviklet sig mere jævnt igennem 00'erne, jf. figur 1.11.

Figur 1.11
Indkomstforskelle målt ved Gini-koefficienten

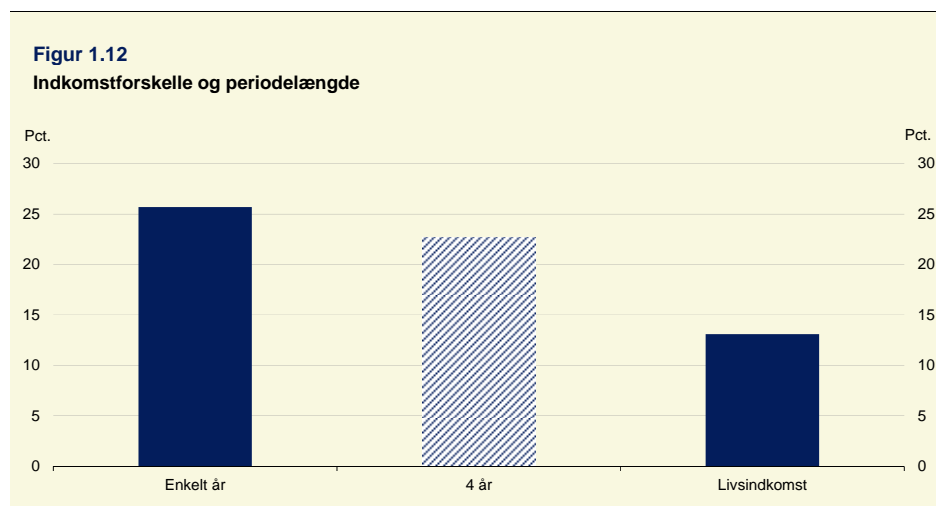

Anm.: * Gini-koefficienten er beregningsteknisk nedjusteret med 0,4 pct.-point i 2010 og 2011 som følge af loft over indbetalinger til ratepension. Se i øvrigt kapitel 4.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Konjunkturerne kan med andre ord have væsentlig betydning for de observerede indkomstforskelle i det enkelte år. Derfor skal man være varsom med at konkludere for håndfast på forskellene i det enkelte år og navnlig på udviklingen fra et år til det næste.

For det andet afhænger indkomstforskellene af, om man betragter personers indkomster i et enkelt år eller over en længere periode. De fleste oplever, at indkomsten varierer med forskellige faser i livet. Som uddannelsessøgende og pensionist har man typisk en lavere indkomst end som erhvervsaktiv. Betragter man indkomstforskellene over et helt liv, er de godt det halve af, hvad de er i et enkelt år, jf. figur 1.12.

Anm.: Se kapitel 5.

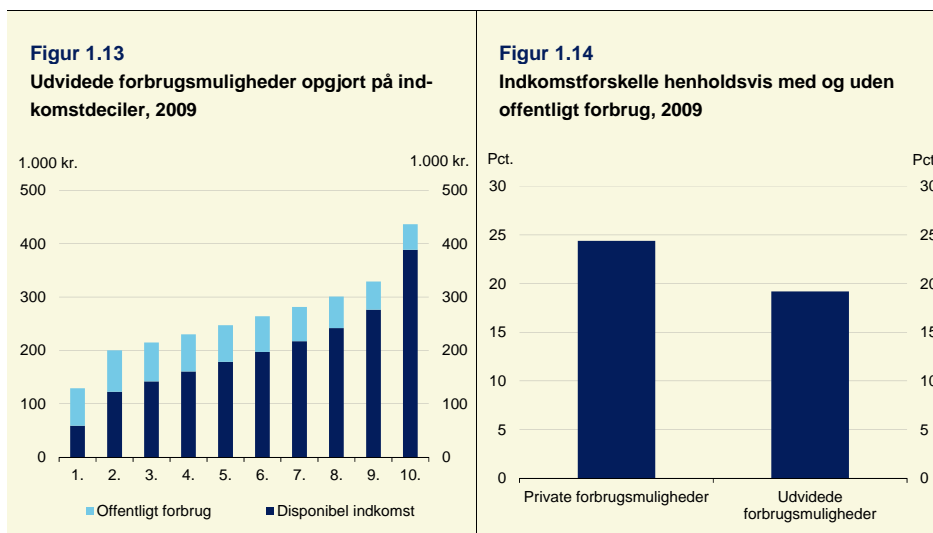
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

For det tredje kan fordelingen af det offentlige forbrug være med til at nuancere billedet af indkomstforskelle og forbrugsmuligheder.

Forskelle i disponibel indkomst giver alene et billede af forskelle i private forbrugsmuligheder. En stor del af forbruget i det danske samfund er imidlertid skattefinansieret og bliver tilvejebragt af den offentlige sektor. Det gælder fx uddannelse, sundhedsydelse og ældrepleje.

Det offentlige forbrug er med til at udjævne de samlede forbrugsmuligheder. Dels har alle praktisk talt de samme muligheder for offentligt forbrug, fordi der som hovedregel er fri og lige adgang til de offentlige serviceydelser. Dels er en stor del af det offentlige forbrug, herunder sundhed og pleje, koncentreret blandt ældre, som typisk har en lavere indkomst end erhvervsaktive. Det offentlige forbrug udgør derfor en relativt større del af forbrugsmulighederne i den nedre del af indkomstfordelingen end i den øvre del, jf. figur 1.13.

Betydningen af det offentlige forbrug kan blandt andet illustreres ved at lægge værdien af det individuelle offentlige forbrug til den disponible indkomst. Dermed får man et udtryk for de samlede (private og offentlige) forbrugsmuligheder. Indkomstforskellene bliver i givet fald reduceret med godt en femtedel, jf. figur 1.14.

Anm.: Individuelt offentligt forbrug af sundhed og pleje afspejler forsikringsværdien af at have adgang til ydelserne, mens det øvrige individuelle offentlige forbrug afspejler værdien af det faktiske individuelle forbrug. Se i øvrigt kapitel 5.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Anm.: Figuren viser Gini-koefficienten for hhv. disponibel indkomst og udvidede forbrugsmuligheder (disponibel indkomst til lagt offentligt individuelt forbrug). Se kapitel 5.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Danmark er det OECD-land, hvor det individuelle offentlige forbrug udgør den største del af økonomien, og adgangen til ydelserne er mere universel end i andre lande. Det kan indikere, at den omfordelende virkning formentlig er relativt høj i Danmark.

1.3 Opvækstvilkår og lige muligheder

Forskelle i indkomst kan afspejle mange forhold, der ikke nødvendigvis er udtryk for reel ulighed. De kan som nævnt afspejle, at man befinder sig i forskellige faser af livet, men også forskellige individuelle valg, fx omkring uddannelse og arbejdstid. Nogle prioriterer fritid højere end andre. Nogle vælger udelukkende uddannelse efter interesse, mens andre også går efter en uddannelse med udsigt til gode indkomstmuligheder.

Der kan imidlertid også være nogen, som ikke får en uddannelse eller et solidt fodfæste på arbejdsmarkedet, fordi de ikke har haft de samme muligheder som andre, fx på grund af en opvækst med mange svigt og manglende opbakning. Et helt centralt spørgsmål i forhold til forskelle i indkomst er derfor, om der i Danmark er lige muligheder for uddannelse og arbejde.

Det danske velfærdssystem er kendetegnet ved, at der er formelt lige muligheder i den forstand, at næsten alle offentlige serviceydelser er gratis eller er målrettet personer med lav

indkomst. Danmark er samtidig blandt de OECD-lande, der bruger flest offentlige midler på dagtilbud, uddannelse og socialt udsatte børn og unge.

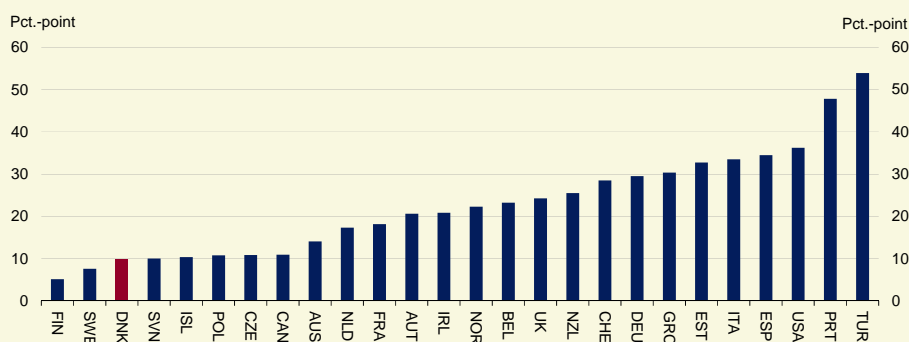
Det høje udgiftsniveau vidner om, at indsatsen for lige muligheder bliver prioriteret højt. Men det er ikke ensbetydende med, at der reelt er lige muligheder. Hvis indsatsen for lige muligheder skal bære frugt, er kvaliteten og effekten af indsatsen det centrale. Indsatsen for lige muligheder skal ideelt set vurderes på, om det lykkes at mindske negativ social arv.

En international sammenligning viser, at Danmark er blandt de OECD-lande, hvor forældrenes uddannelsesniveau har mindst betydning for, om man får en uddannelse ud over grundskolen. Andelen af unge i Danmark, som har fået en uddannelse ud over grundskolen, når de er mellem 25 og 34 år, er således ikke meget højere for personer, hvis forældre har en videregående uddannelse, end for personer, hvis forældre kun har en grundskoleuddannelse, jf. figur 1.15.

Den høje sociale mobilitet i uddannelse – kombineret med det faktum, at indkomstforskellene er relativt små – understøtter billedet af, at der i høj grad er lige muligheder i Danmark.

Figur 1.15

Social arv i uddannelse i OECD-lande, 2009

Anm.: Figuren viser 25-34-årige. Sammenligning af personer, hvis forældre har en kompetencegivende uddannelse, med personer, hvis forældre højst har en grundskoleuddannelse. Se i øvrigt kapitel 2.

Kilde: OECD (2012), *Education at a Glance 2012*.

Der er dog stadig tegn på en vis grad af negativ social arv. Det bekræfter en række danske undersøgelser om social arv og indsatsen for socialt udsatte børn og unge. Undersøgelserne viser, at der på trods af udbygningen af velfærdssamfundet stadig er en sammenhæng mellem en ressourcsvg opvækst og mulighederne senere i livet.

Børn, der har indikationer på en ressourcsvg opvækst, løber oftere ind i sociale problemer og har som voksne et lavere uddannelsesniveau og en svagere tilknytning til arbejdsmarke-

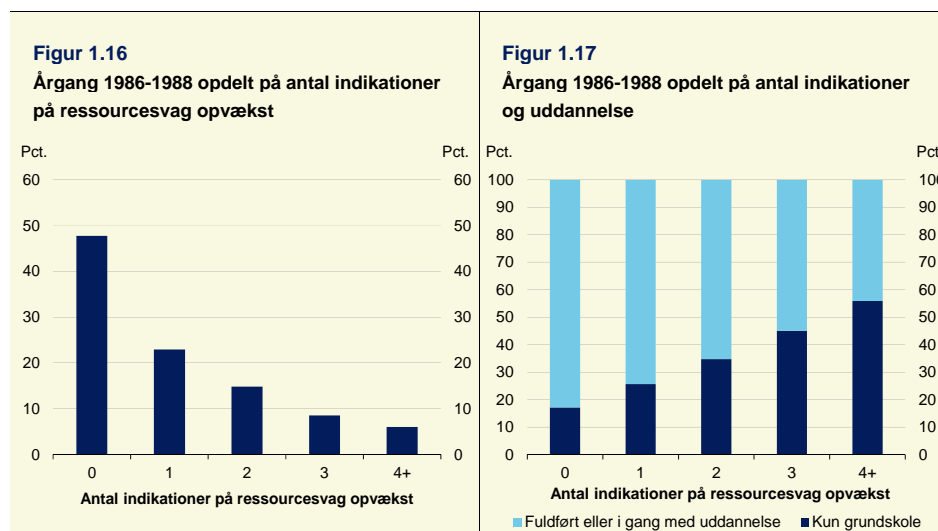
det end andre børn. Og navnlig ophobningen af indikationer øger risikoen for sociale problemer i barndommen og senere i livet.

Indikationer på en ressourcsvg opvækst vedrører blandt andet familie- og boligforhold, fx at man er vokset op uden begge sine forældre og er flyttet flere gange i løbet af barndommen. Indikationerne vedrører også forældrenes uddannelsesniveau og tilknytning til arbejdsmarkedet, fx at forældrene højst har en grundskoleuddannelse og har stået uden for arbejdsstyrken i mange år.

Indikatorerne er sjældent den udløsende faktor, men har ofte en sammenhæng med de kompetencer og værdier, som børnene tilegner sig igennem deres opvækst, og som senere i livet bliver udslagsgivende for deres motivation til og muligheder for at få en uddannelse og et arbejde.

Langt de fleste børn har en normal opvækst med ressourcestærke forældre. Men nogle børn oplever en ressourcsvg opvækst. Hovedparten af personerne fra årgangene 1986-1988 oplevede således højst én ud af syv indikationer på en ressourcsvg opvækst i løbet af deres barndom. Knap 9 pct. oplevede tre, mens 6 pct. havde mindst fire indikationer på en ressourcsvg opvækst, jf. figur 1.16.

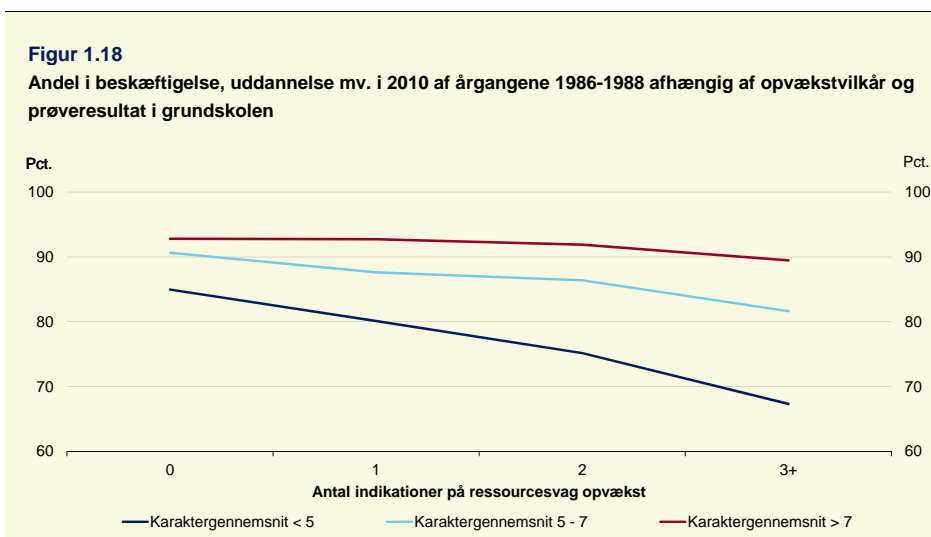
Mange børn med en ressourcsvg opvækst får en uddannelse og et aktivt arbejdsliv. Men en ressourcsvg opvækst øger risikoen for, at man ender uden uddannelse og arbejde. Af årgangene 1986-1988 var det under 50 pct. af personerne med mindst fire indikationer på en ressourcsvg opvækst, som havde gennemført eller var i gang med en uddannelse ud over grundskolen i 2010. For personerne i de samme årgange uden indikationer på en ressourcsvg opvækst gjorde det sig gældende for op mod 85 pct., jf. figur 1.17.

Anm.: Se kapitel 2. Personer født 1986 til 1988.
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Anm.: Se kapitel 2. Personer født 1986 til 1988.
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Et godt fagligt udgangspunkt fra grundskolen har stor betydning for mulighederne senere i livet og kan være med til at bryde den sociale arv. Personer med mange indikationer på en ressourcesvag opvækst, som får et godt prøveresultat i grundskolen, kommer videre i uddannelsessystemet og ud på arbejdsmarkedet i omtrent samme omfang som personer uden indikationer på en ressourcesvag opvækst, jf. figur 1.18.

Anm.: Se kapitel 2. . Personer født 1986 til 1988. Karaktergennemsnit efter 7-trins-skalaen.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Personer med en ressourcesvag opvækst, der fagligt set klarer sig dårligt i grundskolen, kommer derimod i mindre grad videre i uddannelsessystemet og ud på arbejdsmarkedet end andre, der klarer sig dårligt i grundskolen. Der er med andre ord stadig udfordringer at tage fat på, når det gælder om at bryde den sociale arv og skabe reelt lige muligheder.

Regeringen har taget flere initiativer, der skal adressere udfordringerne. Det gælder blandt andet aftalen om en folkeskolereform. Et af de tre mål med reformen er, at folkeskolen skal mindske betydningen af social baggrund i forhold til faglige resultater, jf. boks 1.1.

Boks 1.1**Eksempler på initiativer fra regeringen, der kan bidrage til mere lige muligheder**

Regeringen har indgået en aftale med Venstre og Dansk Folkeparti om en folkeskolereform. Med reformen er det blandt andet regeringens vision, at alle børn får de bedste muligheder for at tage en ungdomsuddannelse og klare sig godt i livet. Udbyttet af undervisningen skal ikke afhænge af, hvor man bor, eller hvem der er ens forældre. Det er således et af målene med reformen, at folkeskolen skal mindske betydningen af social baggrund i forhold til faglige resultater. Flere timer og bedre undervisning skal sikre et fagligt løft af alle elever.

I april 2013 blev der indgået en bred aftale om en kontanthjælpsreform, som træder i kraft 1. januar 2014. Målet med reformen er, at unge får en uddannelse, og at flere får mulighed for at blive en del af arbejdsmarkedet, gøre nytte og realisere det potentiale, som alle mennesker har. Det skal blandt andet ske ved, at kontanthjælpsmodtagere under 30 år uden uddannelse får ret og pligt til uddannelse, samtidig med at kontanthjælpen erstattes af uddannelseshjælp svarende til SU-niveau. Samtidig skal alle kontanthjælpsmodtagere, der kan, arbejde for ydelsen, fx i et nyttejob.

Med henblik på at opnå bedre normeringer på dagtilbudsområdet blev der med finansloven for 2012 afsat 500 mio. kr. hertil. Midlerne er udmøntet til kommunerne, hvor prioriteringen vil indebære en styrkelse af kvaliteten af dagtilbud.

I juni 2012 blev der indgået en bred aftale om en førtidspensionsreform, som trådte i kraft 1. januar 2013. Reformen bidrager til, at alle får mulighed for at udnytte deres potentiale. Reformen indebærer blandt andet, at udsatte og sårbare unge under 40 år som udgangspunkt ikke skal have førtidspension. De skal i stedet have en tidligere og tværligt sammenhængende indsats gennem et ressourceforløb, så de hjælpes videre i livet og på sigt kommer i arbejde eller i gang med en uddannelse.

De følgende kapitler går i dybden med de præsenterede hovedkonklusioner og behandler desuden en række andre emner. I *kapitel 2* belyses lige muligheder for uddannelse og arbejde, herunder i et internationalt perspektiv, og betydningen af social arv.

Kapitel 3 beskriver niveauet og udviklingen i rådighedsbeløbet for stiliserede familietyper. Kapitlet fokuserer på virkningen af en række reformer, der har sænket skatten på arbejdsindkomst og betydningen for de betragtede familietyper.

I *kapitel 4* belyses udviklingen i indkomstforskellene og udviklingen i lavindkomstgruppen, som omfatter personer med en disponibel indkomst under 50 pct. af medianindkomsten. Opgørelsen af indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten suppleres i *kapitel 5* med alternative opgørelser af indkomstforskelle og forskelle i forbrugsmuligheder, der kan være med til at nuancere billedet af indkomstfordelingen i Danmark. Kapitlet fokuserer på den konjunkturelle virkning på indkomstforskellene, indkomstforskelle i et livsperspektiv og fordelingsvirkningerne af det individuelle offentlige forbrug.

I *kapitel 6* belyses den økonomiske gevinst ved at arbejde. Desuden belyses tilskyndelsen til at gøre en ekstra indsats målt ved den sammensatte marginalprocent, som udtrykker hvor stor en del af en indkomststigning, der enten betales i skat eller modregnes i indkomstoversler.

2. Lige muligheder for uddannelse og arbejde

Lighed kan betragtes som enten lighed med hensyn til resultat - fx indkomst - eller lighed med hensyn til muligheder for at opnå et bestemt resultat.

Der er ofte stort fokus på indkomstforskelle som mål for ulighed. Indkomstforskelle afspejler blandt andet, at nogle ufrivilligt er uden arbejde i kortere eller længere tid på grund af ledighed, sygdom, nedsat arbejdsevne mv. Men forskelle i indkomst er også et billede på mange andre forhold, der ikke nødvendigvis er udtryk for ulighed, fx at man befinder sig i forskellige faser af livet og træffer forskellige individuelle valg omkring uddannelse og arbejdstid.

Mange unge har typisk en relativt lav indkomst i nogle år under uddannelse, men de får typisk en relativt høj indkomst senere i livet. Nogle vælger udelukkende uddannelse efter interesse, mens andre også går efter en uddannelse med udsigt til gode indkomstmuligheder. Og nogle prioriterer fritid relativt højt. En simpel beregning viser, at omkring 40 pct. af forskellen i lønindkomst for timelønnede kan tilskrives forskel i arbejdstid, jf. bilag 2.1.

Hvis der er lige muligheder for uddannelse og arbejde, vil forskelle i indkomst i høj grad afspejle individuelle valg. Et helt centralt spørgsmål er derfor, om der er lige muligheder for uddannelse og arbejde.

Det danske velfærdssystem er kendetegnet ved, at der er formelt lige muligheder i den forstand, at de fleste offentlige ydelser er gratis for alle eller er målrettet personer med lav indkomst. Det styrker mulighederne for at bryde social arv. Det er dog ikke alle, der har forudsætningerne til at gribe de muligheder, der stilles til rådighed. Der kan i den forstand være forskel på formelt og reelt lige muligheder.

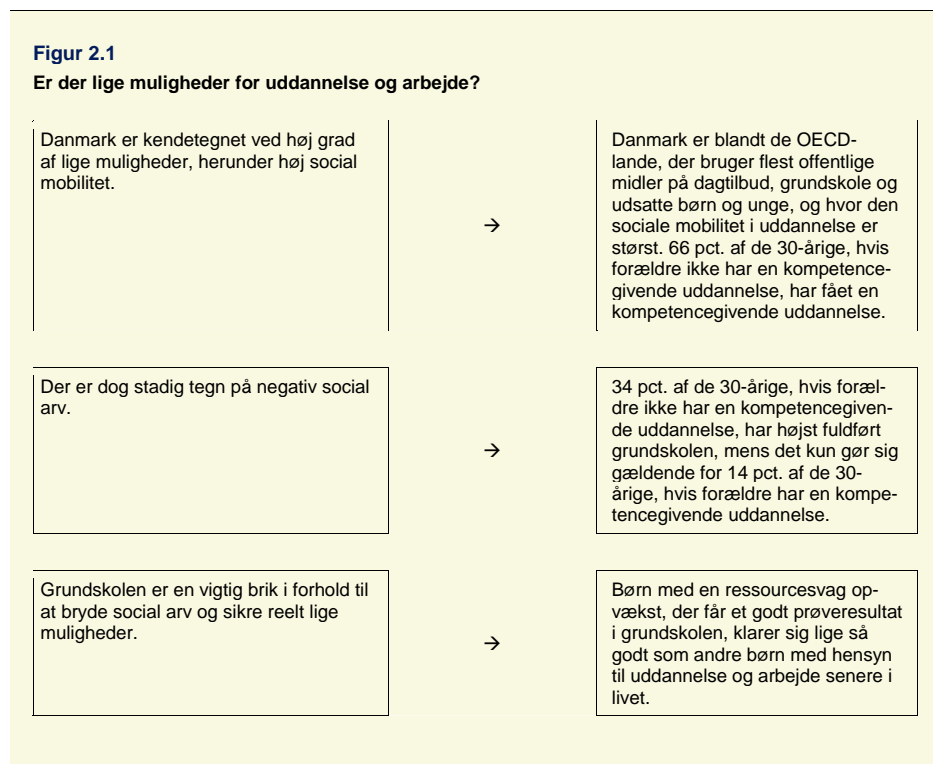
Reelt lige muligheder indebærer blandt andet, at social og finansiel arv er uden betydning for, hvordan man klarer sig i uddannelsessystemet og senere på arbejdsmarkedet¹. Reelt lige muligheder stiller således meget store krav til velfærdssystemet. Selv i en situation, hvor der er tale om to personer med de samme medfødte evner, forudsætter det, at velfærdssystemet både neutraliserer betydningen af social og finansiel arv.

¹ Jf. Velfærdskommissionen (2004), *Fremtidens velfærd kommer ikke af sig selv – Analyserapport*, København. For en nærmere diskussion af lige muligheder se blandt andet Sen (1992), *Inequality reexamined*, Oxford University Press samt Roemer (1998), *Equality of Opportunity*, Harvard University Press.

De kompetencer og værdier, man tilegner sig igennem sin opvækst, har stor indflydelse på forudsætningerne for og motivationen til uddannelse og arbejde senere i livet. Familie og sociale relationer i øvrigt spiller selv sagt en stor rolle i den sammenhæng. Men også de muligheder velfærdssamfundet stiller til rådighed, herunder dagtilbud, skole, fritidsaktiviteter og indsatsen for socialt udsatte børn og unge, er med til at forme det enkelte individs muligheder.

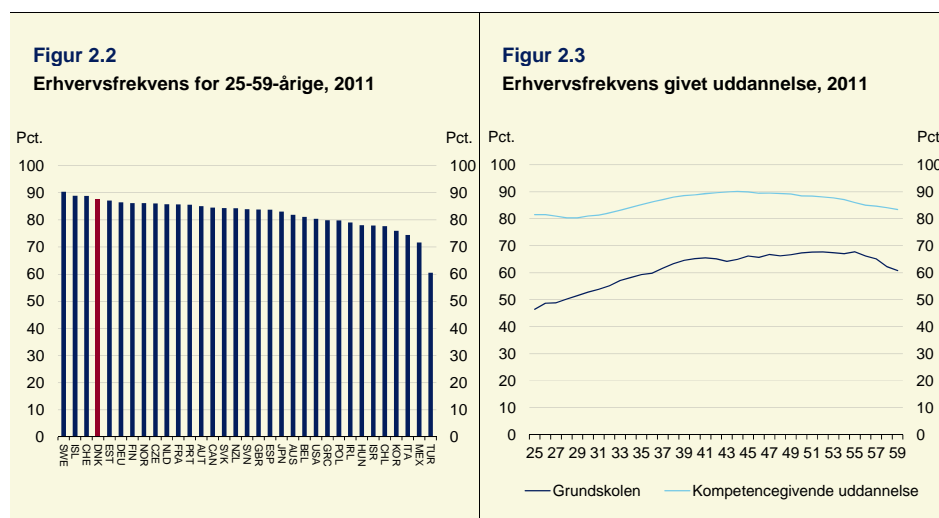
Dette kapitel ser først nærmere på lige muligheder i Danmark versus andre lande. Dernæst belyses betydningen af børns opvækstvilkår i forhold til vejen videre i uddannelsessystemet og ud på arbejdsmarkedet, herunder hvilken rolle det faglige standpunkt i grundskolen spiller. Analyserne peger på, at der stadig er udfordringer i forhold til at sikre reelt lige muligheder. Udfordringer, der kan være med til at mindske indkomstforskellene, hvis de bliver løst.

Figur 2.1 opsummerer kapitlets resultater.

2.1 Lige muligheder i Danmark

Internationalt set er det danske samfund kendetegnet ved små indkomstforskelle. Samtidig er Danmark blandt de OECD-lande med den højeste erhvervsdeltagelse, jf. figur 2.2. Et solidt fodfæste på arbejdsmarkedet afhænger blandt andet af, om man har en kompetencegivende uddannelse, jf. figur 2.3.

Kilde: OECD og egne beregninger.

Anm.: Erhvervsfrekvensen er beregnet ekskl. uddannelsessøgende. Grundskolen er inkl. personer med uoplyst uddannelsesniveau.

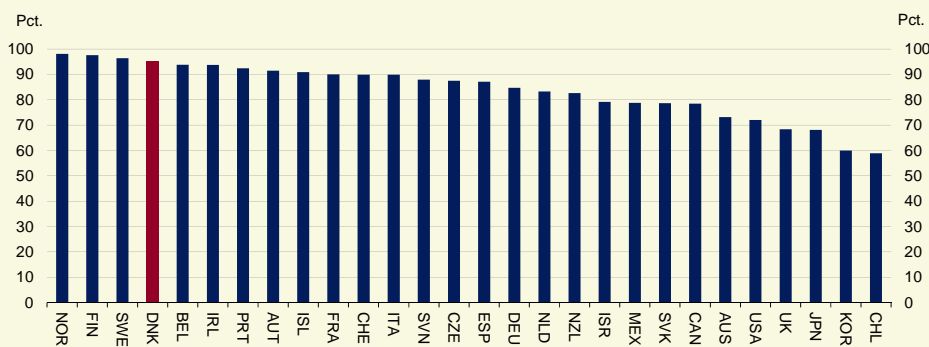
Kilde: Egne beregninger på DREAM-gruppens udtræk fra den Registerbaserede Arbejdsstyrkestatistik.

De små indkomstforskelle og den høje erhvervsdeltagelse indikerer, at mulighederne for uddannelse og arbejde er mere lige i Danmark end i mange andre lande².

Der findes imidlertid ikke et enkelt og præcist mål for graden af lige muligheder. Dertil er det for komplekst. Men forskellige indikatorer bekræfter billedet af, at indsatsen for lige muligheder bliver prioriteret højt i Danmark. Det gælder fx på uddannelsesområdet. Uddannelse er for alle praktiske formål gratis i Danmark. Stort set alle driftsudgifter i det danske uddannelsessystem er finansieret af det offentlige, og Danmark er blandt de OECD-lande, hvor den offentlige finansiering er størst, jf. figur 2.4.

² En skematisk beregning viser, at forskel i muligheder kun står for en meget begrænset del af indkomstforskellene i Danmark og andre udviklede lande, hvor indkomstforskellene er små, jf. Roemer (2006), *Economic development as opportunity equalization*, Cowles Foundation Discussion Paper No. 1583, Yale University.

Figur 2.4
Offentlig finansiering af driftsudgifter til uddannelse, 2009

Anm.: Figuren viser andelen af driftsudgifter til undervisning, som er offentligt finansieret. At den offentlige finansieringsandel ikke er 100 pct. i Danmark, afspejler blandt andet, at der er delvis egenbetaling på privatskoler og efterskoler.

Kilde: OECD.Stat og egne beregninger.

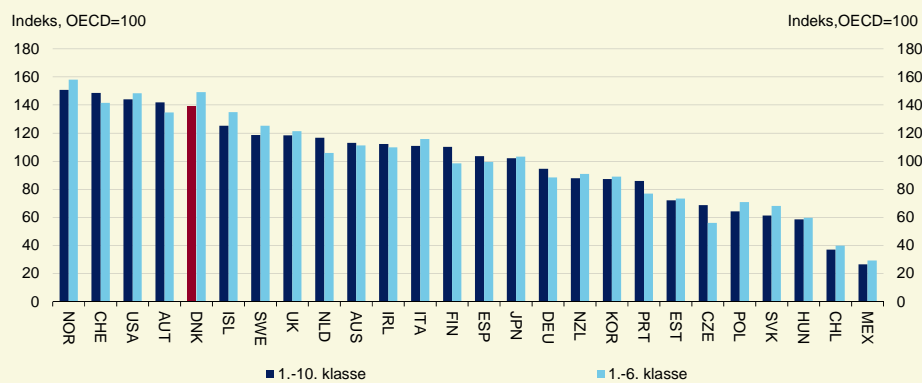
Danmark er også blandt de OECD-lande, hvor offentlig forsørgelse af studerende på videregående uddannelser udgør den største andel af BNP. Samtidig skiller Danmark sig ud ved, at uddannelsesstøtten hovedsagligt består af stipendier, mens den i andre lande med et højt støtteniveau i højere grad består af studielån³.

Den betydelige støtte til uddannelse i Danmark – både til undervisning og forsørgelse – er med til at sikre, at den økonomiske baggrund ikke er afgørende for, om man kan få en kompetencegivende uddannelse.

Grundskolen spiller en særlig rolle i forhold til at sikre lige muligheder. Det er i grundskolen, at de fundamentale kundskaber, som er en forudsætning for at kunne klare sig videre i uddannelsessystemet og senere på arbejdsmarkedet, tilegnes. En international sammenligning viser, at Danmark er blandt de fem OECD-lande, som bruger flest økonomiske ressourcer pr. elev i grundskolen. Hvis man alene ser på 1.-6. klasse, er Danmark det OECD-land, som bruger næstmest, kun overgået af Norge, jf. figur 2.5.

³ Regeringen (2012), *Redegørelse om vækst og konkurrenceevne 2012*.

Figur 2.5
Udgifter pr. fuldtidslev i grundskolen, 2009

Anm.: Figuren viser de gennemsnitlige udgifter pr. fuldtidslev på ISCED niveau 1 og 2, svarende til 1.-10. klasse i det danske skolesystem, og kun ISCED niveau 1, svarende til 1.-6. klasse. Udgifterne er opgjort i købekraftskorrigerede enheder og sat i forhold til det gennemsnitlige niveau i OECD. OECD-gennemsnittet vedrører de lande, som indgår i figuren.

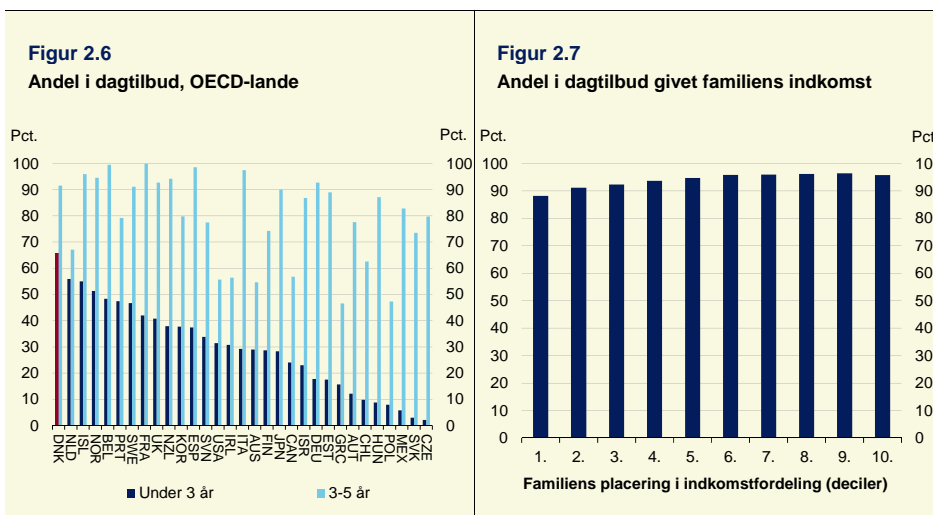
Kilde: OECD (2012), *Education at a Glance 2012*, og egne beregninger.

Dagtilbud til børn er et andet velfærdsområde, der spiller en væsentlig rolle i forhold til at sikre lige muligheder. Ligesom grundskolen er dagtilbuddene med til at præge det enkelte barns sociale og faglige kompetencer og er med til at lægge grundstenen for en god skolegang. Dagtilbuddene spiller også en væsentlig rolle i forhold til at integrere børn af anden etnisk herkomst, herunder introducere dem til det danske sprog og forebygge sprogvanskeligheder senere i livet.

En international sammenligning viser, at Danmark er det land i OECD, hvor den største andel af børn under 3 år bliver passet i dagtilbud, jf. figur 2.6. I mange andre OECD-lande er det i højere grad familiens eget ansvar at sørge for børnepasning⁴. I Danmark er der kun delvis egenbetaling til dagtilbud, og for familier, hvor indkomsten ligger under en vis grænse, er der fuld eller delvis friplads. Forældrenes økonomiske situation er derfor ikke afgørende for, om deres barn kan blive passet i et dagtilbud. Næsten alle børn i Danmark i alderen 2-5 år bliver således passet i et dagtilbud uanset deres forældres indkomst⁵, jf. figur 2.7.

⁴ Jf. OECD (2011), *Doing Better for Families*.

⁵ En del af forklaringen er også, at modtagere af arbejdsløshedsdagpenge og kontanthjælp skal stå til rådighed for arbejdsmarkedet, og derfor ikke selv passer deres børn.

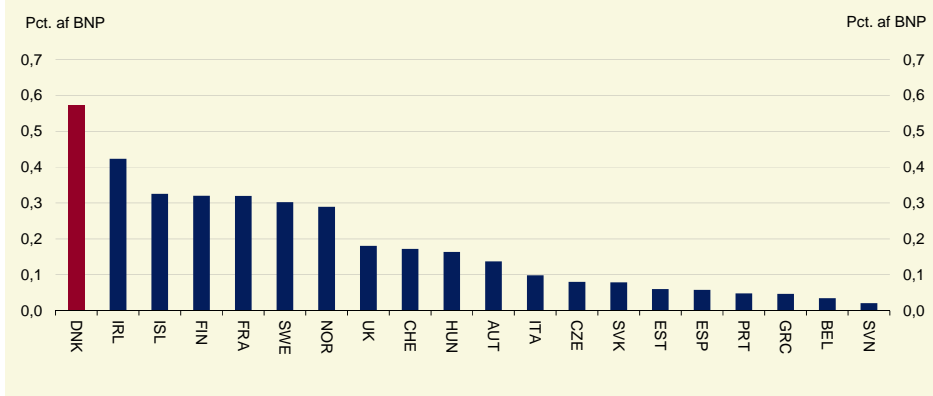
Anm.: 2008-data for de fleste lande. Tidligere år for enkelte lande.
Kilde: OECD Family Database, 2012.

Anm.: Børn i alderen 2-5 år. 2010-data. Indkomstfordeling vedrører ækvivaleret disponibel indkomst for hele befolkningen.
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Når det kommer til en målrettet indsats for socialt udsatte børn og unge, er der også tegn på, at Danmark er blandt de lande, der yder den største indsats. Fx er Danmark det land, som bruger flest offentlige midler på anbringelser af udsatte børn og unge, jf. figur 2.8. Det høje danske udgiftsniveau i forhold til Sverige skyldes blandt andet, at varigheden af anbringelserne er længere i Danmark. Det skyldes også, at Danmark i højere grad end Sverige benytter sig af institutionsanbringelser, som er dyrere end andre typer anbringelser, fx plejefamilier⁶.

⁶ Jf. KREVI (2010), *Tilbud og udgifter til udsatte børn og unge*.

Figur 2.8
Offentlige udgifter til anbringelser af børn og unge, 2010

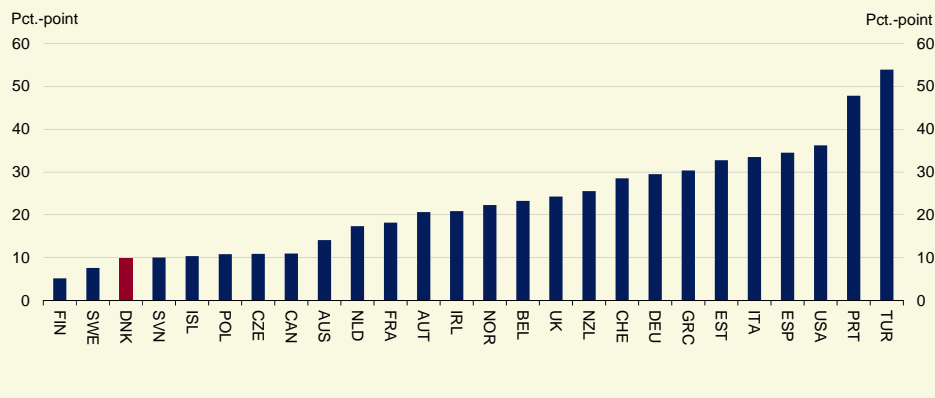

Kilde: Eurostat (ESSPROS).

Man skal være varsom med kun at vurdere omfanget af lige muligheder på baggrund af udgifterne til indsatsen. Et højt udgiftsniveau vidner kun om, at indsatsen for lige muligheder bliver prioriteret højt. Det er ikke ensbetydende med, at der reelt er lige muligheder.

Hvis indsatsen for lige muligheder skal bære frugt, er kvaliteten og effekten af indsatsen det centrale, herunder om de afsatte midler bliver brugt bedst muligt. Fx er elevernes faglige niveau i grundskolen kun omkring gennemsnittet i OECD, selvom Danmark er blandt de OECD-lande, der bruger flest økonomiske ressourcer pr. elev.

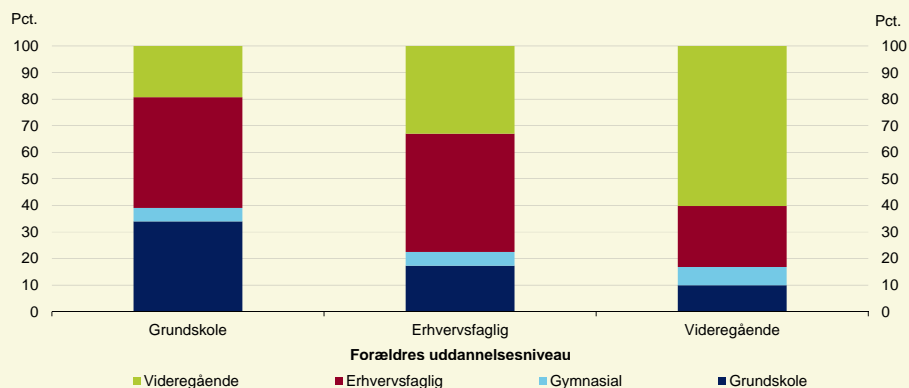
Omfanget af lige muligheder skal ideelt set vurderes på, om det lykkes at mindske negativ sociale arv, fx målt på social mobilitet i uddannelse. En international sammenligning viser, at Danmark er blandt de OECD-lande med størst mobilitet i uddannelse. Danmark er sammen med Finland og Sverige de lande, hvor forskellen i andelen, der får en uddannelse ud over grundskolen, er mindst, når man sammenligner 25-34-årige, hvis forældre har en kompetencegivende uddannelse, med 25-34-årige, hvis forældre højst har en grundskoleuddannelse, jf. figur 2.9.

Figur 2.9**Forskell i andel, der får en uddannelse ud over grundskolen afhængig af forældres uddannelse**

Anm.: Figuren viser 25-34-årige. Sammenligning af personer, hvis forældre har en kompetencegivende uddannelse, med personer, hvis forældre højst har en grundskoleuddannelse. Tallene vedrører 2009 og er ekskl. 25-34-årige i uddannelse. Forskellen i AUS, CAN, NZL og USA kan være overvurderet på grund af underrapportering om personer, der har taget en lang videregående uddannelse.

Kilde: OECD (2012), *Education at a Glance 2012*.

Danske data bekræfter også, at der er stor mobilitet i uddannelse. Omkring to tredjedele af de 30-årige, hvis forældre højst har en grundskoleuddannelse, har fået en højere uddannelse end grundskolen. Den sociale mobilitet er dog ikke fuldkommen. 30-årige, hvis forældre har grundskolen som højeste uddannelse, får i højere grad kun en grundskoleuddannelse end 30-årige, hvis forældre har en uddannelse ud over grundskolen, jf. figur 2.10.

Figur 2.10**30-årige fordelt på højeste fuldførte uddannelse givet forældres uddannelsesniveau, 2010**

Anm.: Ekskl. uddannelsessøgende. "Forældres uddannelsesniveau" er uddannelsen for den af forældrene, som har den højeste uddannelse. Grundskole er inkl. uoplyst uddannelse.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Tallene for mobilitet i uddannelse indikerer, at der stadig er en vis grad af negativ social arv. At mobiliteten ikke er fuldkommen, kan dog i nogen grad afspejle, at ikke alle børn har de samme medfødte evner, sociale normer mv.

2.2 Opvækstvilkår og betydning for lige muligheder

Der er i de seneste 15 år gennemført en række danske undersøgelser om social arv og indsatsen for socialt udsatte børn og unge. Undersøgelserne bekræfter, at der på trods af udbygningen af velfærdssamfundet stadig er en sammenhæng mellem opvækstvilkår og mulighederne senere i livet⁷.

En række faktorer i opvæksten øger således risikoen for, at et barn får sociale problemer og højst får en grundskoleuddannelse og en svag tilknytning til arbejdsmarkedet senere i livet, jf. boks 2.1. Risikofaktorerne vedrører blandt andet familie- og boligforhold samt forældrenes uddannelsesniveau og tilknytning til arbejdsmarkedet. Det er navnlig ophobningen af flere faktorer, der giver sig udslag i en øget risiko. Derimod kan man ikke tale om en direkte årsagssammenhæng, forstået på den måde, at man på baggrund af risikofaktorerne kan forudsige den enkeltes livsforløb.

⁷ Jf. blandt andet Ploug (2005), *Social arv - Sammenfatning 2005*, SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd samt Ploug m.fl. (2007), *Social arv og social ulighed*, Hans Ritzels Forlag.

Boks 2.1**Tidligere undersøgelser om risikofaktorer i opvæksten**

En række tidligere undersøgelser har set nærmere på hvilke faktorer i et barns opvækst, der øger risikoen for sociale problemer som barn (omfattet af sociale foranstaltninger) og lavt uddannelsesniveau/svag arbejdsmarkedstilknytning som voksen. Undersøgelserne tegner et billede af, at navnlig familieforhold samt forældrenes uddannelsesniveau og arbejdsmarkedstilknytning spiller en væsentlig rolle. Undersøgelserne viser samstemmende, at risikoen stiger med antallet af faktorer. Det er med andre ord navnlig ophobningen af faktorer, som øger risikoen for sociale problemer i barndommen og senere i livet.

Undersøgelse	Faktorer som udpeges i undersøgelse
Lausten m.fl. (2010) ¹	Mor bor ikke i kernefamilie Mor har højest grundskoleuddannelse Mor er på pension eller kontanthjælp Mor er dømt for kriminalitet Mor bor under dårlige boligforhold
Christensen (2006) ²	Familier med lav indkomst/kontanthjælp/økonomiske problemer Familier, hvor en eller begge forældre er arbejdsløse Familier, hvor mindst én forælder ikke har en faglig uddannelse Familier uden socialt netværk Familier med færre ressourcer til at drage omsorg for børnene på grund af samlivsbrud, depression, alkoholmisbrug og skænderier
Glavind (2004) ³	Ingen af forældrene har en erhvervsuddannelse Barnet bor ikke med begge forældre En af forældrene lever overvejende af kontanthjælp/førtidspension
Jæger m.fl. (2003) ⁴	Indkomstfattigdom Opvækst i brudt familie Alvorlig sygdom i hjemmet Mange flytninger

1) Lausten, M., Hansen, H. og A.A. Nielsen (2010), *Udsatte børnefamilier i Danmark*, SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

2) Christensen, E. (2006), *Opvækst med særlig risiko*, SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

3) Glavind, N. (2004), *Det delte Danmark – notat om social opdeling af skoler*, Ugebrevet A4.

4) Jæger, M.M., Munk, M.D. og N. Ploug (2003), *Ulighed og Livsforløb – Analyser af betydningen af social baggrund*, Socialforskningsinstituttet.

I det følgende ses nærmere på opvækstvilkårene for årgangene 1986-1988, herunder om det faglige standpunkt i grundskolen spiller en rolle i forhold til at sikre lige muligheder med hensyn til uddannelse og arbejde senere i livet. Analysen tager udgangspunkt i syv indikatorer for en ressourcsvg opvækst, som er udvalgt på baggrund af litteraturen. De syv indikatorer, der omfatter perioden indtil barnet er 16 år, er følgende⁸:

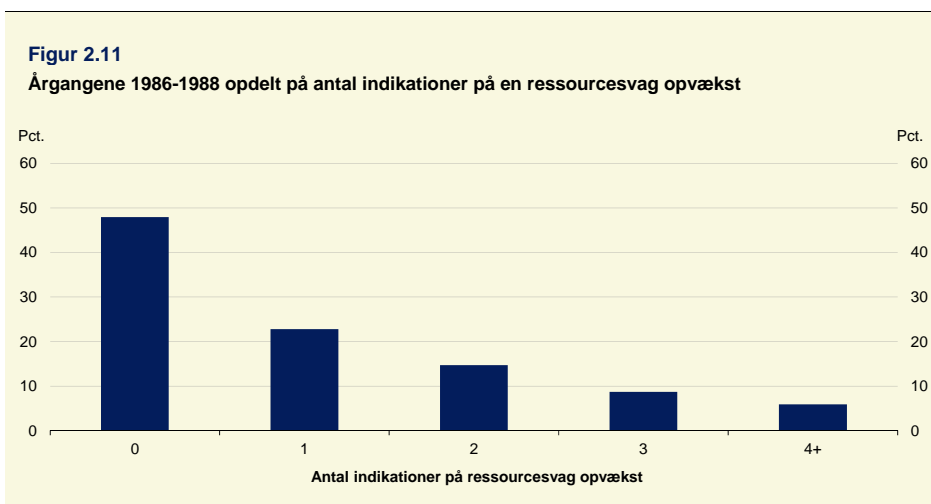
- Mindst én forælder har været uden for arbejdsstyrken i mindst 5 år
- Begge forældre har højest en grundskoleuddannelse

⁸ Bilag 2.2 beskriver overvejelserne om valg af indikatorer.

- Har skiftet bopælskommune mindst tre gange, ekskl. anbringelser
- Har i mindst 5 år ikke boet sammen med begge sine forældre, ekskl. anbringelser
- Har boet i almenbygning i mindst 3 år
- Mindst én forælder har fået en ubetinget eller betinget fængselsstraf
- Mindst én forælder har fået stillet en psykiatrisk diagnose

Det er vigtigt at understrege, at der er tale om *indikationer* på en ressourcsvg opvækst. Mange børn, som har indikationer på en ressourcsvg opvækst, klarer sig fint både i barndommen og senere i livet, ligesom nogle af de børn, som tilsyneladende har en ressourcstærk opvækst, oplever sociale problemer. Det er også vigtigt at være opmærksom på, at indikatorerne sjældent er den udløsende faktor, men at de har en sammenhæng med de udløsende faktorer, fx omsorgssvigt, vold og misbrugsproblemer i hjemmet, adfærdsproblemer hos barnet, ungdomskriminalitet mv.

Hovedparten af børn oplever højst én ud af de syv indikatorer i løbet af deres opvækst. Knap 9 pct. oplever tre, mens 6 pct. oplever mindst fire indikationer på en ressourcsvg opvækst, jf. figur 2.11.

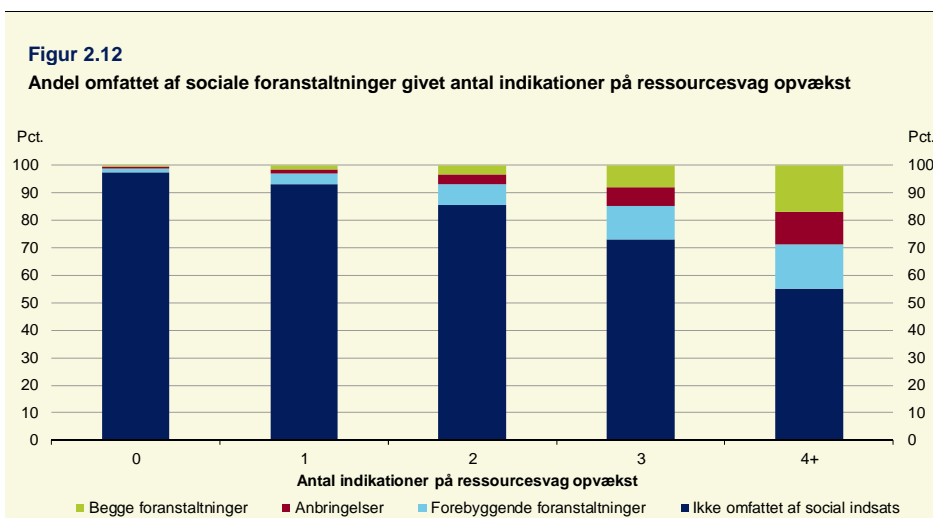

Anm.: Se bilag 2.2 for en nærmere beskrivelse af indikatorerne, datagrundlaget mv. Personer født 1986-1988.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Indvandrere og efterkommere er overrepræsenterede blandt børn med mange indikationer på en ressourcsvg opvækst, men hovedparten er børn med dansk oprindelse. I gruppen med mindst fire indikationer på en ressourcsvg opvækst er 86 pct. børn med dansk oprindelse.

Kvaliteten af indikatorerne kan blandt andet vurderes ved at se på, om antallet af indikatorer påvirker sandsynligheden for at blive omfattet af sociale foranstaltninger⁹. Næsten hver anden, der har oplevet mindst fire af de syv indikatorer i løbet af barndommen, er blevet omfattet af en eller flere sociale foranstaltninger. Det kan enten være forebyggende foranstaltninger, fx aflastningsophold eller faste kontaktpersoner, eller anbringelser uden for hjemmet, fx hos en plejefamilie eller på døgninstitution. Til sammenligning er det kun ca. 2 pct. af personerne uden indikationer på en ressourcsvg opvækst, som har været berørt af sociale foranstaltninger i løbet af barndommen, jf. figur 2.12.

Anm.: Figuren viser andelen af årgangene 1986-1988, som i løbet af alderen 0-16 år har været omfattet af forebyggende foranstaltninger og/eller anbringelser for udsatte børn og unge inden for rammerne af Serviceloven (dvs. primært § 52 efter gældende regler). En mindre del af de udsatte børn og unge bliver anbragt blandt andet på grund af et handicap (udviklingshæmmet eller fysisk funktionsnedsættelse). I 2007 gjaldt det 8 pct. af nyanbringelserne, jf. Danmarks Statistik (2010), *Udsatte børn og unge 2007*.

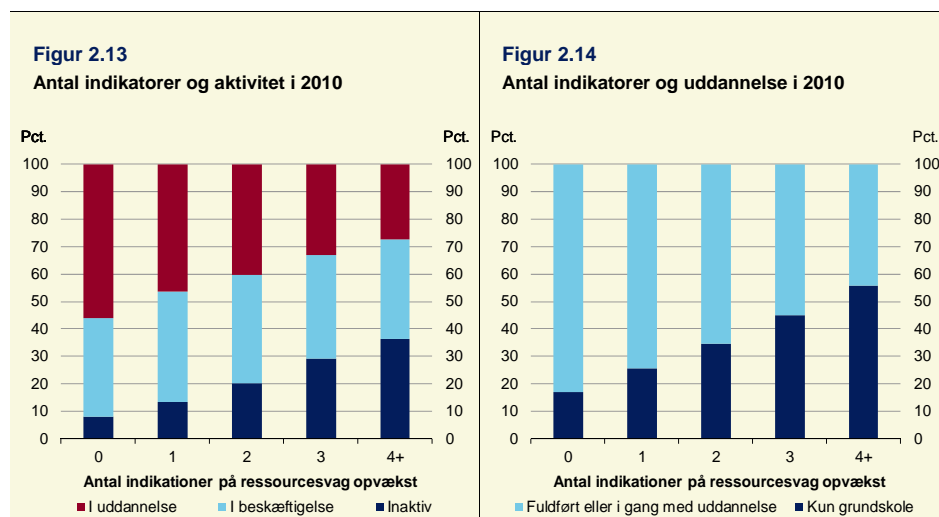
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Mange børn med indikationer på en ressourcsvg opvækst får på trods heraf en uddannelse og et aktivt arbejdsliv. En ressourcsvg opvækst øger dog risikoen for, at man ender uden uddannelse og arbejde. Jo flere indikationer, jo større inaktivitet og jo lavere uddannelsesniveau.

Af årgangene 1986-1988 var 92 pct. af personerne uden indikationer på en ressourcsvg opvækst i beskæftigelse eller uddannelse i 2010 som 22-24-årige. For personerne med mindst fire indikationer på en ressourcsvg opvækst gjorde det sig kun gældende for 64 pct., jf. figur 2.13. Og i samme gruppe havde over halvdelen kun en grundskoleuddannelse

⁹ Betydningen af de enkelte indikatorer er belyst i bilag 2.2.

og var ikke i gang med en studie- eller erhvervskompetencegivende uddannelse i 2010, jf. figur 2.14.

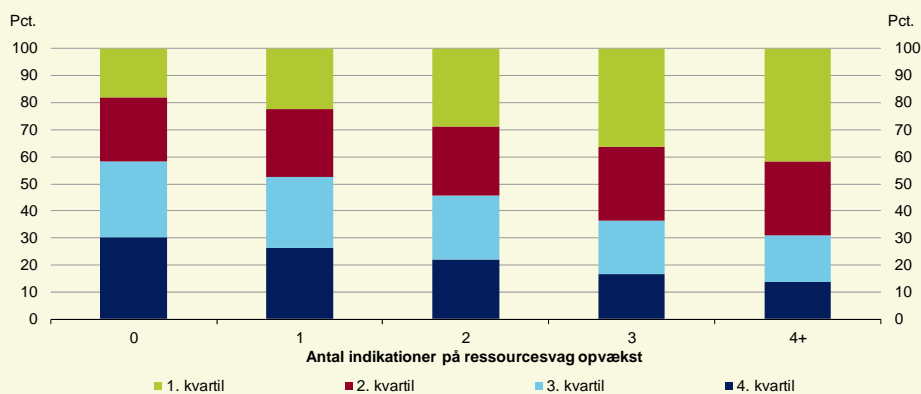
Anm.: Beskæftigelse og uddannelsesaktivitet i 2010 for årgangene 1986-1988. "Inaktiv" er personer, som hverken var i uddannelse pr. 1. oktober 2010 eller i beskæftigelse i sidste uge i november 2010. Personer i uddannelse med bibeskæftigelse er kategoriseret som uddannelsessøgende.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Anm.: "Fuldført eller i gang med uddannelse" omfatter de i årgangene 1986-1988, som havde fuldført eller var i gang med en uddannelse ud over grundskolen pr. 1. oktober 2010.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Der er ligeledes en tæt sammenhæng mellem antallet af indikatorer og indkomst senere i livet. Jo flere indikatorer på en ressourcsvg opvækst, jo lavere indkomst. Over 40 pct. af gruppen med mindst fire indikatorer på en ressourcsvg opvækst var i nederste indkomstkvarter i 2010, mens gruppen uden indikatorer på en ressourcsvg opvækst var overrepræsenteret i øverste indkomstkvarter, jf. figur 2.15.

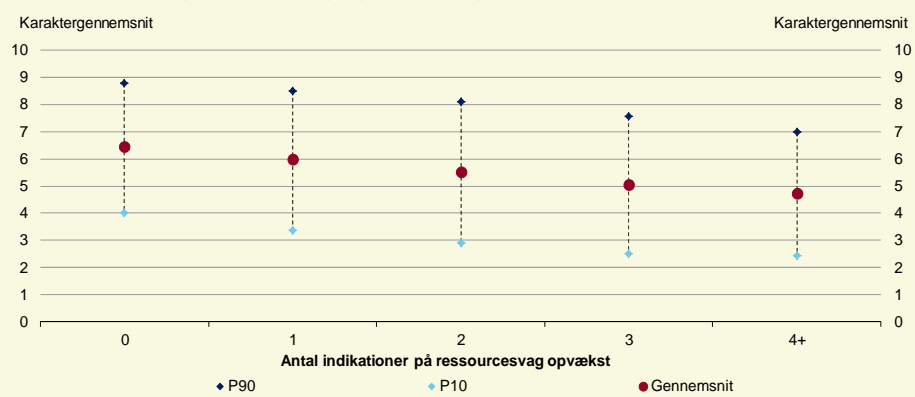
Figur 2.15**Antal indikatorer og placering i indkomstfordeling i 2010 (ekskl. studerende og hjemmeboende)**

Anm.: Indkomstfordeling i 2010 med hensyn til ækvivaleret disponibel indkomst for årgangene 1986-1988.

Dvs. indkomstfordeling for 22-24-årige, ekskl. studerende og hjemmeboende.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

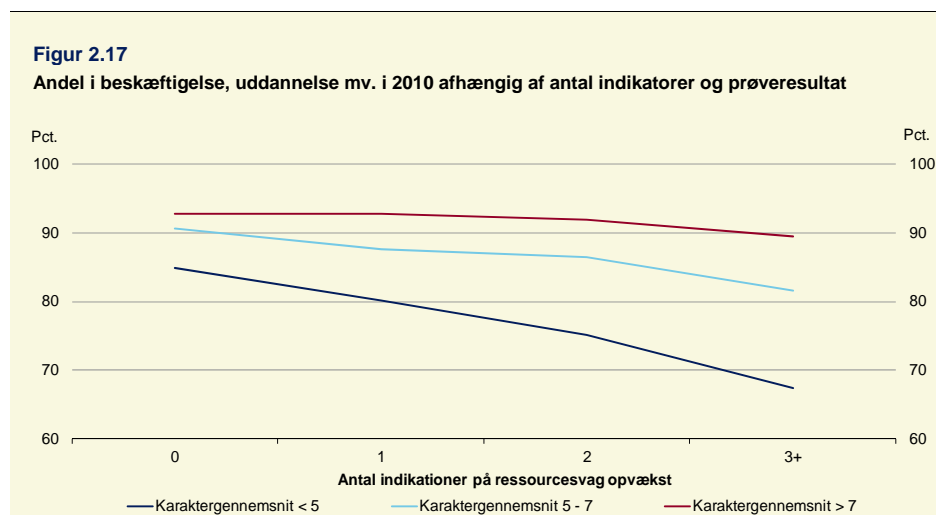
Antallet af indikatorer har også en sammenhæng med det faglige standpunkt i grundskolen. Generelt er det sådan, at jo flere indikationer på en resourcesvag opvækst, jo lavere er prøveresultatet ved afgangsprøverne i grundskolen. Det gennemsnitlige prøveresultat i den enkelte gruppe dækker dog over en væsentlig spredning. I alle fem grupper er der både elever med gode og dårlige prøveresultater, jf. figur 2.16.

Figur 2.16**Antal indikatorer og resultat ved afgangsprøverne i grundskolen**

Anm.: Karaktergennemsnit (7-trins-skalaen) ved afgangsprøverne i 9. eller 10. klasse for årgangene 1986-1988. Det individuelle gennemsnit omfatter alle karakterer. Ekskl. personer med færre end 5 karakterer. Godt 8 pct. af årgangene 1986-1988 har ingen oplysninger om prøveresultater, mens godt 1 pct. har mellem 1 og 4 prøveresultater. Personer med få eller ingen oplysninger om prøveresultater er overrepræsenterede blandt personer med mange indikationer på en resourcesvag opvækst.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

En god grundskoleeksamen har stor betydning for mulighederne senere i livet. Personer med mindst tre indikationer på en ressourcsvg opvækst, som klarer sig godt i grundskolen (karaktergennemsnit over 7), kommer videre i uddannelsessystemet og ud på arbejdsmarkedet i omtrent samme omfang som gruppen uden indikationer på en ressourcsvg opvækst, jf. figur 2.17.

Anm.: Figuren viser de fra årgangene 1986-1988, som var i beskæftigelse den sidste uge i november 2010, eller som havde fuldført eller var i gang med en uddannelse ud over grundskolen pr. 1. oktober 2010. Grupperne med henholdsvis 3 og mindst 4 indikatorer er slået sammen for at sikre, at stikprøven bliver tilstrækkelig stor for de med et karaktergennemsnit over 7 (7-trins-skalaen). Karaktergennemsnittet er opgjort som i figur 2.16. Personer med færre end fem prøvekarakterer indgår ikke.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Grundskolen har således en vigtig funktion i forhold til at bryde den sociale arv og sikre lige muligheder. Der kan være mange andre faktorer, der er afgørende for, om man kommer videre i uddannelsessystemet og ud på arbejdsmarkedet, som samtidig har en sammenhæng med, hvordan man klarer sig i grundskolen. Fx kan et godt fagligt standpunkt i grundskolen afspejle nogle særlige personlige styrker og evner, et stærkt socialt netværk eller sociale foranstaltninger, som er iværksat før eller samtidig med skoleforløbet.

Personer med mange indikationer på en ressourcsvg opvækst, der fagligt set klarer sig dårligt i grundskolen (karaktergennemsnit under 5), kommer i mindre grad videre i uddannelsessystemet og ud på arbejdsmarkedet end andre, der klarer sig dårligt i grundskolen. Der er med andre ord stadig udfordringer at tage fat på, når det gælder om at bryde den sociale arv og skabe reelt lige muligheder.

Regeringen har taget flere initiativer, der skal adressere udfordringerne. Det gælder blandt andet aftalen om en folkeskolereform. Ét af de tre mål med folkeskolereformen er, at folkeskolen skal mindske betydningen af social baggrund i forhold til faglige resultater. Flere timer og bedre undervisning skal sikre et fagligt løft af alle elever, jf. boks 2.2.

Boks 2.2**Eksempler på initiativer fra regeringen, der bidrager til mere lige muligheder**

Regeringen har indgået en aftale med Venstre og Dansk Folkeparti om en folkeskolereform. Med reformen er det blandt andet regeringens vision, at alle børn får de bedste muligheder for at tage en ungdomsuddannelse og klare sig godt i livet. Udbyttet af undervisningen skal ikke afhænge af, hvor man bor, eller hvem der er ens forældre. Det er således et af målene med reformen, at folkeskolen skal mindske betydningen af social baggrund i forhold til faglige resultater. Flere timer og bedre undervisning skal sikre et fagligt løft af alle elever.

I april 2013 blev der indgået en bred aftale om en kontanthjælpsreform, som træder i kraft 1. januar 2014. Målet med reformen er, at unge får en uddannelse, og at flere får mulighed for at blive en del af arbejdsfællesskabet, gøre nytte og realisere det potentiale, som alle mennesker har. Det skal blandt andet ske ved, at kontanthjælpsmodtagere under 30 år uden uddannelse får ret og pligt til uddannelse, samtidig med at kontanthjælpen erstattes af uddannelseshjælp svarende til SU-niveau. Samtidig skal alle kontanthjælpsmodtagere, der kan, arbejde for ydelsen, fx i et nyttejob.

Med henblik på at opnå bedre normeringer på dagtilbudsområdet blev der med finansloven for 2012 afsat 500 mio.kr. hertil. Samtidig indgår det i aftalen, at regeringen drøfter med kommunerne, hvordan de afsatte midler kan være et første skridt mod en øget kvalitet på dagtilbudsområdet blandt andet ved, at der over tid stilles krav om minimumsnormeringer. Midlerne er udmøntet til kommunerne, hvor prioriteringen vil indebære en styrkelse af kvaliteten af dagtilbud.

I juni 2012 blev der indgået en bred aftale om en førtidspensionsreform, som trådte i kraft 1. januar 2013. Reformen bidrager ligeledes til, at alle får mulighed for at udnytte deres potentiale. Reformen indebærer blandt andet, at udsatte og sårbare unge under 40 år som udgangspunkt ikke skal have førtidspension. De skal i stedet have en tidligere og tværfagligt sammenhængende indsats gennem et ressourceforløb, så de hjælpes videre i livet og på sigt kommer i arbejde eller i gang med en uddannelse.

Bilag 2.1 Indkomstforskelle og individuelle valg

Nogle er ufrivilligt uden arbejde i kortere eller længere perioder, fx på grund af ledighed eller sygdom. Men en lang række individuelle valg påvirker også den enkeltes indkomst. Det gælder fx valg af uddannelse, arbejdstid og arbejdsindsats, orlov, tilbagetrækningstidspunkt, ønske om at være selvstændig frem for lønmodtager osv.

Det er imidlertid ikke muligt præcist at afdække, hvor stor en del af indkomstforskellene, som kan tilskrives individuelle valg. Det skyldes, at man ikke har kendskab til, i hvilken udstrækning den enkeltes indkomst beror på et frivilligt valg. Nogle får en uddannelse, fordi de er godt begavede, mens andre ikke får den uddannelse, de har evnerne til, fordi de ikke har haft de samme muligheder som andre, fx på grund af en opvækst med mange svigt.

En sammenligning af forskellene i livsindkomst versus et enkelt års indkomst giver en indikation af, at en betydelig del af indkomstforskellene beror på individuelle valg, jf. kapitel 5. Forskellene i livsindkomst er således godt det halve af forskellene i et enkelt års indkomst, hvilket blandt andet skyldes, at langt de fleste har lavere indkomst, mens de er under uddannelse, og når de har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet, end mens de er i beskæftigelse. Det skyldes også, at selvstændige har mere svingende indkomster end lønmodtagere.

Med en skematisk beregning er det endvidere muligt at illustrere, at en væsentlig del af forskellen i lønindkomst i det enkelte år afspejler variation i arbejdstid og afkast af uddannelse. Beregningen indikerer, at 41 pct. af forskellen i lønindkomst for timelønnede kan tilskrives variation i arbejdstid, mens 20 pct. af forskellen i lønindkomst for lønmodtagere på fuld tid kan tilskrives variation i afkast af uddannelse, jf. tabel 1.

Tabel 1

Bidrag fra arbejdstid og uddannelse til forskel i lønindkomst

Bidrag fra variation i arbejdstid til forskel i årsløn for timelønnede lønmodtagere	41 pct.
Bidrag fra variation i afkast af uddannelse til forskel i årsløn for lønmodtagere på fuld tid	20 pct.

Anm.: Tabellen viser hvor stor en andel af Gini-koefficienten for lønindkomst før skat, som kan tilskrives variation i arbejdstid og afkast af uddannelse. Beregningen vedr. arbejdstid omfatter helårsbeskæftigede lønmodtagere i alderen 18-64 år, der er timelønnede. Beregningen vedr. uddannelse omfatter alle helårsbeskæftigede lønmodtagere i alderen 18-64 år, der arbejder fuld tid. I begge beregninger er der set bort fra uddannelsessøgende med bibeskæftigelse.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

En del af forskellen i lønindkomst vil endvidere afspejle forskel i erhvervs erfaring. Dels fordi erhvervs erfaring har betydning for den enkeltes produktivitet, dels fordi relativt flere opnår kompetencerne til, og vælger, en højere og bedre lønnet stilling i takt med, at de får mere erhvervs erfaring.

Den resterende del af forskellen i lønindkomst afspejler også, at der blandt lønmodtagere med den samme uddannelse, arbejdstid og erhvervs erfaring er forskel i evner og effektivitet, som har væsentlig betydning for den enkeltes indkomst.

Noget af forskellen i lønindkomst kan dog også afspejle, at der ikke er reelt lige muligheder for uddannelse og arbejde, blandt andet fordi færre unge med en ressourcsvg opvækst får en kompetencegivende uddannelse end andre unge.

Beregningerne til tabel 1 tager udgangspunkt i forskellene i årslønninger før skat i 2010. I beregningerne indgår helårsbeskæftigede lønmodtagere i alderen 18-64 år. Beregningsmetoden svarer til den dekomponeringsmetode af Gini-koefficienten, der er beskrevet i bilag 4.3. Det er således antaget, at årslønnen kan opdeles i forskellige komponenter, herunder én der vedrører arbejdstid, og én der vedrører uddannelse.

Komponenten vedrørende *arbejdstid* er opgjort på den måde, at timelønnede lønmodtagere, hvis arbejdstid (betalte timer) er lavere end den gennemsnitlige arbejdstid for alle timelønnede lønmodtagere, har fået et individuelt løntillæg, der svarer til, at de havde den gennemsnitlige arbejdstid, mens timelønnede lønmodtagere med en arbejdstid over gennemsnittet har fået et individuelt lønfradrag. Beregningen vedrørende arbejdstid omfatter alene timelønnede, da oplysninger om arbejdstid for fastlønnede, herunder navnlig oplysninger om overtimer, er usikre.

Komponenten vedrørende *uddannelse* er opgjort som forskellen mellem den gennemsnitlige årsløn for fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere på et givet uddannelsesniveau og den gennemsnitlige årsløn for fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere med højst en grundskoleuddannelse. I beregningen er fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere inddelt i følgende uddannelsesniveauer: Grundskole (inkl. uoplyst), gymnasial uddannelse, erhvervsfaglig uddannelse, kort videregående uddannelse, mellemlang videregående uddannelse, bacheloruddannelse og lang videregående uddannelse. Anvendes en mere detaljeret uddannelsesgruppering, vil afkast af uddannelse måske kunne forklare en større del af forskellene i lønindkomster. Fx er der stor forskel på lønindkomsterne blandt personer med en lang videregående uddannelse afhængig af uddannelsesretning.

Beregningsmetoden tager ikke højde for, at uddannelse og arbejdstid kan være korreleret med hinanden eller andre variable med betydning for lønindkomsten, som ikke indgår i beregningerne, fx stillingsniveau. Det indebærer, at den isolerede effekt af arbejdstid og uddannelse ikke bliver beregnet helt korrekt.

Det bemærkes endvidere, at det beregnede afkast af uddannelse ikke er afkast i normal forstand, det vil sige, hvor der er taget højde for andre kontrolvariable, fx ved hjælp af matching. Det er ikke muligt på forhånd at vurdere, om en sådan beregning vil føre til, at en mindre eller større del af forskellen i lønindkomst kan tilskrives afkast af uddannelse.

Bilag 2.2 Indikatorer for ressourcsvg opvækst

Datagrundlaget til analysen er en 33 pct. stikprøve af befolkningen i 2002. Analysen tager udgangspunkt i personer i alderen 14-16 år pr. 31. december 2002 med bopæl i Danmark. Det vil sige personer født i årene 1986-1988. Datasættet omfatter i alt 60.000 personer fra de tre årgange. Valget af årgange skal ses i sammenhæng med, at man først har dækkende registeroplysninger om grundskolekarakterer (blandt andet resultater ved afgangsprøverne i 9. og 10. klasse) for de årgange, der gik ud af grundskolen i 2002.

For hver person i datasættet er det undersøgt, om de har været berørt af en eller flere indikationer på en ressourcsvg opvækst. I analysen indgår i alt syv indikatorer, jf. tabel 1.

Tabel 1
Indikatorer

	Definition	Dataperiode	Andel berørte
Indikatorer			
Svag arbejdsmarkedstilknytning	Mindst én forælder har været uden for arbejdsstyrken i 5 år	1986-2004	23 pct.
Lavt uddannelsesniveau	Begge forældre har højst fuldført en grundskoleuddannelse, når barnet er 16 år	2002-2004	16 pct.
Flere flytninger	Har skiftet bopælskommune mindst tre gange, ekskl. anbringelser	1987-2004	6 pct.
Ikke vokset op i kernefamilie	Har i mindst 5 år ikke boet sammen med begge sine forældre, ekskl. anbringelser	1987-2004	29 pct.
Socialt boligbyggeri	Har boet i almennyttigt boligbyggeri i mindst 3 år	1993-2004	22 pct.
Har begået kriminalitet	Mindst én forælder har fået en ubetinget eller betinget fængselsstraf	1991-2004	7 pct.
Psykisk lidelse	Mindst én forælder har fået stillet en psykiatrisk diagnose	1991-2004	2 pct.

Anm.: ”Andel berørte” viser andelen af årgangene 1986-1988, der har været berørt af den enkelte indikator i løbet af barndommen.

Kilde: Egne beregninger på 33 pct. stikprøve af årgangene 1986-1988.

Indikatorerne vedrører karakteristika ved barnets forældre samt familie- og boligforhold i løbet af barndommen. Valget af indikatorer er inspireret af tidligere undersøgelser, jf. boks 2.1.

Indikatorerne er som udgangspunkt defineret inden for den periode, hvor barnet er mellem 0 og 16 år, det vil sige 1986-2002 for de 16-årige, 1987-2003 for de 15-årige og 1988-2004 for de 14-årige. Datamæssige begrænsninger gør dog, at nogle af indikatorerne er defineret inden for en kortere periode. Endvidere undervurderer indikatoren for psykiske lidelser omfanget af forældre, der har fået stillet en psykiatrisk diagnose. Det skyldes, at indikatoren alene

vedrører sygehusindlæggelser på somatiske afdelinger. Aktionsdiagnosen i forbindelse med en indlæggelse på en somatisk afdeling kan godt være en psykiatrisk diagnose, hvis den har betydning for den behandling, patienten skal modtage.

Tabel 2 viser – alt andet lige – de enkelte indikatorers relative påvirkning af sandsynligheden for henholdsvis at modtage sociale foranstaltninger i løbet af barndommen og være inaktiv i 2010, det vil sige i alderen 22-24 år. Fx fordobles sandsynligheden for at være inaktiv, hvis begge ens forældre højest har en grundskoleuddannelse.

Alle syv indikatorer øger - alt andet lige - sandsynligheden for, at personer i årgangene 1986-1988 har modtaget sociale foranstaltninger i løbet af barndommen, mens seks af de syv indikatorer signifikant øger sandsynligheden for, at personerne i de samme årgange var inaktive i 2010.

Det er endvidere blevet undersøgt i modellen, om længerevarende relativ lav indkomst i familien¹⁰ også øger sandsynligheden for at modtage sociale foranstaltninger i løbet af barndommen henholdsvis at være inaktiv senere i livet. Det viser sig ikke at være tilfældet. Det udelukker dog ikke, at relativ lav indkomst kan være en risikofaktor. Betydningen af indkomst kan være opfanget i nogle af de andre indikatorer, fx forældrenes uddannelsesniveau og arbejdsmarkedstillknytning.

¹⁰ Relativ lav indkomst er i den forbindelse defineret som, at familien i mindst to år i træk, mens barnet var mellem 7 år og 16 år, tilhørte lavindkomstgruppen (indkomst på højst 50 pct. af medianindkomsten). I afgrænsningen er der set bort fra familier i lavindkomstgruppen, hvor den ene eller begge forældre var uddannelsessøgende eller selvstændige.

Tabel 2

Odds-ratios for inaktivitet i 2010 og for at have været omfattet af foranstaltninger for udsatte børn og unge i løbet af alderen 0-16 år

	Inaktiv i 2010	Kun anbragt	Kun forebyggende foranstaltninger	Omfattet af begge foranstaltninger
Indikator				
Mindst én forælder har været uden for arbejdsstyrken i 5 år	2,3**	3,4**	2,3**	4,1**
Begge forældre har højest fuldført en grundskoleuddannelse	2,0**	2,7**	2,0**	2,7**
Mindst én forælder har fået en fængselsstraf	1,6**	2,3**	1,5**	2,1**
Har i mindst 5 år ikke boet sammen med begge sine forældre, ekskl. anbringelser	1,6**	2,3**	3,0**	3,4**
Har boet i almennyttigt boligbyggeri i mindst 3 år	1,5**	1,2*	1,5**	1,4**
Har skiftet bopælskommune mindst tre gange, ekskl. anbringelser	1,4**	2,0**	1,2**	1,6**
Mindst én forælder har fået stillet en psykiatrisk diagnose	1,0	2,1**	1,2	2,2**

Anm.: Logistisk regression. * og ** angiver signifikansniveau på hhv. 5 pct. og 1 pct. "Inaktiv i 2010" er de i årgangene 1986-1988, som hverken var i uddannelse pr. 1. oktober 2010 eller beskæftigelse i sidste uge i november 2010, og som højest havde gennemført en grundskoleuddannelse i 2010.

Kilde: Egne beregninger på 33 pct. stikprøve af årgangene 1986-1988.

For godt 8 pct. af personerne i datasættet er der ingen oplysninger om resultater fra afgangsprøverne i grundskolen, mens godt 1 pct. har mellem 1 og 4 prøveresultater. Det kan afspejle manglende indberetninger, prøvefritagelser eller manglende fuldførelse af grundskolen. Personer med få eller ingen oplysninger om prøveresultater er overrepræsenterede blandt personer med mange indikationer på en ressourcsvg opvækst. Det ændrer dog ikke grundlæggende på kapitlets resultater (figur 2.11-2.15), hvis man ser bort fra disse personer i analysen.

Det ændrer heller ikke på sammenhængen i figur 2.17, hvis man alene ser på prøveresultaterne i dansk og matematik. Det er stadig sådan, at personer med mange indikationer på en ressourcsvg opvækst, som klarer sig godt i grundskolen (karaktergennemsnit over 7), kommer videre i uddannelsessystemet og ud på arbejdsmarkedet i omtrent samme omfang som personer uden indikationer på en ressourcsvg opvækst. Derimod har personer med mange indikationer på en ressourcsvg opvækst, som får et lavt karaktergennemsnit ved afgangsprøverne (under 5 i gennemsnit), betydeligt sværere ved at komme videre i uddannelsessystemet og ud på arbejdsmarkedet end andre, der får et lavt karaktergennemsnit, jf. tabel 3.

Sammenhængen i figur 2.17 ændrer sig heller ikke væsentligt, hvis man ser bort fra de personer, som har været berørt af sociale foranstaltninger i løbet af barndommen. Det er stadig sådan, at personer med mange indikationer på en ressourcsvg opvækst, som får et lavt karaktergennemsnit ved afgangsprøverne (under 5 i gennemsnit), har sværere ved at komme videre i uddannelsessystemet og ud på arbejdsmarkedet end andre, der får et lavt karaktergennemsnit.

Tabel 3

Andel i beskæftigelse, uddannelse mv. afhængig af prøveresultat og antal indikationer, pct.

	Ingen indikationer	1 indikation	2 indikationer	3+ indikationer
<i>Gennemsnit af alle prøveresultater</i>				
Karaktergennemsnit < 5	84,9	80,1	75,2	67,3
Karaktergennemsnit 5 - 7	90,6	87,6	86,4	81,6
Karaktergennemsnit > 7	92,8	92,7	91,9	89,5
<i>Gennemsnit af prøveresultater i dansk og matematik</i>				
Karaktergennemsnit < 5	84,2	79,9	74,8	67,2
Karaktergennemsnit 5 - 7	90,7	87,6	87,0	81,5
Karaktergennemsnit > 7	92,6	92,3	90,9	89,5
<i>Gennemsnit af alle prøveresultater, ekskl. personer som har været omfattet af sociale foranstaltninger</i>				
Karaktergennemsnit < 5	85,6	81,3	77,9	72,8
Karaktergennemsnit 5 - 7	90,9	88,2	87,5	84,3
Karaktergennemsnit > 7	92,8	92,8	92,2	90,2

Anm.: Se anmærkning til figur 2.17. Gennemsnit af prøveresultater i dansk og matematik er ekskl. ordens-karakterer.

Kilde: Egne beregninger på 33 pct. stikprøve af årgangene 1986-1988.

3. Danske familiers indkomster

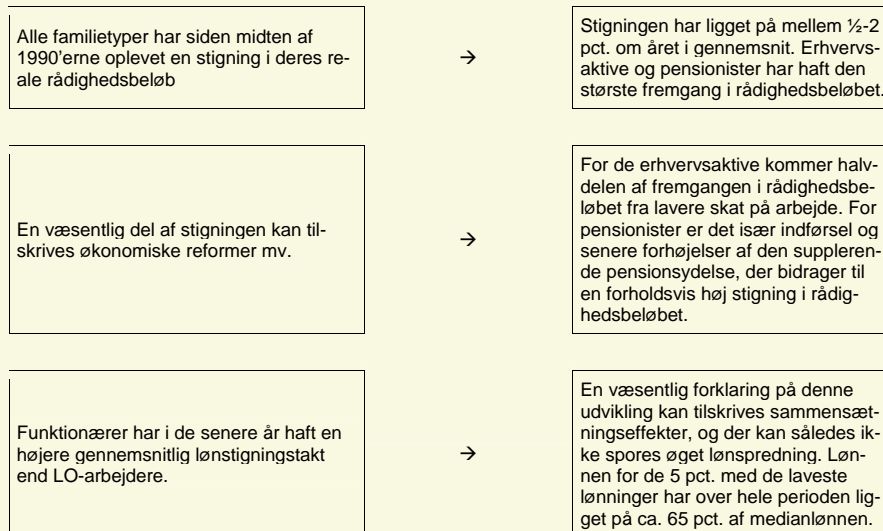
Indkomstudviklingen i samfundet kan belyses på forskellige måder. En mulighed er at betragte familier under ét og følge udviklingen i den samlede indkomst, som det er gjort i kapitel 4. Her vil resultatet være påvirket af blandt andet beskæftigelse og ledighed, den demografiske udvikling og antallet af studerende. Kommer der eksempelvis flere pensionister, vil indkomsten isoleret set falde, fordi den typiske pensionist i udgangspunktet har en lavere indkomst end erhvervsaktive.

En anden mulighed er at se på indkomsten for familietyper med bestemte karakteristika, fx en LO-arbejder, en funktionærfamilie med 2 børn, et pensionistægtepar eller en dagpengemodtager. Beregninger lavet for familietyper er velegnede til at illustrere de umiddelbare virkninger af forskellige økonomisk-politiske tiltag, fx skattemæssige ændringer og ændringer af reglerne for kontanthjælp og folkepension.

Typeeksempler kan også illustrere indkomstudviklingen og betydningen af regelændringer over tid. Typeeksempler er velegnet til dette, da de i sigens natur er baseret på stiliserede og faste antagelser om arbejdsmarkedstilknøytning, samlivsforhold, boligudgift mv.¹

Familietypereberegninger er grundlaget for analyserne i dette kapitel, der blandt andet belyser, hvor meget rådighedsbeløbet (indkomsten efter skat) er steget siden midten af 1990'erne.

¹ Familietyper er kendetegnet ved, at deres karakteristika fastholdes over tid. Det vil sige, at alder og antallet af børn ikke ændres, ligesom en dagpengemodtager altid får dagpenge, selvom ydelsen er tidsbegrænset. Når man følger typerne over tid, siger det således ikke noget om indkomstudviklingen for en "rigtig" familie.

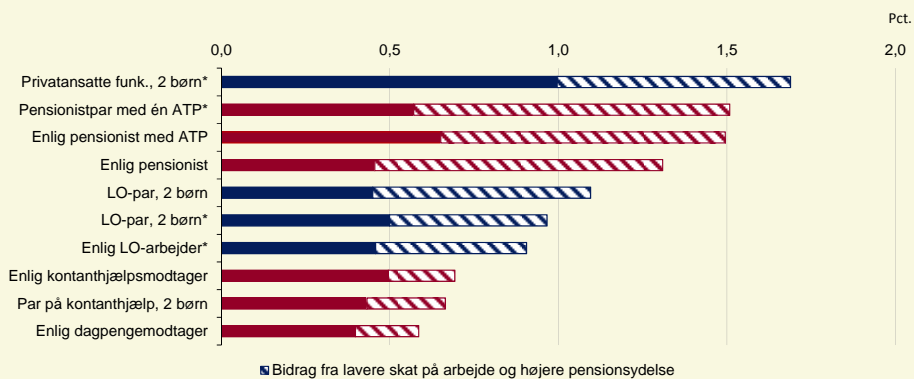
Figur 3.1**Udviklingen i rådighedsbeløbet for forskellige familietyper siden midten af 1990'erne**

3.1 Udviklingen i familiernes rådighedsbeløb siden midten af 1990'erne

Alle familietyper i analysen har i dag flere penge til rådighed, end de havde for 20 år siden. Generel økonomisk vækst i samfundet samt økonomiske reformer har betydet, at familiernes rådighedsbeløb siden midten af 1990'erne er steget med mellem ½ og 2 pct. om året, når der er taget højde for prisstigninger.

Set over perioden er det familier med beskæftigede voksne, samt familier bestående af pensionister, der har oplevet den største fremgang. Familier med personer i de erhvervsaktive aldre, der modtager indkomstoverførsler, fx dagpenge- og kontanthjælpsmodtagere, har også haft en realstigning i rådighedsbeløbet, om end stigningen har været mindre end for familier med beskæftigede og pensionister, jf. figur 3.2.

Figur 3.2
Gennemsnitlig årlige vækst i familiernes reale rådighedsbeløb, 1995-2013

Anm.: Det skraverede område angiver, hvor stor en del af væksten i rådighedsbeløbet, der stammer fra skattereformer og ydelsesforhøjelser til pensionister indført siden 1995. Tal for 2012 og 2013 er beregnet på baggrund af skøn fra Økonomisk Redegørelse, Maj 2013. Bilag 3.2 giver en oversigt over hvilke regelændringer, der indgår i beregningerne. *) angiver, at familien bor i en ejerbolig. Rådighedsbeløbet er opgjort efter boligudgifter.

Kilde: Egne beregninger på Familietypemodellen 2013, juni version.

De seneste årtier har der været fokus på at styrke de økonomiske incitamenter til at arbejde og derved øge arbejdsudbuddet. Det er blandt andet sket gennem en række skattereformer. Skattereformerne har bidraget til at øge rådighedsbeløbet for erhvervsaktive familier via et højere beskæftigelsesfradrag, en gradvis afskaffelse af mellemskatten samt en højere grænse for, hvornår der skal betales topskat. I modsat retning trækker Genopretningsaftalen fra 2010, hvor blandt andet indekseringen af beløbsgrænser blev suspenderet i 2011-2013, og fradraget for faglige kontingenter begrænset. Endelig har der været et ønske om at sikre pensionister med de laveste indkomster et større rådighedsbeløb ved at indføre og senere forhøje den supplerende pensionsydelse mv.

Ses der bort fra skattereformer og diskretionære ydelsesforhøjelser til pensionister, er billedet, at familierne har haft en mere ensartet stigning i rådighedsbeløbet på i omegnen af ½ -1 pct. om året fra 1995 til 2013.

Boks 3.1**Indkomstbegreber og beregninger**

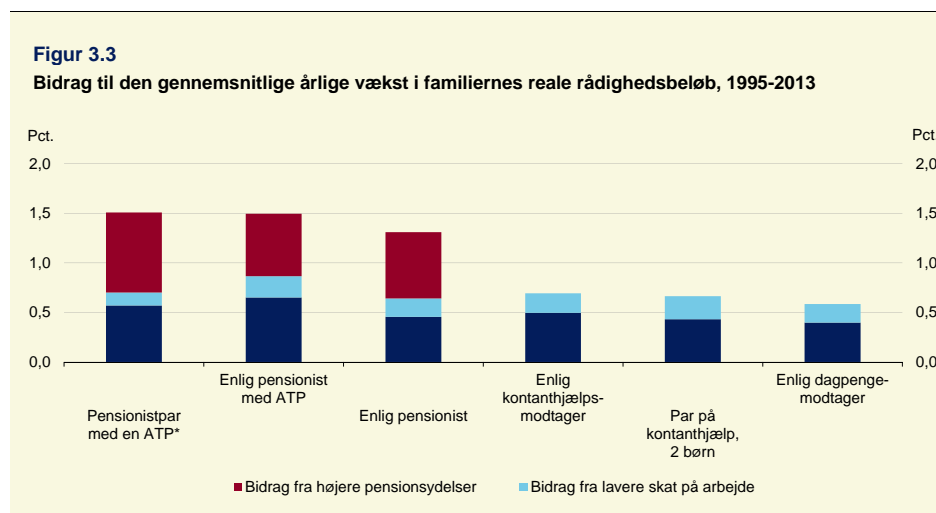
En families rådighedsbeløb er det beløb, familien har til rådighed, når skatter og en række udgifter er betalt. Indtægtssiden består her af arbejds- eller overførselsindkomst, mens der på udgiftssiden er indregnet arbejdsmarkedsbidrag, indkomstskat, faglige kontingenter mv.

Udviklingen i rådighedsbeløbet fra år til år tager højde for de generelle prisstigninger i samfundet. Ved at tage højde for prisstigningerne fremkommer udviklingen i det *reale* rådighedsbeløb. Det er forbrugerprisindekset, der ligger til grund for købekraftskorrekturen. Det betyder, at der er taget højde for justeringer af afgifter, og at afgiftsstigninger, der finansierer lavere skat på arbejde, reducerer den generelle fremgang i rådighedsbeløbet, og ikke det i figurene viste bidrag fra "lavere skat på arbejde".

Bilag 3.3 giver en oversigt over rådighedsbeløbet i årets kr. samt udviklingen i det reale rådighedsbeløb for alle familier i Familietypemodellen for perioden 1995-2013.

3.2 Familier der modtager overførsler

Familier, der modtager overførsler, har haft en real stigning i rådighedsbeløbet i omegnen af ½ pct. om året, når der ses bort fra lavere skatter og diskretionære ydelsesforhøjelser, jf. figur 3.3. Pensionister har haft den største fremgang, hvilket blandt andet skal ses i lyset af stigende ATP-udbetalinger².

Anm.: *) angiver, at familien bor i en ejerbolig. Rådighedsbeløbet er efter boligudgifter. Bidraget fra højere pensionsydelse kommer fra den supplerende pensionsydelse og forhøjelser af pensionstillægget. Det er forudsat, at pensionisterne ikke har privat pensionsindkomst ud over eventuel ATP.

Kilde: Egne beregninger på Familietypemodellen 2013, juni version.

Indførelse og senere forhøjelser af den supplerende pensionsydelse mv. bidrager til at løfte stigningen i pensionistfamiliernes rådighedsbeløb med i størrelsesordenen ¼ pct.-point om året i perioden. Ydelsen er målrettet pensionister, hvis indkomst hovedsageligt består af folkepension. Ydelsen blev indført i 2003 og er siden blevet forhøjet fire gange - senest i forbindelse med 2012-skattereformen, hvor ydelsen blev hævet til 15.900 kr. (2013-niveau).

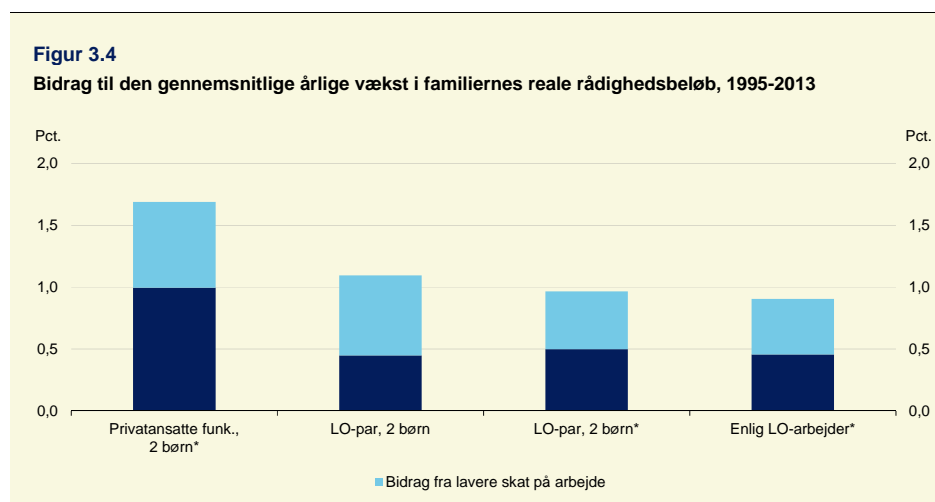
Det positive bidrag fra lavere skat på arbejde skal ses i lyset af lavere bundskattesats og den såkaldte *grønne check*, der var en del af Forårspakke 2.0. Checken blev indført for at kompensere familier med de laveste indkomster for en række afgiftsstigninger på energi- og miljøområdet.

² Indkomsten består af indkomstoverførsler (dagpenge, kontanthjælp, pension), boligstøtte og evt. ATP-udbetalinger for pensionisters vedkommende. Den gennemsnitlige ATP-udbetaling for folkepensionister har siden ordningens indførelse været stigende. Den stigende udbetaling skal tilskrives det stigende antal år, hvor det har været muligt at indbetale til ordningen.

3.3 Familier i beskæftigelse

De familietyper, der var i beskæftigelse, har oplevet en stigning i det reale rådighedsbeløb på omkring 1-1½ pct. pr. år siden midten af 1990'erne. Det er mere end familier i de erhvervsaktive aldre, der modtager overførsler, har oplevet. Det skyldes primært lavere skat på arbejde, og dermed stærkere incitament til at være i beskæftigelse frem for at stå uden for arbejdsmarkedet.

For LO-familier kan knap halvdelen af væksten i det reale rådighedsbeløb forklares ved, at lønstigningen har været højere end de generelle prisstigninger i samfundet (reallønsmæssig fremgang), mens den resterende halvdel kan henføres til lavere skat på arbejde, jf. figur 3.4.

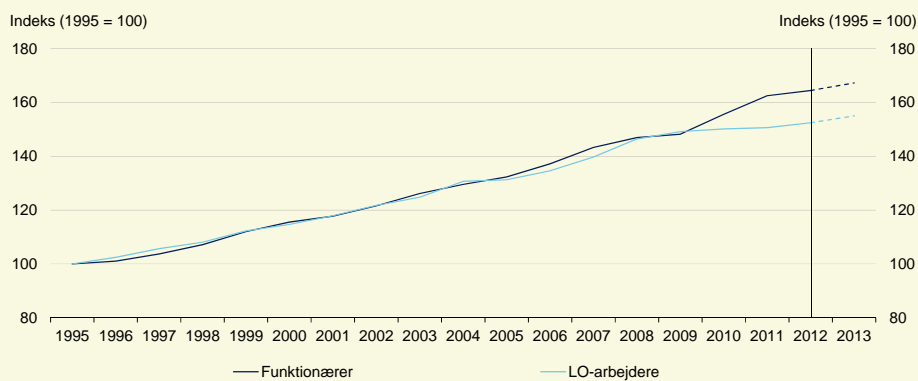
Anm.: *) angiver, at familien bor i en ejerbolig. Rådighedsbeløbet er efter boligudgifter.

Kilde: Egne beregninger på Familietypemodellen 2013, juni version.

For funktionærfamilier har bidraget fra skattereformer til fremgangen i rådighedsbeløbet været omtrent det samme som for LO-familierne. Lavere skat på arbejde har øget væksten i det reale rådighedsbeløb med ca. ½ pct.-point om året. Både funktionær- og LO-familierne har fået glæde af beskæftigelsesfradraget, lavere bundskat samt fjernelse af mellemskatten. Funktionærfamilier har herudover haft glæde af, at grænsen for, hvornår der skal betales top-skat, er hævet.

Fra 1995 til 2009 har lønudviklingen for LO-arbejdere og funktionærer været omtrent den samme. I 2010 og 2011 er den opgjorte lønstigning for funktionærer derimod højere end for LO-arbejdere, jf. figur 3.5. Denne udvikling skal fortolkes med forsigtighed og er følsom over for valg af opgørelsesmetode.

Figur 3.5
Nominelt lønniveau for hhv. funktionærer og LO-arbejdere i familietypeberegningerne

Anm.: Det anvendte lønbegreb er fortjeneste ekskl. pension, inkl. genebetaling (uden overtid) opregnet til helårsfortjeneste. Tallene for 2012 og 2013 bygger på skøn fra ØR maj 2013, hvor det forudsættes, at lønudviklingen for funktionærer og LO-arbejdere er den samme. Se i øvrigt boks 3.2.

Kilde: Særkørsel fra DA (Familietypermodellen 2013, juni version).

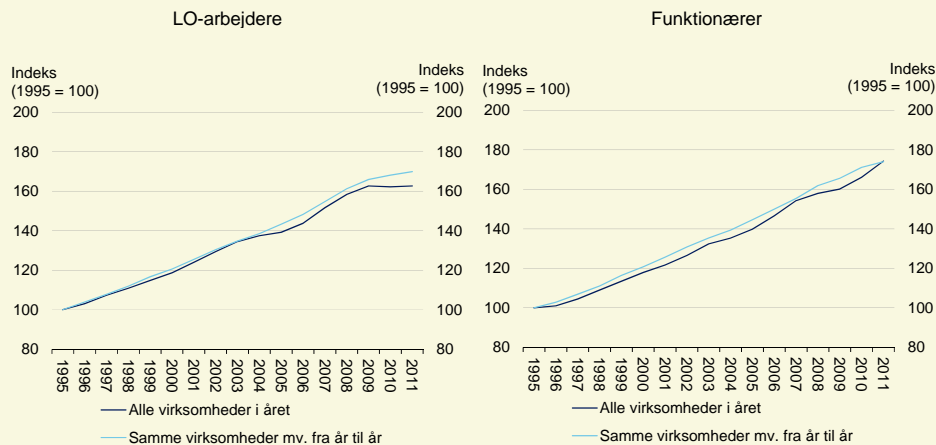
De lønniveauer, der ligger til grund for familietypeberegningerne, er gennemsnitslønnen for hhv. funktionærer og LO-arbejdere i DA's Strukturstatistik. Det betyder, at de underliggende lønstigninger ikke direkte kan sammenlignes med de offentliggjorte lønstigningstakter i Strukturstatistikken. Det skyldes blandt andet, at Strukturstatistikken følger udviklingen i lønomkostningerne for de samme virksomheder fra år-til-år, hvormed sammensætningseffekter, som især har haft betydning i forbindelse med krisen, i højere grad er rensset ud, end når man følger udviklingen i gennemsnitslønnen. Boks 3.2 beskriver forskellige metoder til at opgøre lønstigningstakter.

Boks 3.2**Opgørelse af lønstigningstakter – forskellige metoder**

Ved opgørelsen af lønstigningstakter foretages ofte korrektioner, der skal reducere betydningen af ændringer i statistikgrundlaget fra år til år (fx i DA's Strukturstatistik). En af disse korrektioner er, at der sædvanligvis tages udgangspunkt i de samme virksomheder. Det vil sige, at man betragter lønnen i de virksomheder, der indgår i statistikken i to på hinanden følgende år, hvormed der ses bort fra nyetablerede og lukkede virksomheder. Såfremt der ikke tages højde for nyetablerede og lukkede virksomheder, kan udviklingen i gennemsnitslønnen fra år-til-år være meget præget af *sammensætningseffekter*. Hvis eksempelvis mange virksomheder med et højt lønniveau lukker, vil det trække lønudviklingen ned, og den opgjorte lønstigningstakt vil ikke give et retvisende billede af lønudviklingen i de virksomheder, der fortsat eksisterer.

Ved fastlæggelsen af *familietypernes løn* er det tilstræbt at finde et lønniveau, der kan siges at være typisk for hhv. LO-arbejdere og funktionærer i de enkelte år. Det betyder også, at eventuelle sammensætningseffekter skal slå igennem på lønniveauet, fordi de påvirker, hvad lønnen er for en typisk LO-arbejder og funktionær. Der er derfor taget udgangspunkt i den gennemsnitlige løn i DA's Strukturstatistik, hvor hele datagrundlaget (dvs. alle virksomheder) indgår. Det er i denne sammenhæng ikke en betingelse, at virksomhederne indgår i opgørelsen året før eller efter. Opgørelsesmetoden betyder, at sammensætningseffekter kan have stor betydning for lønstigningstakten.

Figur 1 viser, at det i de fleste år kun betyder meget lidt, hvilken metode der benyttes. Men for LO-arbejdere udviser de to metoder en betydelig forskel i 2010 og 2011. Lønudviklingen er mere afdæmpet, hvis alle virksomheder indgår i beregningen. Det skal ses i lyset af, at virksomhedsdemografien har spillet en større rolle i 2010 og 2011, end den har gjort i tidligere år.

Figur Udvikling i gennemsnitslønnen for hhv. LO-arbejdere og funktionærer efter opgørelsesmetode

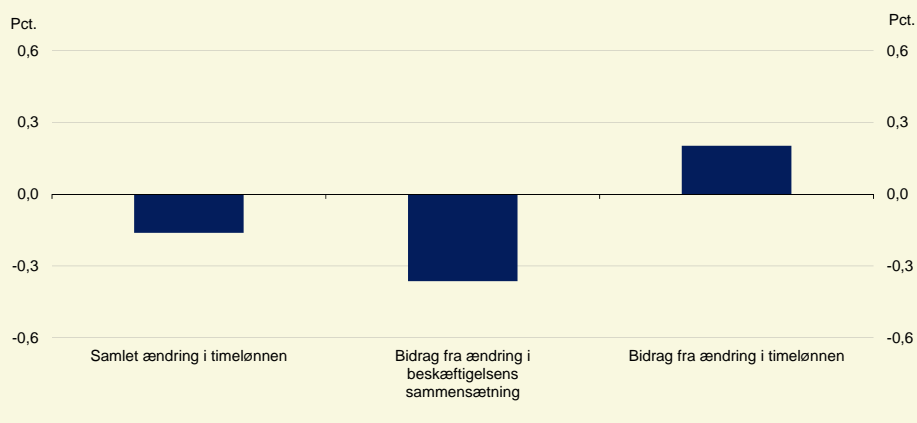
Anm.: Det anvendte lønbegreb er fortjeneste ekskl. genetilæg pr. præsteret time.

Kilde: DA Strukturstatistik.

Lønniveauet har været omtrent uændret fra 2009 til 2011 for LO-arbejderen. Dette dækker over et negativt bidrag fra ændret beskæftigelses-sammensætning på tværs af brancher, hvilket isoleret set trækker den årlige lønstigningstakt ned med 0,4 pct.-point, jf. figur 3.6.

Figur 3.6

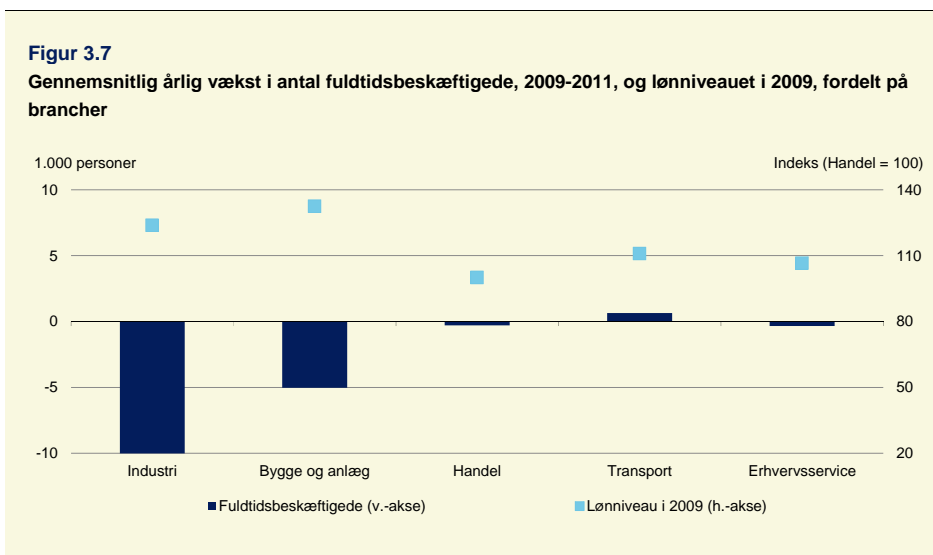
Bidrag til ændringen i den gennemsnitlige timeløn opdelt i bidrag fra ændring i beskæftigelsen og ændring i timelønnen, 2009-2011

Anm.: Det anvendte lønbegreb er fortjeneste pr. præsteret time. I figuren indgår timelønnede lønmodtagere uden ledelsesansvar i den private sektor. Det beregnede 'bidrag fra ændring i beskæftigelsens sammensætning' omfatter kun sammensætnings effekter på tværs af hovedbrancher. Sammensætnings effekten kan være betydeligt større, hvis den tog højde for dynamikken på virksomhedsniveau.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Det vil sige, at en væsentlig del af den stagnerende lønudvikling for LO-arbejdere fra 2009 til 2011 kan tilskrives sammensætningseffekter. Der er blevet væsentligt færre beskæftigede i de brancher, der har et relativt højt gennemsnitligt lønniveau (industrien samt bygge og anlæg), mens beskæftigelsen i brancher med et relativt lavt gennemsnitligt lønniveau (handel, transport og erhvervsservice) har været omtrent uændret, jf. figur 3.7

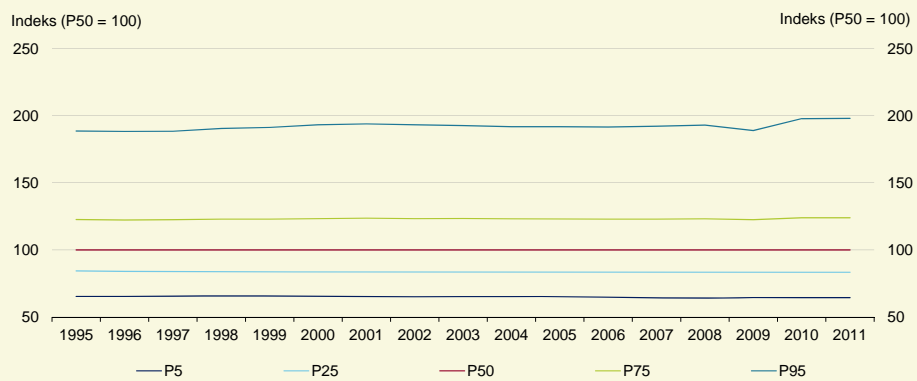
Anm.: Det anvendte lønbegreb er fortjeneste pr. præsteret time i 2009. I figuren indgår timelønnede lønmodtagere uden ledelsesansvar i den private sektor.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Den markante dynamik i de senere år skal blandt andet ses i lyset af, at beskæftigelsen er faldet i kølvandet på den internationale krise. Det er i den forbindelse værd at bemærke, at den stagnerende lønudvikling fra 2009 til 2011 for LO-arbejdere ikke har givet udslag i større lønspredning på det danske arbejdsmarked. Set over de sidste 15 år har lønspredningen for de beskæftigede udvist stor stabilitet. Det er også tilfældet i de senere år.

Figur 3.8 viser lønnen for forskellige lønniveauer i lønfordelingen som en andel af medianlønindkomsten (lønindkomsten for dem, der ligger midt i lønfordelingen). Det fremgår eksempelvis, at lønnen for en lavt lønnet (5 pct.-fraktilen) udgør ca. 65 pct. af medianlønnen, og at det har været tilfældet siden 1995.

Figur 3.8
Udvikling i lønindkomsten for forskellige fraktiler ift. medianen 1995-2011

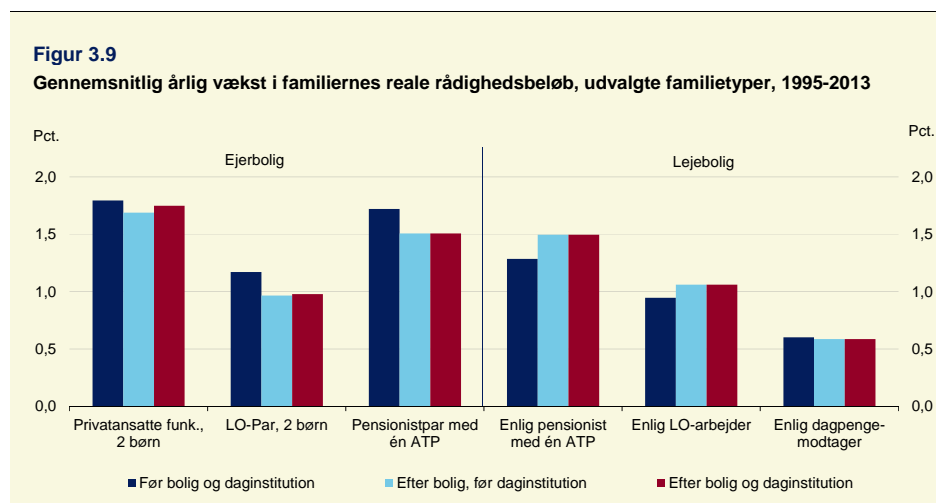
Anm.: Lønindkomsten er her grundlaget for arbejdsmarkedsbidraget. P5, P25, P50, P75 og P95 er hhv. 5, 25, 50, 75, 95 pct. fraktilen. Opgørelsen omfatter alle fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere, dvs. både privat og offentligt ansatte. Stigningen i 2010 for P95 kan tilskrives, at reglerne om ratepension ændres, jf. kapitel 4.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

3.4 Forskellige mål for rådighedsbeløbet

Det gennemgående mål for indkomstudviklingen i dette kapitel er familiers rådighedsbeløb efter boligudgifter. Der er også andre mål for rådighedsbeløbet. Det kan fx opgøres før boligudgifter eller efter boligudgifter og eventuelle daginstitutionsbetalinger.

Forskellige definitioner af rådighedsbeløbet kunne betyde forskellig udvikling i det reale rådighedsbeløb. Valget af indkomstbegreb har dog ikke væsentlig betydning for udviklingen i den betragtede periode (1995-2013) for de viste familietyper. Således er de gennemsnitlige årlige vækstrater omtrent ens for familietyperne uanset hvilken afgrænsning, der anvendes, jf. figur 3.9.

Kilde: Egne beregninger på Familietypemodellen 2013, juni version.

Boks 3.3 uddyber de forskellige definitioner af rådighedsbeløbet.

Boks 3.3**Forskellige mål for rådighedsbeløbet**

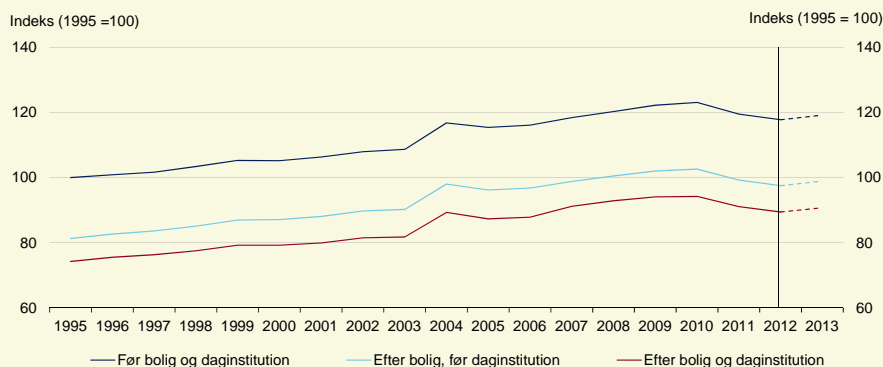
Der opereres med tre forskellige mål for rådighedsbeløbet.

1. Rådighedsbeløb før bolig- og daginstitutionsudgift.
2. Rådighedsbeløb efter boligudgift, før daginstitutionsudgift.
3. Rådighedsbeløb efter bolig- og daginstitutionsudgift

I beregningen af familiens rådighedsbeløb (1) indgår alle familiens indtægter. Ud over skat, arbejdsmarkeds-, ATP- og SP-bidrag er medtaget nogle udgiftsposter, der typisk er forbundet med erhvervelse af indkomsten, herunder A-kasse-, efterløns- og fagforeningskontingent. Udgift til transport mellem hjem og arbejde er ikke medtaget.

De øvrige indkomstbegreber viser, hvad familietyperne har til rådighed efter valg af boligform og -størrelse (2) samt eventuel daginstitutionsbenyttelse (3). Som det fremgår af figur 1, er *niveauet* for de forskellige metoder forskellige, mens udviklingen omtrent er den samme

Figur Udvikling i rådighedsbeløbene for LO-par med 2 børn i lejebolig, 1995-2013

Anm.: Udviklingen i de tre rådighedsbeløb er indekseret med målet *Før bolig og daginstitution* i 1995 som ankerpunkt.

Kilde: Egne beregninger på Familietypemodellen 2013, juni version.

Det reale rådighedsbeløb for de tre indkomstbegreber beregnes ved at deflatere de nominelle rådighedsbeløb med udviklingen i forbrugerprisindekset.

Foruden almindelige prisstigninger forudsættes det, at det anvendte prisindeks fanger ændringer i de forbrugsbestemte afgifter. Flere grønne afgifter betyder eksempelvis, at forbrugerprisniveauet stiger, hvorved den reale værdi af familiernes indkomster falder.

Med den aktuelt anvendte metode, hvor afgifter indregnes via prisniveauet, antages det implicit, at alle familietyper anvender en andel af deres indkomst på de afgiftsbelagte varer, der svarer til vareprisernes andel i forbrugerprisindekset. Det kan fortolkes som en andel svarende til befolkningens gennemsnitlige forbrug.

Bilag 3.1 Huslejer i Familietypemodellen

Familiernes boligudgifter udgør en relativt stor del af rådighedsbeløbet. Huslejeposten for familietyper i lejebolig er tidligere fastlagt med udgangspunkt i *Huslejeundersøgelsen*, der senest blev gennemført i 1999. Fremskrivningen af huslejerne er sket med forbrugerprisindexsets huslejepost. I forbindelse med analyserne til *Fordeling og incitamenter 2013* er der fastlagt nye antagelser om størrelsen af huslejeposten på baggrund af boligstøtteregisteret, der indeholder aktuelle oplysninger om huslejer.

Boligstøtteregisteret indeholder de mest aktuelle huslejeoplysninger, der er tilgængelige. Oplysningerne vedrører kun husstande, der modtager boligstøtte, hvilket kan medføre en smule usikkerhed ved de opgjorte huslejer.

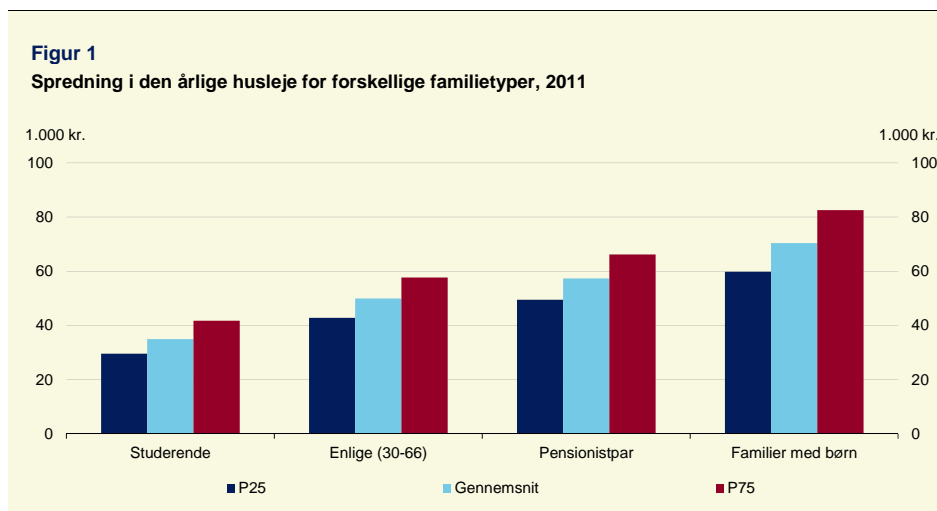
Når man ser på de gennemsnitlige huslejer for forskellige familietyper i hhv. huslejeundersøgelsen og boligstøtteregisteret i 1999, ses imidlertid omtrent samme huslejeniveauer, jf. tabel 1

Tabel 1
Kilder til beregning af huslejeposten i Familietypemodellen, 1999

	Huslejeundersøgelsen 1999	Boligstøtteregisteret 1999
Enlig studerende	24.200	23.300
Enlige uden børn	33.900	33.900
Enlige med børn	44.600	44.500
Pensionister	37.800	38.400
Par med børn	44.600	46.800

Kilde: Finansministeriet, *Fordeling og incitamenter 2002*, Finansministeriet samt egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Huslejen for en given bolig afhænger af række forhold, fx størrelse, geografisk placering, kvalitet osv. Typeberegningerne må i sagens natur basere sig på nogle få udvalgte eksempler. Konkret er der nedenfor valgt fire typer. Den relativt lille spredning i huslejen inden for de 4 typer indikerer, at gennemsnittet giver en fornuftig beskrivelse af niveauet, jf. figur 1.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Huslejerne for familietyperne i det enkelte år er beregnet ved at udregne den gennemsnitlige husleje pr. kvm. på baggrund af boligstøtteregisteret i samme år og dernæst udregne den årlige husleje ud fra det forudsatte antal kvadratmeter. Tabel 2 viser huslejeniveauet for de forskellige familietyper, der findes i Familietypemodellen.

Tabel 2
Huslejeposter i Familietypemodellen, 2011

	m2	Kr. pr. m2	Årlig husleje
Huslejer i 2011			
Privatansatte funk., 2 børn i bh. og SFO	130	704	91.520
LO-par, børn i bh. og SFO	100	704	70.400
Par på kontanthjælp, 2 børn i bh. og SFO	100	704	70.400
Pensionistpar med én ATP	85	674	57.290
Par på førtidspension, ny ordning	85	674	57.290
Enlig LO-arbejder uden børn	70	714	49.980
Enlig dagpengemodtager uden børn	70	714	49.980
Enlig førtidspensionist på ny ordning	70	714	49.980
Enlig efterlønsmodtager på ny ordning	70	714	49.980
Enlig pensionist	70	674	47.180
Enlig pensionist med ATP	70	674	47.180
Enlig udeboende studerende	45	777	34.965
Enlig kontanthjælpsmodtager, over 25 år	45	714	32.130

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Bilag 3.2 Skatteændringer mv. der indgår i beregningerne

		Scenarium uden lave skat på arbejde mv.	2013 (gældende regler)
Beskæftigelsesfradrag	Beskæftigelsesfradrag, pct.	0	6,95
Bundskat	Loftet over fradrag for fag- lige kontingenter, kr.	-	3.000
	Bundskattesats, pct.	9,83	5,83
	Beregningsgrundlag for bundskatten	Skattepligtig indkomst	Personlig indkomst
	Skrå skatteloft, pct.	58,0	51,7
Grøn check	Grøn check, kr.		
	<i>Grøn check pr. voksen</i>	0	1.300
	<i>Grøn check pr. barn</i>	0	300
	<i>Supplerende grøn check</i>	0	280
Kompensationsordning	Jf. Forårspakke 2.0	-	Ja
Personfradrag	Personfradrag, kr.	48.200	42.000
Mellemskat	Indkomstgrænse, kr.	213.400	-
	Beregningsgrundlag	Negativ kapitalindkomst medregnes	-
	Mellemskattesatsen, pct.	6	-
Topskat	Indkomstgrænse, kr.	385.700	421.000
Supplerende pensionsydelse	Årlig ydelse, kr.	0	15.900
Pensionstillæg til folkepensionis- ter	Årlig ydelse, kr.		
	<i>Enlige</i>	70.116	72.336
	<i>Par</i>	32.748	34.968

Bilag 3.3 Udvikling i rådighedsbeløbet for alle typer

tabel 1
Udvikling i familiernes rådighedsbeløb efter boligudgifter, 1995-2013

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Årets 1.000 kr.																				
Erlig kontanthjælpsmodtager, over 25 år	41	42	42	43	44	46	48	50	51	53	54	55	57	58	60	64	65	66	67	
Erlig dagpengemodtager uden børn	55	57	58	59	60	62	64	66	68	71	72	73	75	77	80	86	86	88	89	
Erlig efterlønsmodtager på ny ordning	0	0	0	0	0	60	63	65	68	70	71	72	74	76	78	81	86	87	88	
Erlig udeboende studerende	41	48	48	50	52	54	56	58	60	63	64	65	67	69	83	89	90	93	95	
Erlig pensionist	54	56	57	59	61	62	64	66	71	73	75	76	80	82	86	92	94	96	100	
Erlig pensionist med ATP	55	57	58	60	62	64	66	68	71	75	78	80	84	86	91	97	99	101	105	
Erlig førtidspensionist på ny ordning	0	0	0	0	0	0	0	0	0	86	89	90	92	94	100	106	107	110	111	
Erlig LO-arbejder uden børn	84	87	90	93	97	100	103	107	110	122	122	125	130	138	142	146	144	144	148	
Pensionistpar med én ATP	85	88	89	93	94	97	102	106	110	118	121	124	132	136	144	154	156	160	167	
Par på førtidspension, ny ordning	0	0	0	0	0	0	0	0	0	150	154	157	160	164	168	175	186	188	193	
Par på kontanthjælp, 2 børn i bh. og SFO	128	132	135	140	143	146	151	157	159	149	150	153	156	160	166	176	179	207	210	
LO-par med 2 børn i børnehave og SFO	201	208	215	223	234	241	249	260	267	293	293	301	312	328	338	347	345	348	356	
Privatansatte funk., 2 børn i bh. og SFO	243	253	260	274	287	299	308	322	334	357	363	375	390	400	417	457	472	474	482	
Erlig pensionist med ATP*	54	55	56	58	60	62	64	66	69	74	77	79	81	83	88	94	95	97	100	
Erlig LO-arbejder, ingen børn*	79	82	85	88	90	89	91	94	97	110	110	113	117	123	127	132	130	132	136	
Pensionistpar med én ATP*	89	92	93	96	99	103	106	110	114	124	128	131	135	139	147	158	160	163	170	
LO-par, ingen børn*	187	193	199	206	212	214	219	228	234	261	262	268	278	292	301	311	310	313	322	
LO-par, 2 børn i bh. og SFO*	202	209	216	224	231	235	241	251	258	285	286	293	303	318	328	340	338	342	351	
Privatansatte funk., 2 børn i bh. og SFO*	250	260	267	280	290	298	304	316	329	353	362	373	386	396	413	456	471	476	494	
Direktorfamilie, 2 børn i bh og SFO*	344	357	371	393	405	416	424	440	458	487	498	515	534	548	566	647	670	677	699	

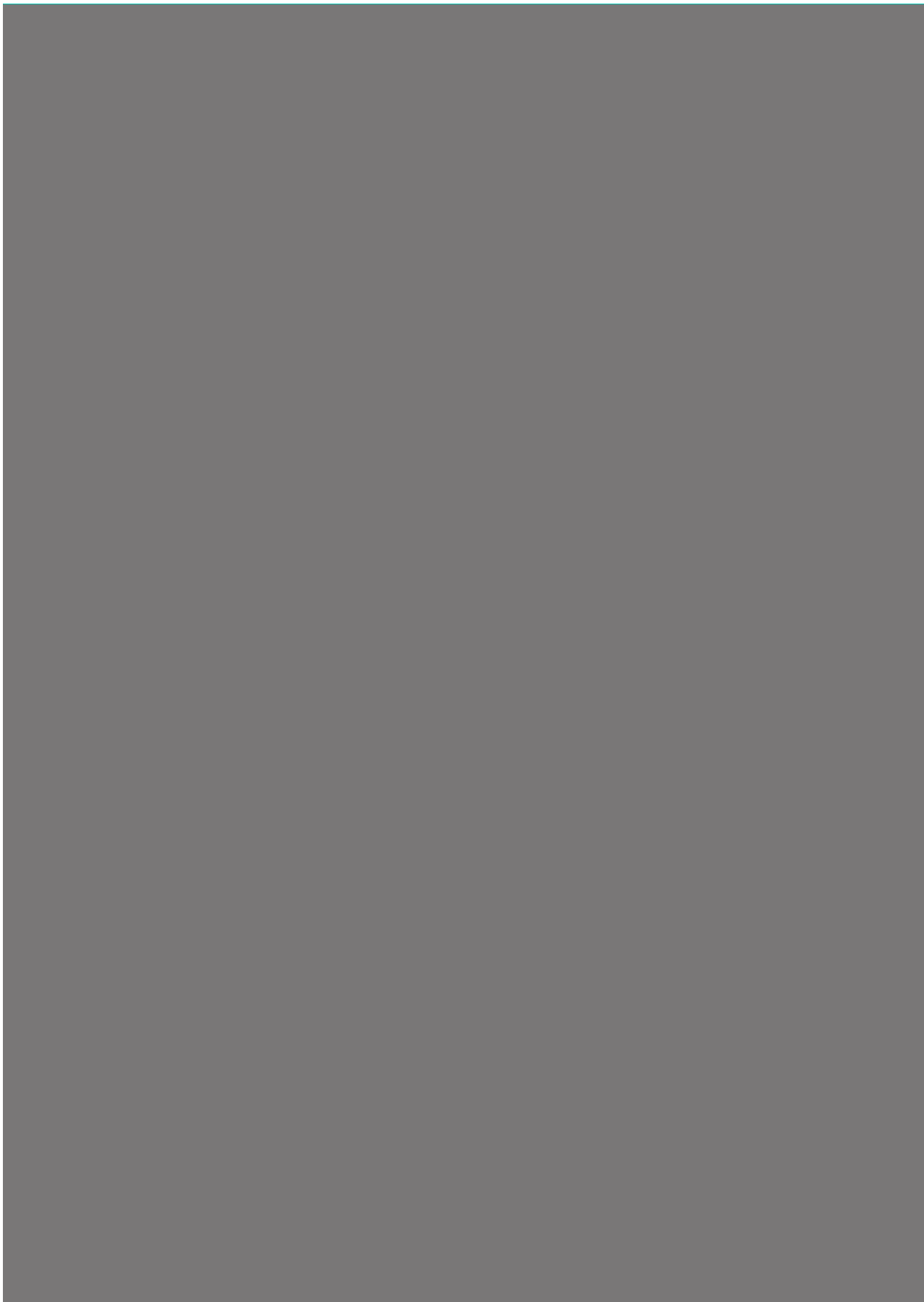
Ann.: *) angiver at familien bor i ejerbolig.
Kilde: Familietypemodellen 2013, juni version

Tabel 2
Udvikling i familiernes reale rådighedsbeløb efter boligudgifter, 1995-2013

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Indeks (1998 = 100)																				
Enlig kontakthjælpsmodtager, over 25 år	100	101	99	100	100	102	103	104	105	108	108	108	109	108	111	115	113	113	113	113
Enlig dagpengemodtager uden børn	99	100	99	100	100	100	101	101	102	105	105	104	106	105	108	113	110	110	110	110
Enlig efterlønsmodtager på ny ordning**					100	101	102	103	104	104	104	104	105	104	106	111	109	108	108	108
Enlig udeboende studerende	86	99	98	100	101	102	104	105	106	110	110	110	111	110	131	137	136	136	136	138
Enlig pensionist	98	98	98	100	100	99	100	101	107	108	109	109	112	111	116	121	120	120	120	123
Enlig pensionist med ATP	97	98	98	100	101	100	102	103	104	109	111	112	115	115	119	125	123	123	123	126
Enlig førtidspensionist på ny ordning***						100	102	102	102	102	102	102	102	101	104	108	106	106	106	107
Enlig LO-arbejder uden børn	97	98	99	100	102	102	103	105	105	116	113	114	117	120	122	122	117	115	115	117
Pensionistpar med én ATP	98	99	98	100	99	100	102	103	105	112	113	113	118	118	123	129	127	127	127	131
Par på førtidspension, ny ordning***									100	101	101	102	102	101	104	108	106	107	107	107
Par på kontakthjælp, 2 børn i bh. og SFO	97	98	98	100	99	100	100	101	100	93	92	92	92	91	93	97	96	109	109	109
LO-par med 2 børn i børnehave og SFO	96	97	98	100	102	102	104	105	106	115	113	114	116	118	120	121	117	115	115	116
Privatansatte funk., 2 børn i bh. og SFO	94	96	97	100	102	104	104	106	108	114	114	116	118	117	121	129	130	127	131	131
Enlig pensionist med ATP*	97	99	98	100	100	101	102	103	104	111	113	114	115	114	119	125	123	122	122	125
Enlig LO-arbejder, ingen børn*	98	99	98	100	101	102	103	103	105	113	114	115	117	116	121	128	126	125	125	129
Pensionistpar med én ATP*	96	97	98	100	100	96	95	97	98	110	108	108	110	112	114	116	112	111	111	113
LO-par, ingen børn*	97	97	98	100	101	98	98	100	101	111	109	110	112	114	116	117	113	112	112	114
LO-par, 2 børn i bh. og SFO*	96	97	98	100	101	99	100	101	102	112	110	111	113	114	116	118	114	112	114	114
Privatansatte funk., 2 børn i bh. og SFO*	95	96	97	100	101	101	100	102	104	110	111	112	114	113	117	126	127	125	125	128
Direktørfamilie, 2 børn i bh. og SFO*	93	95	96	100	101	100	100	101	103	109	109	111	113	112	114	128	129	127	130	130

Ann.: *) angiver at familien bor i ejerbolig, **) angiver at indeks 100 = 2000, ***) angiver at indeks 100 = 2003

Kilde: Familietypemodellen 2013, juni version

4. Indkomstforskelle og -udvikling

Danskernes reale disponible indkomst er i gennemsnit steget med knap 1 pct. årligt siden midten af 00'erne. Det er noget lavere end i det foregående tiår, hvor indkomstfremgangen lå på ca. 2 pct. i gennemsnit om året. Den lave indkomstfremgang de senere år skal blandt andet ses i lyset af overophedningen af dansk økonomi frem til 2008 og det efterfølgende økonomiske tilbageslag.

Danmark er kendetegnet ved små indkomstforskelle i et internationalt perspektiv. I de senere år har der både herhjemme og i andre lande, herunder Sverige, været en tendens til lidt større indkomstforskelle. Fænomenet har i Danmark især været drevet af udviklingen i kapitalindkomster.

De personer i befolkningen, der har relativt lave indkomster i forhold til befolkningen som helhed, omtales ofte som lavindkomstgruppen. Lavindkomstgruppen er den del af befolkningen, der har en disponibel indkomst under 50 pct. af medianindkomsten. Lavindkomstgruppen er ikke en opgørelse af hvilke danskere, der er fattige, men angiver alene hvor mange personer, der i et bestemt år er placeret i den nederste ende af indkomstfordelingen og dermed har en lavere disponibel indkomst end den typiske i befolkningen.

I 2011 udgjorde lavindkomstgruppen knap 6½ pct. af befolkningen. Knap 2 pct. af befolkningen var placeret i lavindkomstgruppen i hvert af årene i perioden 2009-2011. Der sker således en ganske stor udskiftning i lavindkomstgruppen fra det ene år til det næste. Det er i høj grad studerende og fuldt ledige mv., som er overrepræsenterede i gruppen.

Kapitlets hovedresultater er opsummeret i figur 4.1.

Figur 4.1
Indkomstudvikling og -fordeling frem til 2011

Danskernes reale disponible indkomster er steget i de senere år, om end noget langsommere end under højkonjunkturren i 00'erne.

→

I perioden 2006-2011 steg den gennemsnitlige reale disponible indkomst med knap 1 pct. om året. I perioden 2000-2006 var stigningen omkring 2 pct. årligt

Set i et internationalt perspektiv er indkomstforskellene i Danmark stadig små.

→

Gini-koefficienten i Danmark er i 2011 25,7 pct., og Danmark er i den seneste opgørelse fra OECD et af de lande, hvor indkomstforskellene er mindst.

Lavindkomstgruppen i Danmark er mindre end i de fleste andre lande, og få personer oplever at have en relativ lav indkomst flere år i træk.

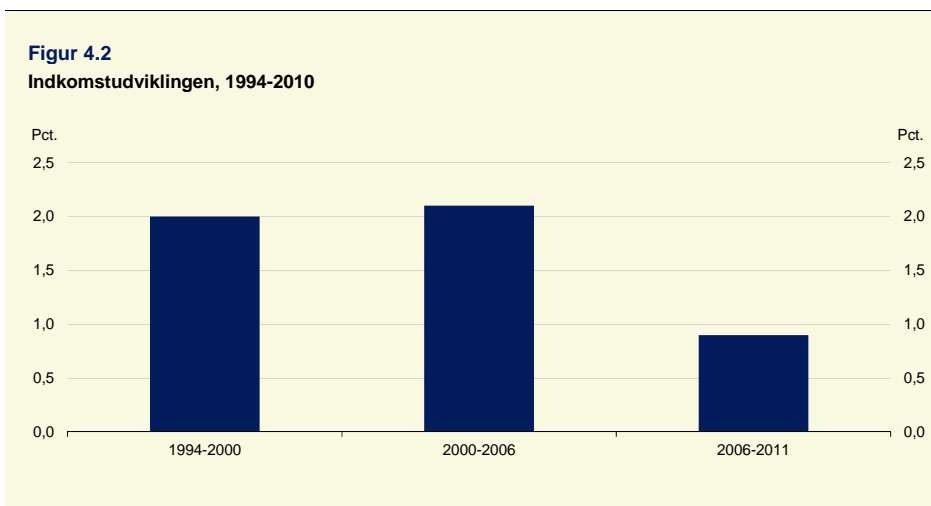
→

Den såkaldte lavindkomstgruppe udgør knap 6½ pct. af befolkningen i 2011. Godt 2 pct. har oplevet relativ lavindkomst i tre år i træk. Denne gruppe består primært af uddannelsessøgende, selvstændige og ledige.

4.1 Indkomstudvikling

Husholdningernes gennemsnitlige reale disponible indkomster steg i perioden fra 2006 til 2011 med knap 1 pct. årligt.

Stigningstakten i de disponible indkomster har dermed ligget på et lavere niveau end i anden halvdel af 1990'erne og første halvdel af 00'erne, hvor de disponible indkomster steg med ca. 2 pct. årligt, jf. figur 4.2.

Anm.: Figuren viser den reale stigning i den disponible indkomst pr. person, jf. også boks. 4.1.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

I perioden 2006-2011 er det primært den personlige indkomst, der har bidraget til stigningen i den reale disponible indkomst. Den personlige indkomst består af erhvervsindkomst, overførselsindkomst og privat pensionsindkomst. Disse indkomstkategorier er (efter skat), steget med ca. 1 pct. årligt, jf. tabel 4.1. Kapitalindkomsterne (efter skat) er derimod faldet med 0,3 pct. årligt og har dermed bidraget til at reducere den disponible indkomst¹.

Derudover har der været et lille fald i indbetalingerne til privattegnede pensionsordninger. Faldet skyldes til dels, at der i 2010 blev sat et loft over indbetalinger til ratepensionsordninger. Det bidrager til at øge de disponible indkomster her og nu, men modsvares af, at udbetalinger fra pensionsordninger mange år ude i fremtiden reduceres.

Skattereformerne i perioden har ført til lavere skat på indkomst og dermed stigende disponible indkomster. Skatten er især sænket på arbejdsindkomst. Den lavere beskatning af personlig indkomst har bidraget til at øge den gennemsnitlige disponible indkomst med skønsmæssigt 0,6 pct. årligt i perioden 2006-2011.

¹ Faldet i bidraget fra kapitalindkomst skyldes primært udviklingen i de delkomponenter af kapitalindkomsten, der vedrører relativt få skatteydere, og som kan have karakter af engangsindkomster ("anden kapitalindkomst").

Tabel 4.1
Bidrag til realvækst i disponibel indkomst

	2000-2006	2006-2011
	----- Pct. p.a. -----	
Personlig indkomst efter skat	1,4	1,0
- Personlig indkomst før skat ¹⁾	1,8	0,5
- Skat af personlig indkomst	-0,4	0,6
Kapitalindkomst efter skat	0,9	-0,3
- Afkast af ejerbolig (imputeret)	0,7	-0,1
- Nettorenteudgifter	0,0	0,0
- Aktieindkomst	0,2	-0,1
- Anden kapitalindkomst ²⁾	0,1	-0,3
- Skat af kapitalindkomst	-0,1	0,1
Indbetalinger til pensionsordninger	-0,2	0,2
Disponibel indkomst	2,1	0,9

Anm. Skat af personlig indkomst og kapitalindkomst samt pensionsindbetalinger reducerer isoleret set den disponible indkomst i de enkelte år. Hvis den personlige indkomst stiger over en periode, hvor skatereglerne ikke ændres, vil skat af personlig indkomst isoleret set bidrage til at reducere væksten i den disponible indkomst.

Note: 1) Erhvervsindkomst, overførselsindkomst og privat pensionsindkomst mv.)

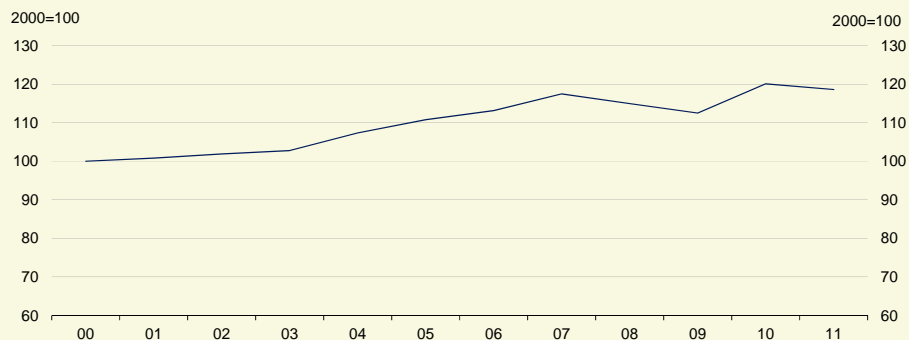
2) Anden kapitalindkomst inkluderer blandt andet afkast fra investeringsforeninger (der beskattes som kapitalindkomst) og indkomst fra skibsanparter samt kapitalindkomster, der ikke kan specificeres nærmere ud fra ligningsoplysningerne, idet de er rubriceret som *anden kapitalindkomst* eller som *anden kapitalindkomst i virksomhed*. De to sidstnævnte typer, der beløbsmæssigt er størst, inkluderer blandt andet kursgevinster eller kurstab ved salg af forskellige typer af værdipapirer samt fortjeneste opgjort efter ejendomsavancebeskatningslovens bestemmelser.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Den lidt svagere indkomstfremgang i de senere år dækker over, at indkomsterne i nogle år er steget betydeligt og faldet i andre år, jf. figur 4.3.

Udsvingene i gennemsnitsindkomsterne i de seneste fem år skyldes primært store udsving i kapitalindkomsterne, herunder især udviklingen i renteudgifterne og det "imputerede afkast af ejerbolig", der sikrer, at indkomsterne for boligejere og -lejere er sammenlignelige.

Figur 4.3
Reale disponible indkomster, 2000-2011

Anm.: Opgørelsen viser udviklingen i den reale disponible indkomst pr. person over årene 2000 til 2011, det vil sige indkomstudviklingen korrigeret for prisudviklingen, jf. også boks 4.1.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

De offentlige ejendomsvurderinger – og dermed den imputerede lejeværdi – steg med omkring 30 pct. fra 2006 til 2007. Fra 2008 til 2009 faldt vurderingerne tilbage til omkring 2006-niveau, hvilket medførte, at den gennemsnitlige disponible indkomst faldt. Fra 2009 til 2011 er ejendomsvurderingerne stort set uændrede (nominelt), og der har været et bidrag til et lille fald i den reale disponible indkomst derfra.²

Kraftigt stigende nettorenteudgifter i perioden 2007 til 2009 bidrog ligeledes til et fald i disponibel indkomst i disse år. Fra 2009 til 2010 faldt nettorenteudgifterne, hvilket har bidraget til den store stigning i den gennemsnitlige disponible indkomst. Udviklingen i nettorenteudgifterne er drevet af udvikling i husholdningernes (netto)gæld og af udvikling i renteniveauet. Også aktieindkomsterne har været svingende over perioden.

Opgørelsen af den disponible indkomst er dokumenteret i boks 4.1.

² Det er som nævnt de offentlige ejendomsvurderinger, der ligger til grund for beregningen af den imputerede lejeværdi. Den offentlige ejendomsvurdering kan afvige fra den faktiske ejendomsværdi, hvilket kan give udslag i, at prisændringer først med forsinkelse slår igennem på den offentlige ejendomsvurdering, blandt andet fordi den offentlige ejendomsvurdering typisk kun fastsættes hvert andet år. Dette kan have betydning for niveauet og udviklingen i den imputerede lejeværdi, især i perioder med kraftigt stigende eller faldende ejendomspriser.

Boks 4 1**Indkomstelementer i den disponible indkomst**

De disponible indkomster er baseret på detaljerede indkomstoplysninger, som hovedsagelig stammer fra selvangivelserne og slutligningen. Disse indkomstelementer kan samles i nogle hovedgrupper, herunder erhvervsindkomst, bruttoindkomst, kapitalindkomst samt skatter.

Erhvervsindkomsten består hovedsagelig af lønindkomst og virksomhedsindkomst. Til lønindkomst medregnes desuden honorarer, sygedagpenge og udenlandske personlige indkomster mv. Lønindkomsten er opgjort inkl. arbejdsmarkedsbidrag, men ekskl. arbejdsgiveradministrerede pensionsindbetalinger, herunder ATP. Det gælder uanset hvem, der formelt betaler bidragene.

Den *personlige indkomst* opgøres som summen af erhvervsindkomsten (tillagt private pensionsudbetalinger samt anden privat indkomst, hovedsagelig i form af børnebidrag) og offentlige overførselsindkomster. I offentlige overførsler indgår sociale pensionsydelse, dagpenge, orlovsydelse, efterløn, uddannelsesstøtte, kontanthjælp, boligstøtte, børnefamilieydelse, ungeydelse og børnetilskud mv.

Bruttoindkomsten udgør summen af den personlige indkomst og kapitalindkomsten, herunder nettorenteudgifter, aktieindkomst, et "imputeret afkast af ejerbolig" på 4 pct. af den offentlige ejendomsvurdering samt øvrige kapitalindkomster. Den *disponible indkomst* dannes som bruttoindkomsten fratrukket personlige skatter samt fradrag for pensionsindbetalinger.

De disponible indkomster er opgjort på familieniveau og derefter fordelt ligeligt på alle medlemmer af familien, herunder børn. Indkomsterhvervseenheden er altså familien, mens analyseenheden er personer. Familiens faktiske indkomst korrigeres, så der tages højde for forskelle i familiernes størrelse. Hertil anvendes et såkaldt ækvivalensmål givet ved (antal voksne + antal børn)^{0,6}. Ækvivalensmålet indebærer dels en antagelse om stordriftsfordele inden for familien, dels en antagelse om, at børn reducerer forbrugsmulighederne for familiens voksne medlemmer. De ækvivalerede indkomster for gruppen af børn under 18 år afspejler derfor forældrenes indkomster. Det samme er typisk tilfældet for de hjemmeboende børn over 18 år.

Ved sammenligningen af de disponible indkomster over en årrække omregnes indkomsterne i de enkelte år til et fælles prisniveau. Dvs. der ses på de reale disponible indkomster. Til omregningerne benyttes forbrugerprisindekset. Analysen ser udelukkende på *reale* disponible indkomster, også selv om "reale" ikke udtrykkeligt er nævnt.

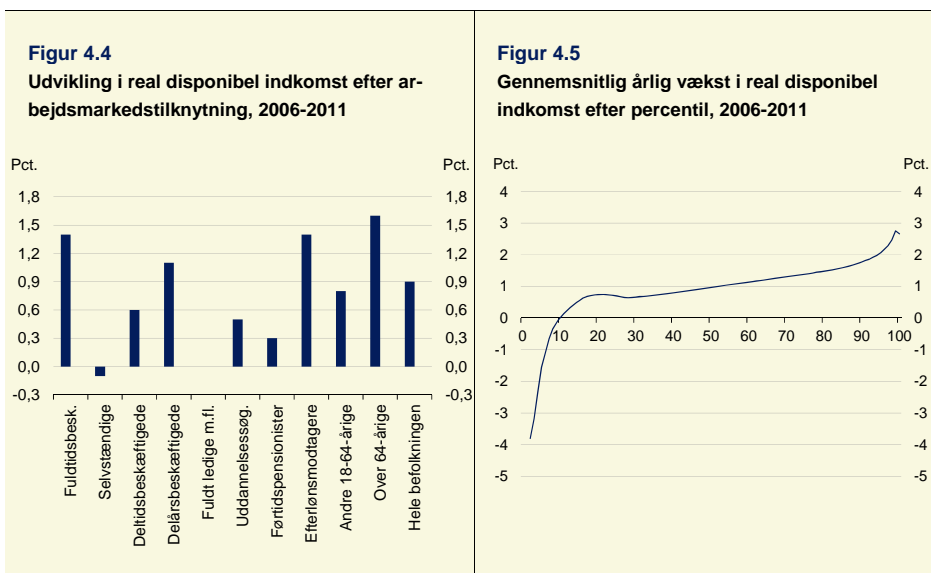
Man skal desuden være opmærksom på, at den opgjorte disponible indkomst ikke er et fuldstændigt mål for de private forbrugsmuligheder. Forbrugsmulighederne er også afhængige af andre forhold, fx brug af opsøret formue, eventuel låntagning, afdrag på gæld, forbrug som stilles til rådighed af venner og familie, indkomst fra "sort arbejde" mv.

Fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere har over perioden 2006-2011 haft en fremgang i den reale disponible indkomst på knap 1½ pct. årligt, hvilket er over gennemsnittet for hele befolkningen, jf. figur 4.4, og også over deltidsbeskæftigedes indkomstfremgang. Selvstændige har haft et marginalt fald i den gennemsnitlige reale disponible indkomst, hvilket skal ses i lyset af den økonomiske krise. Selvstændige er generelt kendetegnede ved svingende indkomster, og krisen har betydet, at mange selvstændige har haft relativt lave eller negative indkomster.

Efterlønsmodtagere og personer i folkepensionsalderen har gennemsnitligt haft en stigning i disponibel indkomst af samme størrelsesorden som de fuldtidsbeskæftigede. For folkepensionisterne kan udviklingen til dels forklares ved stigende (private) pensionsudbetalinger samt større supplerende pensionsydelse (ældrecheck).³

De gennemsnitlige reale disponible indkomster for fuldt ledige mv. i 2011 er på niveau med indkomsterne i 2006. Personer i de øvrige grupper, herunder uddannelsessøgende og førtidspensionister, har i gennemsnit haft en svag indkomstfremgang.

De forskellige grupper af overførselsmodtagere er sammensat af forskellige delgrupper, fx er der i gruppen *fuldt ledige m.fl.* både kontanthjælpsmodtagere og modtagere af arbejdsløshedsdagpenge. Sammensætningen på undergrupper varierer over tid, hvilket kan påvirke udviklingen i gennemsnitsindkomsten i gruppen. Indkomstudviklingen for overførselsmodtagere er således ikke udtryk for udviklingen i de grundlæggende satser.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Grupperne med de laveste indkomster har oplevet et fald i den gennemsnitlige disponible indkomst siden 2006, jf. figur 4.5. Det kan blandt andet skyldes, at flere unge er i uddannelse i 2011 end i 2006. Studerende er kendetegnet ved at have en forholdsvis lav indkomst i stu-

³ For efterlønsmodtagere kan der være sket ændringer i sammensætningen af gruppen på de karakteristika, der afgør hvilken efterlønsats, modtageren er berettiget til. Det drejer sig fx om pensionsformue og tidspunkt for overgang til efterløn. Endvidere gælder, at der i den første del af perioden var en del efterlønsmodtagere, der fik beregnet efterløn med en relativt lav sats, da de forud havde modtaget overgangsydelse. For førtidspensionister ændres sammensætningen af gruppen, da flere får pension under nye regler (og færre under gamle).

de årene, mens indkomsten i de erhvervsaktive år typisk bliver højere som følge af et højere kompetenceniveau. Indkomstudviklingen for selvstændige kan også have haft betydning for resultatet.

4.2 Udvikling i indkomstfordelingen

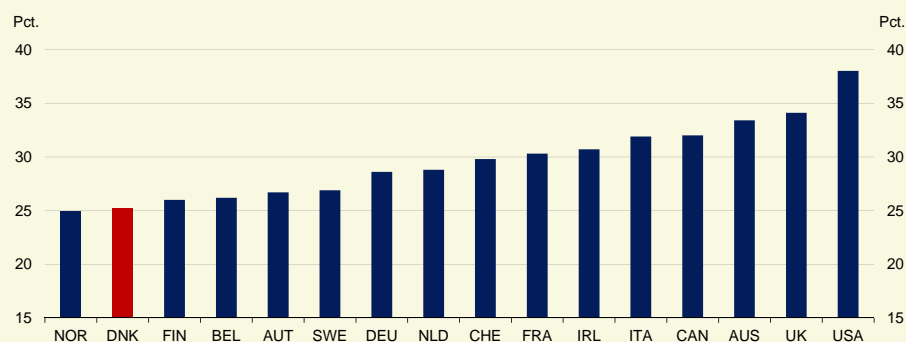
Danmark er kendetegnet ved små indkomstforskelle i et internationalt perspektiv. Det gælder både, når man ser på lønforskellene mellem kort- og langtuddannede, på lønforskellen mellem mænd og kvinder og på forskellene i den disponible indkomst, der analyseres nærmere i dette afsnit.

Der er flere metoder til at opgøre indkomstforskelle. En af de mest anvendte er Gini-koefficienten, der koger indkomstfordelingen ned til et enkelt tal. Det gør det nemt at sammenligne indkomstforskellene i forskellige lande og følge udviklingen over tid, men det betyder også, at der uundgåeligt går nuancer tabt. Dertil kommer, at der knytter sig nogle svagheder til opgørelsesgrundlaget, jf. bilag 4.1.

Ifølge OECD's seneste undersøgelse af indkomstfordelingen i forskellige lande er Danmark i sidste halvdel af 00'erne blandt de lande i OECD, som har de mindste indkomstforskelle, jf. figur 4.6. Figuren viser indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten for disponible indkomster opgjort efter en fælles standard i 2010.⁴

⁴ I de senere år har der både herhjemme og i andre lande, herunder Sverige, været en tendens til lidt større indkomstforskelle, jf. OECD-undersøgelsen omtalt i noten til figur 4.6.

Figur 4.6
Indkomstforskelle målt ved Gini-koefficienten i udvalgte OECD-lande

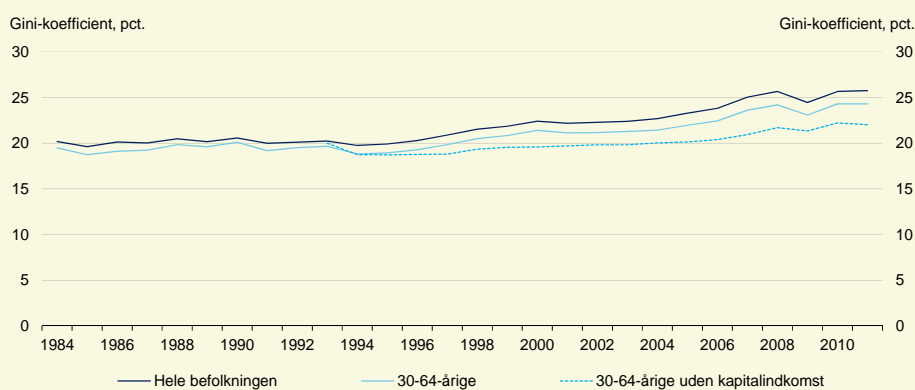

Anm.: Gini-koefficienten for fordelingen af de ækvivalerede disponible indkomster, jf. bilag 4.1 om opgørelsesmetoder. I OECD's opgørelse af disponibel indkomst indregnes der ikke et "imputeret afkast af ejerbolig" og negativ nettokapitalindkomst, hvilket indebærer en forskel i forhold til de danske lovmodelberegninger. Dertil kommer en række mindre, tekniske forskelle i opgørelsesmetoderne. Figuren indeholder kun udvalgte lande.

Kilde: OECD (2013): Income Distribution Database. www.oecd.org/social/income-distribution-database.htm (primo juni 2013).

Siden 1994 er indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten for disponibel indkomst steget lidt hvert år undtagen fra 2008 til 2009, hvor den faldt med over 1 pct.-point, og perioden 2000-2004, hvor den var stort set konstant. Fra 2006 til 2010 steg Gini-koefficienten fra ca. 23,8 pct. til 25,7 pct., og den forblev på dette niveau i 2011, jf. figur 4.7.

Figur 4.7
Indkomstforskelle målt ved Gini-koefficienten for hele befolkningen og for delgrupper

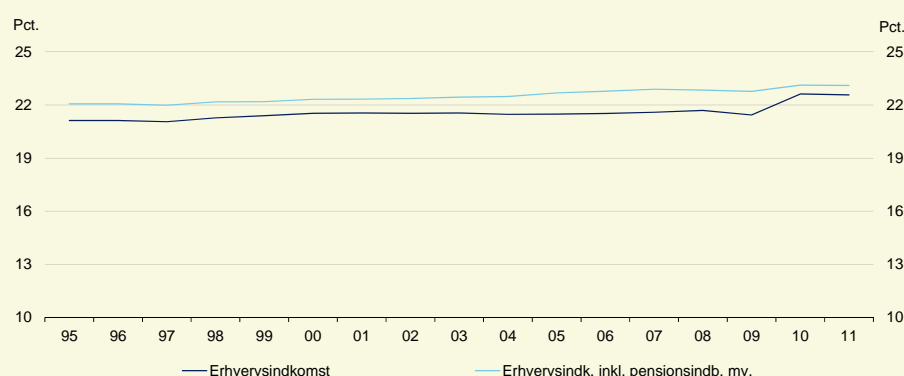
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Udviklingen i indkomstforskellene i de senere år har især været drevet af udviklingen i personlig indkomst (før skat) og beskatningen heraf, mens stigningen frem til omkring 2006 primært var drevet af udviklingen i kapitalindkomster. Fra 2009 til 2010 var udviklingen kraftigt påvirket af, at der blev indført et loft over indbetalinger på ratepensioner, hvilket beregnings-teknisk øgede indkomstforskellene.

Loftet betyder, at der fra 2010 ikke er mulighed for at foretage store indbetalinger til denne pensionsform, heller ikke på en arbejdsgiveradministreret ordning. De berørte – som typisk ligger højt i indkomstfordelingen – vil i stedet få en højere disponibel indkomst nu mod lavere disponible indkomster senere som følge af lavere pensionsudbetalinger (fra pensionsordninger med løbende udbetalinger), når de trækker sig tilbage fra arbejdsmarkedet. Loftet skærper isoleret set beskatningen af gruppen, men fører på kort sigt til større forbrugsmuligheder.⁵

Loftets betydning kan illustreres ved at sammenligne indkomstforskellene for erhvervsindkomst med og uden tillæg af *pensionsindbetalinger* (både private ordninger og arbejdsgiveradministrerede ordninger). Gini-koefficienten for erhvervsindkomst med tillæg for pensionsindbetalinger var omtrent uændret fra 2009 til 2010, hvorimod Gini-koefficienten for erhvervsindkomster uden dette tillæg steg, jf. figur 4.8.⁶

Figur 4.8
Indkomstforskelle målt ved Gini-koefficienter for fuldtidsbeskæftigede

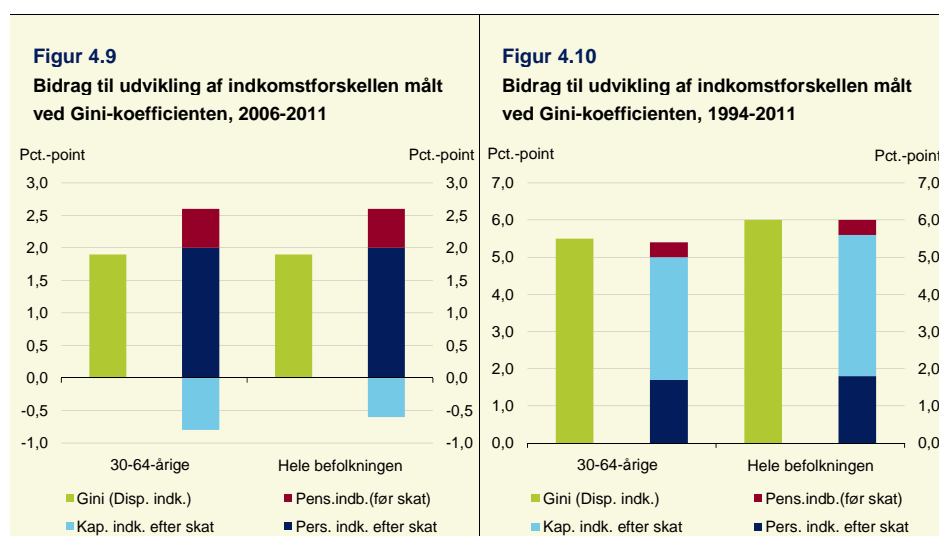
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

⁵ Beløbsgrænsen er 100.000 kr. Loftet over indbetalinger har især påvirket personer med høj indkomst, jf. også ATP, *Nyhedsbrevet faktum*, nr. 106, juli 2012. Grænsen er nedsat til 50.000 kr. i 2012. Det vil isoleret set føre til en svag stigning i Gini-koefficienten fra 2011 til 2012. Nogle af de berørte kan vælge at øge deres "almindelige" opsparing. De vil derved ikke opleve den nævnte omfordeling over tid i *forbrugsmulighederne*.

⁶ Af samme grund sker der en stigning i Gini-koefficienten for *personlig indkomst før skat*, hvilket isoleret set bidrager til en stigning i Gini-koefficienten for *personlig indkomst efter skat*. Udviklingen i Gini-koefficienten for dette indkomstbegreb har dog fra 2009 til 2010 også været påvirket af skatteomlægningerne i Forårspakke 2.0.

Fordelingen af *erhvervsindkomsterne* har i øvrigt været stort set konstant siden 1995, hvilket afspejler, at der ikke er sket nogen nævneværdig stigning i lønspredningen de sidste 15 år. Stigningen i indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten for disponibel indkomst fra 2006 til 2011 kan som nævnt ovenfor især tilskrives udviklingen i personlig indkomst og beskatning heraf. Udviklingen i personlig indkomst (efter skat) bidrog isoleret til at øge Gini-koefficienten fra 2006 til 2011 med ca. 2 pct.-point.⁷

Kapitalindkomst efter skat bidrog isoleret set til at reducere Gini-koefficienten med ca. ½ pct.-point, mens faldet i indbetalinger til privattegnede pensionsordninger bidrog til at øge Gini-koefficienten med ca. ½ pct.-point, jf. figur 4.9 og bilag 4.2.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Over en noget længere tidsperiode, 1994-2011, har udviklingen i kapitalindkomst haft væsentlig større betydning for udviklingen i indkomstforskellene, jf. figur 4.10. Især har imputeret afkast af ejerbolig (via stigningerne i ejendomsvurderingerne) og udbytteindkomst bidraget, dels fordi beskatningen af disse gennemsnitligt set er relativt lav, dels fordi skattesatserne er reduceret, især i 1990'erne. Se bilag 4.3 for en dokumentation af metoden til at dekomponere Gini-koefficienten og udviklingen i denne.

⁷ Udviklingen i personlig indkomst før skat bidrog til at øge Gini-koefficienten med ca. 1 pct., og det samme har beskatning af personlig indkomst. Det sidste resultat afspejler, at periodens skattereformer har bidraget til at øge indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten, men den isolerede effekt af disse ændringer kan ikke kvantificeres ud fra tabellens tal, da også ændringer i personlig indkomst før skat og i pensionsindbetalinger påvirker opgørelsen.

En række ændringer af indkomstbeskatningen har også bidraget til at øge indkomstforskellene. Siden foråret 1998 er der gennemført en række større skattereformer, der gennemgående har haft til formål at reducere skatten på arbejde, herunder den sidst tjente krone. De fleste af reformerne har haft begrænset betydning for indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten, jf. tabel 4.2.

Tabel 4.2
Gini-koefficient under andre regimer for beskatning af person- og kapitalindkomst

	Gini-koefficient
Regler før "Pinsepakken" (1998)	25,1
- Pinsepakken (fuldt indfaset)	0,1
- Forårspakken (fuldt indfaset)	0,1
- Lavere skat på arbejde (2007)	0,1
- Forårspakke 2.0. (fuldt indfaset, dog inkl. udigningskat)	0,5
- Genopretningsaftalen (effekt i 2011)	-0,1
Gældende 2011-regler	25,7
- "Danmark i arbejde"	0,2
2022-regler	25,9

Anm.: Der tages udgangspunkt i de faktiske indkomster i 2011, som sammenlignes med det indkomstniveau, de enkelte personer ville have haft, hvis de oplistede "skattereformer" ikke havde været gennemført – dog antages der at være samme regler for ejendomsværdiskat og for aktieskat som de aktuelle i alle valgte skatteregimer. Andre justeringer af skattesystemet, herunder kompenserende ned sættelser af bundskatten som følge af forhøjelser i kommuneskatterne, indgår ikke. Der er set bort fra ændringer i satser for overførselsindkomster gennemført samtidig med reformerne og med andre ændringer i overførselsindkomster, der kan siges at være gennemført som følge af disse reformer, fx indførelse af den supplerende pensionsydelse og ændringer i ydelserne til førtidspensionister på gammel ordning. Der er også set bort fra en række ændringer i afgifterne, der har fordelingsmæssige implikationer, men som ikke beregningsteknisk slår ud i den disponible indkomst. Beregningerne er lavet forholdsvis skematisk og kan være lidt upræcise for personer med meget lave indkomster og/eller store fradrag, hvilket kan påvirke den samlede opgørelse af Gini-koefficienten svagt. På grund af afrunding summerer tabellens tal ikke.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Hvis skattereglerne i 2011 havde været som før Pinsepakken (bortset fra omlægningen af lejeværdibeskatningen), ville indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten i 2011 have været ca. 25,1 pct., dvs. ca. 0,7 pct.-point lavere end det faktiske niveau. Dette kan fortolkes som de isolerede effekter af skatteomlægningerne i den efterfølgende periode - "Pinsepakken", "Forårspakken", "Aftalen om lavere skat på arbejde" og "Forårspakke 2.0" samt "Genopretningsaftalen".

Forårspakke 2.0 (hvori mellemskatten afskaffedes) har haft den største effekt (en forhøjelse af Gini-koefficienten på ca. 0,5 pct.-point), og Genopretningsaftalen reducerede indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten svagt (som følge af udskydelsen af forhøjelsen af topskattegrænsen).

Forårspakke 2.0 adskiller sig fra de andre reformer ved, at marginals-katten reduceres, også ved meget høje indkomstniveauer, således at personskattelettelserne i de øvre dele af indkomstskalaen ikke begrænses. Forårspakke 2.0 betød dog også, at muligheden for at opspare store beløb på skattebegünstigede ratepensionsordninger blev begrænset, jf. tidligere omtale.

Når skattereformernes effekt på indkomstforskellene er af forholdsvis beskeden betydning, skal det blandt andet ses i lyset af, at der i forbindelse med reformerne er taget betydelige fordelingsmæssige hensyn. Skatten på arbejdsindkomst er nedsat over hele indkomstskalaen, blandt andet er der indført et beskæftigelsesfradrag, der er forhøjet over flere omgange.

Den beskudne virkning skal også ses i lyset af, at størstedelen af den omfordeling, der sker via skattesystemet, *ikke* kommer fra de mest progressive skatter. Topskattens isolerede bidrag til Gini-koefficienten er 1,5 pct.-point. i 2011, jf. tabel 4.3. Til sammenligning bidrager kommuneskatten, sundhedsbidraget og kirkeskatten tilsammen med ca. 10 pct.-point. Dette bidrag kommer hovedsagelig fra den del af disse skatter, der falder på personlig indkomst, idet den del, der falder på kapitalindkomst (bl.a. via nettorenteindkomsten), isoleret bidrager til at øge indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten med omkring ½ pct.-point.

Forskellen på bidragenes størrelse skal ses i lyset af, at kommuneskatten mv. i 2011 indbragte et provenu, der var ca. 16 gange så stort som provenuet fra topskatten.

Det er de umiddelbare virkninger af skattereformerne, der er opgjort ovenfor. De dynamiske effekter af skattereformerne kan helt eller delvist opveje de umiddelbare virkninger, men effekterne er vanskelige at kvantificere, idet man ikke kan identificere, hvem der har reageret på skatteændringerne og hvordan.

Tabel 4.3
Underopdeling af indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten 2011

	Bidrag til Gini-koefficient, pct.-point
Personlig indkomst før skat	38,7
Skat af personlig indkomst	-16,3
- Arbejdsmarkedsbidrag	-3,3
- Kommuneskat mv.	-10,1
- Bundskat	-1,2
- Topskat	-1,5
Personlig indkomst efter skat	22,3
Kapitalindkomst før skat	5,6
Skat af kapitalindkomst	-1,2
- Kommuneskat mv.	0,5
- Bundskat	0,0
- Topskat	0,0
- Aktieskat og ejendomsværdiskat	-1,6
Kapitalindkomst efter skat	4,5
Pensionsindbetalinger	-1,0
Disponibel indkomst	25,7

Anm.: På grund af afrundinger kan summer af forskellige elementer i en underopdeling afvige fra den samlede sum. "Grøn check" indgår hverken som skat af personlig indkomst eller som skat af kapitalindkomst, men alene i disponibel indkomst. Bidraget til Gini-koefficienten fra Grøn check er i øvrigt (numerisk) under 0,1. Skat af personlig indkomst inkluderer ("manglende") skattebetaling relateret til pensionsindbetalinger, herunder alle indbetalinger til kapitalpensionsordninger, samt udligningsskatten (der isoleret giver et bidrag på under 0,1 pct.-point).

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Det gælder for alle metoder, der anvendes til at følge udviklingen i indkomstfordelingen, at de ikke bør stå alene, hvis man ønsker et nuanceret billede af indkomstfordelingen. Livsindkomstbetragtninger, hvor man ikke alene ser på indkomstforskellene i et enkelt år, kan bidrage til at nuancere billedet af indkomstforskellene. Man skal desuden være varsom med at fortolke udviklingen fra det ene år til det andet, da konjunkturerne kan medføre midlertidige forskydninger, jf. kapitel 5.

Andre opgørelsesmetoder bekræfter billedet af Danmark som et land med små indkomstforskelle. Eksempelvis har andelen med topindkomster været forholdsvis stabil i de seneste tre årtier, mens den er vokset i en række andre vestlige lande⁸.

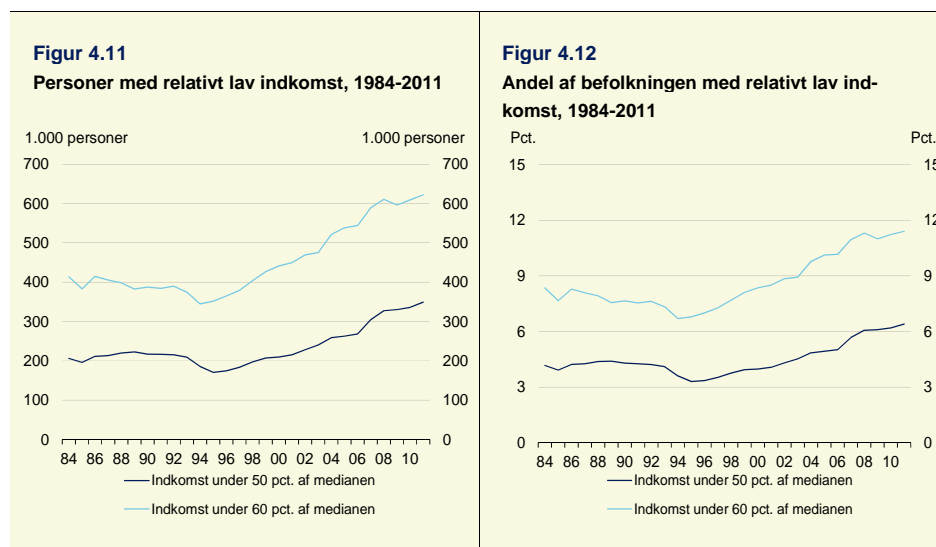
⁸ Se De Økonomiske Råd, *Dansk Økonomi, efterår 2011*.

4.3 Udvikling i lavindkomstgruppen

Danmark er et af de lande i den vestlige verden, hvor indkomstforskellene er mindst. Men også i lande, der som Danmark kombinerer et højt velstandsniveau med forholdsvis små indkomstforskelle, vil nogle personer i befolkningen have færre økonomiske midler end andre.

Lavindkomstgruppen betegner den del af befolkningen, som i et enkelt år har en relativt lav indkomst. Opgørelsen af lavindkomstgruppen tager her udgangspunkt i personer, hvis disponible indkomst er under 50 pct. (eller 60 pct.) af indkomsten for den person i befolkningen, som ligger i midten af indkomstdelingen (medianindkomsten).

I 2011 havde knap 350.000 personer en disponibel indkomst på under 50 pct. af medianindkomsten, svarende til ca. 6,4 pct. af befolkningen, jf. figur 4.11. Det er knap 15.000 personer flere end i 2010.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

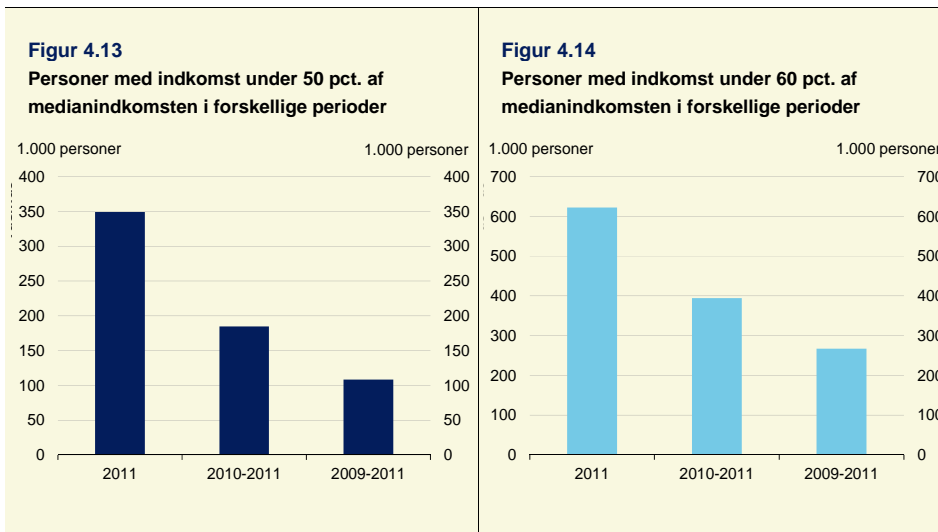
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Tilsvarende er der ca. 600.000 personer i 2011 med indkomster under 60 pct. af medianindkomsten. Der har ligeledes været en stigning i antallet af personer med indkomster under 60-pct.-grænsen i de senere år.

Lavindkomstgruppen er ikke en opgørelse af hvilke danskere, der er fattige – fx i den forstand, at de ikke har råd til basale fornødenheder som mad, tøj og husly. Der er således ikke tale om et fattigdomsmål, men en opgørelse af personer med relativt lave indkomster i et enkelt år.

Der sker en forholdsvis stor udskiftning i lavindkomstgruppen fra år til år. Således var der ca. 200.000 personer i lavindkomstgruppen i både 2010 og 2011 (den 2-årige lavindkomstgrup-

pe), og ca. 110.000 personer var i lavindkomstgruppen i alle år i perioden 2009-2011 (den 3-årige lavindkomstgruppe), jf. figur 4.13. Tilsvarende havde omkring 280.000 personer indkomst under 60 pct. af medianindkomsten i såvel 2009, 2010 som i 2011, jf. figur 4.14.

Anm. Figuren viser, hvor mange personer der har indkomst under den nævnte grænse i hvert af årene i perioden.

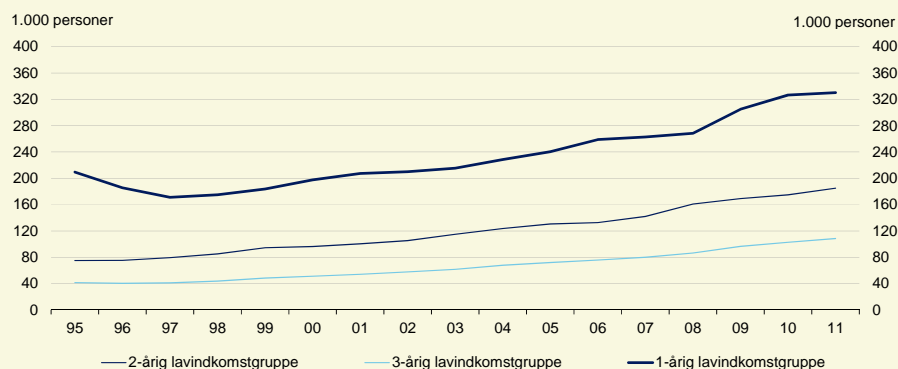
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Anm. Figuren viser, hvor mange personer der har indkomst under den nævnte grænse i hvert af årene i perioden.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Fra 1984 og frem til midten af 1990'erne var andelen af personer i lavindkomstgruppen (opgjort ved 50 pct.-grænsen) stort set konstant. Siden midten af 1990'erne er antallet steget, dog forholdsvis svagt i starten af perioden. Det gælder både for den 1-årige lavindkomstgruppe og for de 2- og 3-årige lavindkomstgrupper, jf. figur 4.15.

Figur 4.15
Udviklingen i lavindkomstgrupper (50 pct. af medianindkomsten) efter varighed

Anm.: Figuren viser, hvor mange personer der har indkomst under 50 pct. af medianindkomsten i de anførte perioder.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Stigningen i lavindkomstgrupperne skal ses i lyset af, at den typiske indkomst, og dermed lavindkomstgrænsen (50 pct. af medianindkomsten), er forøget forholdsvis kraftigt i perioden. En del af stigningen i lavindkomstgrupperne er således udtryk for realvækst i lavindkomstgrænsen.

Den 1-årige lavindkomstgruppe kunne alternativt opgøres med udgangspunkt i lavindkomstgrænsen *i et tidligere år* reguleret med prisudviklingen. Denne grænse er et mål for det indkomstniveau, der skal til for at købe en bestemt, fast mængde varer i de enkelte år, dvs. hvor købekraften fastholdes.

Tager man udgangspunkt i lavindkomstgrænsen i 2000 (reguleret med prisudviklingen), udgør lavindkomstgruppen i 2011 knap 220.000 personer, hvilket er omkring to tredjedele af antallet i lavindkomstgruppen afgrænset på almindelig vis. Antallet af personer med indkomst under den faste grænse i 2011 er ca. 10.000 højere end antallet af personer i lavindkomstgruppen i 2000, jf. tabel 4.4. Det skal blandt andet ses i sammenhæng med, at flere af de unge tager en erhvervsfaglig eller en videregående uddannelse. Antallet af børn i lavindkomstgruppen opgjort med den faste grænse er faldet med ca. 5.000 personer siden 2000.

Tabel 4.4
Personer i lavindkomstgruppen med årets grænse og fast 2000-grænse

	Årets grænse	2000-grænse	Heraf børn
Antal Personer			
2000	209.900	209.900	35.400
2010	335.600	216.500	32.900
2011	349.200	219.600	30.400

Anm.: I søjlen med overskriften ”Heraf børn” vises antallet af børn, der bor i familier, der har en indkomst under lavindkomstgrænsen.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Det er i høj grad uddannelsessøgende og fuldt ledige m.fl. (herunder ikke-arbejdsmarkedsparate kontanthjælpsmodtagere), der er i den 3-årige lavindkomstgruppe, jf. tabel 4.5. Men også selvstændige er overrepræsenterede, ligesom det er tilfældet for 18-29-årige og indvandrere. Førtidspensionister og personer over folkepensionsalderen er derimod underrepræsenterede.

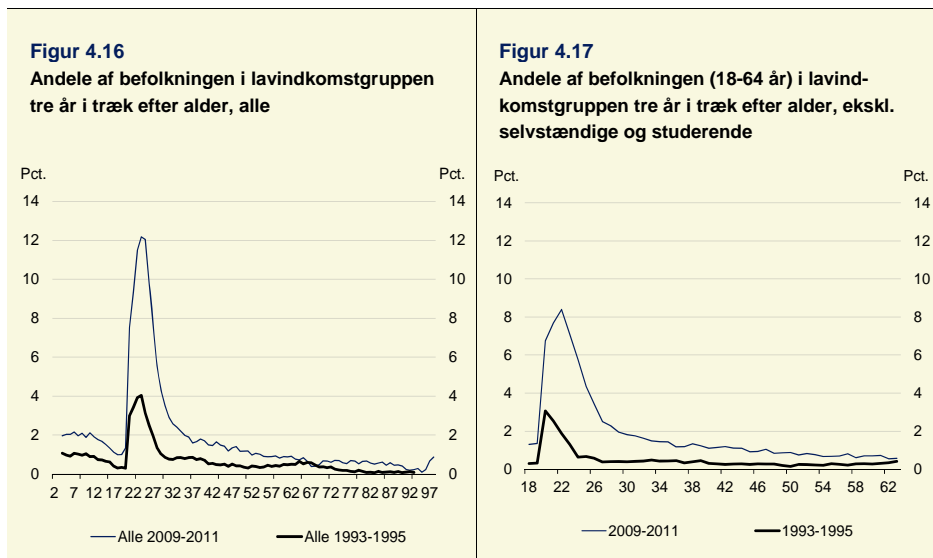
Tabel 4.5
Personer i den 3-årige lavindkomstgruppe

	Andel af befolkningen	Andel som er i lavindkomstgruppe	Andel af lavindkomstgruppen	Indeks (overrepræsentation)
Pct.				
<i>Befolkningen i alt</i>	100	2,1	100	100
<i>Herkomst:</i>				
Dansk oprindelse	91,4	1,5	67,3	74
Indvandrere og efterkommere	8,6	8,1	32,7	382
<i>Familiekategori:</i>				
Enlige under 65 uden børn	15,2	7,5	54,2	357
Enlige forsørgere	3,5	1,9	3,2	90
Enlige over 64 år	7,2	0,9	3,1	43
Par med børn	22,9	1,1	12,1	53
Under 65 år i par uden børn	16,8	1,0	7,6	45
Over 64 år i par uden børn	10,3	0,3	1,5	14
<i>Aldersgruppe, år:</i>				
Under 18	19,8	1,8	16,8	85
18-24	8,5	7,7	31,3	367
25-29	5,4	6,2	15,9	294
30-59	41,7	1,4	28,6	69
60-64	6,6	0,8	2,6	39
Over 64	18,0	0,6	4,8	27
<i>Beskæftigelsesstatus (18-64-årige):</i>				
Fuldtidsbeskæftigede	30,8	0,1	1,6	5
Selvstændige og lign.	2,8	5,9	7,9	279
Deltidsbeskæftigede	2,8	1,9	2,6	91
Delårsbeskæftigede	5,2	1,1	2,7	52
Fuldt ledige m.fl.	3,4	10,4	17,0	496
Uddannelsessøgende	7,2	10	34,0	473
Førtidspensionister	4,7	0,7	1,6	34
Efterløn mv.	2,2	0,1	0,1	5
Øvrige 18-64-årige	3,0	7,7	11,0	364

Anm. Disponibel indkomst under 50 pct. af medianindkomsten hvert år i perioden 2009-2011.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Omkring hver tredje af personerne i den 3-årige lavindkomstgruppe er studerende. En relativt stor andel af personerne er derfor unge i 20-års-alderen, jf. figur 4.16. Men også når der ses bort fra studerende, er andelen i den længerevarende lavindkomstgruppe markant højere for personer i 20'erne, jf. figur 4.17. Det skyldes til dels de lavere satser for overførselsindkomst, som understøtter incitamentet til at tage en uddannelse.

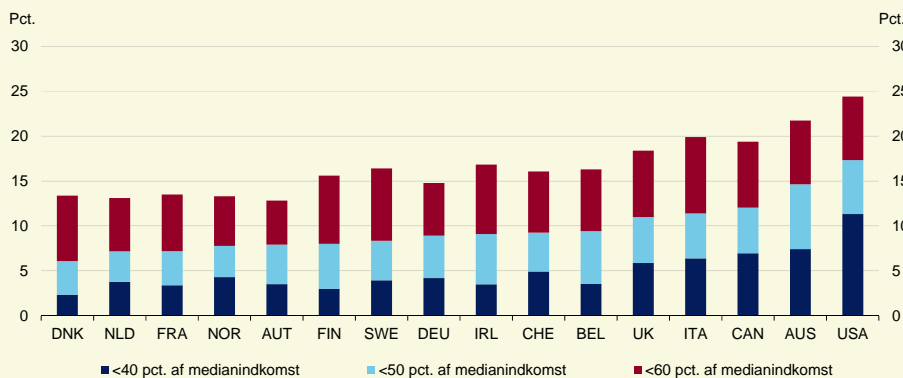
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

I et internationalt perspektiv er Danmark kendetegnet ved, at der er relativt få personer i lavindkomstgruppen. Med en grænse på 50 pct. af medianindkomsten har Danmark (med et niveau på ca. 6 pct.) en af de laveste andele, jf. figur 4.18.

Også med en andel på 40 pct. af medianindkomsten har Danmark den laveste andel, mens enkelte lande har en lidt lavere andel, hvis grænsen sættes til 60 pct. Det er et udtryk for, at der er forholdsvis mange personer i Danmark med indkomster mellem 50 og 60 pct. af medianindkomsten, blandt andet en del folkepensionister.

Figur 4.18
Andele af personer i lavindkomstgrupper i udvalgte OECD-lande

Anm.: Jf. anmærkning til figur 4.6.

Kilde: OECD, se figur 4.6.

Fra og med 2012 afskaffes bl.a. kontanthjælpsloftet og de relativt lave ydelsessatser for modtagere af starthjælp, hvilket reducerer lavindkomstgruppen. Der foreligger kun detaljerede indkomstoplysninger frem til 2011, men på baggrund af disse oplysninger er det muligt at skønne over hvor mange, der løftes ud af lavindkomstgruppen som følge af ændringerne i kontanthjælpssystemet.

Afskaffelsen af kontanthjælpsloftet skønnes at reducere lavindkomstgruppen med ca. 7.000 personer (og reducere indkomstforskellene marginalt). Tilsvarende vurderes en afskaffelse af det særlige nedslag for gifte efter 6 måneder på kontanthjælp (600 kr. i 2009) at reducere lavindkomstgruppen med lidt over 1.000 personer.

Initiativerne reducerer således isoleret set antallet af personer i lavindkomstgruppen med mindst 8.000 personer. Det er af tekniske grunde ikke muligt at foretage en præcis opgørelse af betydningen af de øvrige initiativer – især afskaffelsen af starthjælpssatserne – for størrelsen af lavindkomstgruppen.

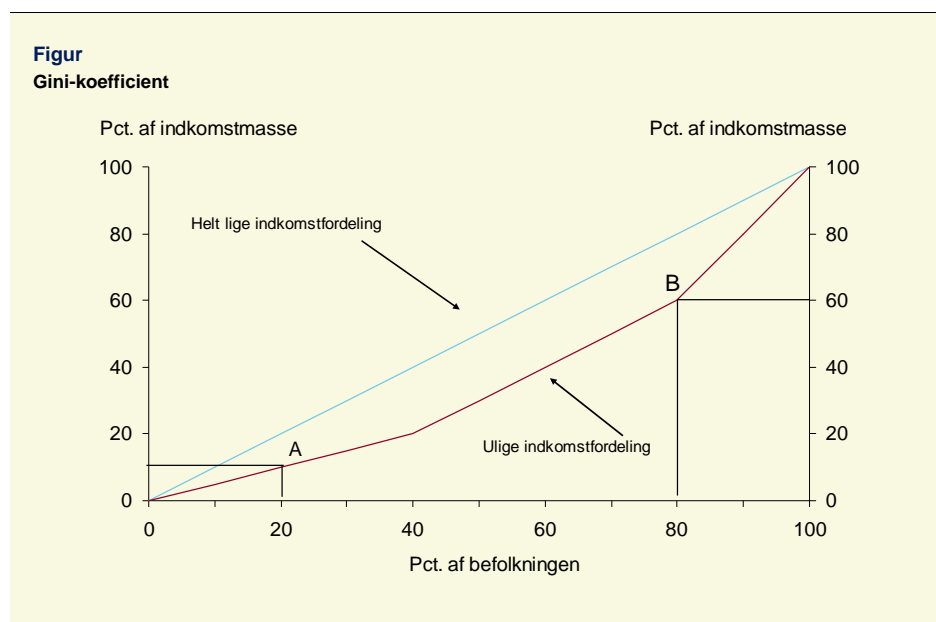
Antallet af helårsmodtagere af starthjælp eller introduktionsydelse var i 2011 ca. 7.000. Antallet af berørte er omkring det dobbelte, idet mange af personerne – især unge – kun har modtaget starthjælp en del af året. Mange af personerne har ægtefælle eller børn, og disses disponible indkomster vil også blive påvirket af regelændringen.

Det bemærkes, at ændringen af reglerne i kontanthjælpssystemet isoleret set svækker det økonomiske incitament til at finde beskæftigelse, jf. kapitel 6, og dermed i et vist omfang kan bidrage til at fastholde nogle personer uden for arbejdsmarkedet i en længere periode – eventuelt på et indkomstniveau under lavindkomstgrænsen.

Bilag 4.1 Udfordringer ved mål for indkomstforskelle

Hvis indkomstfordelingen var helt lige, ville enhver person i befolkningen have den samme andel af de samlede indkomster. Denne situation svarer til den diagonale blå linje i figuren, hvor den lige indkomstfordeling er illustreret ved, at de første 20 pct. af befolkningen har 20 pct. af indkomsterne.

Den røde kurve angiver derimod en indkomstfordeling, der ikke er fuldstændig lige. Dette kan ses ved, at de første 20 pct. af befolkningen ikke har 20 pct. af indkomsterne, men derimod kun 10 pct., jf. punkt A. Samtidig har de sidste 20 pct. af befolkningen ikke blot 20 pct. af indkomsterne, men næsten 40 pct., jf. punkt B. Denne kurve kaldes Lorenz-kurven. Gini-koefficienten kan beregnes som arealet mellem Lorenz-kurven og den diagonale linje divideret med arealet af hele trekanten under den diagonale linje. Gini-koefficienten er 0, hvis indkomstfordelingen er helt lige, og 1 hvis én person modtager al disponibel indkomst

Gini-koefficienten, men også andre mål for indkomstfordelingen, der baserer sig på den disponible indkomst, lider af flere svagheder. Det er i sig selv en svaghed at måle på årets (eller en given periodes) indkomster, da nogle familier med lav disponibel indkomst kan bruge af en opsparet formue. Et sådant formueforbrug burde i et eller andet omfang indgå i det benyttede indkomstbegreb. Men der er generelt ikke præcise data om formue, dels er det ikke entydigt, hvor meget af formuen der i givet fald skulle indregnes.

I denne forbindelse skal det også nævnes, at de opgjorte indkomster inkluderer (skattepligtige) kapitalgevinster ved salg af fx aktier. Sådanne indkomster registreres som indkomst i ét enkelt år, uagtet at de reelt er optjent over en længere periode og derfor principielt skulle periodiseres.

En anden svaghed ved mål for indkomstfordeling baseret på disponible indkomster er, at der fokuseres på en relativt kort periode, og at der derved sker en sammenligning af personer i forskellige stadier af livet – fx af personer under uddannelse, personer i den erhvervsaktive alder (i beskæftigelse) og personer, der har nået tilbagetrækningsalderen.

Det er endvidere et generelt kendetegn ved mål for indkomstfordelingen, at der måles forskelle i resultater – ikke forskelle i muligheder. Der måles forskelle i de erhvervede disponible indkomster, men en del af disse forskelle beror på forskelle i arbejdsindsats (både kvantitativt og kvalitativt). Nogle personer kan vælge (eventuelt i en periode) at arbejde på nedsat tid og får dermed en lavere disponibel indkomst. Det kan føre til, at målet for indkomstforskellene øges over en periode, men det vil ikke være en afspejling af, at regler er ændret – eller at muligheder for at erhverve sig indkomster er ændret.

De enkelte personers valg af uddannelse – og dermed muligheder for at optjene indkomster – er også i nogen grad et udtryk for et valg. Nogle personer med et lavt uddannelsesniveau og deraf følgende lave indkomster har måske haft mulighed for at vælge et højere uddannelsesniveau – og dermed bedre indtægter.

Ved sammenligning af Gini-koefficienten (eller lignende mål for indkomstfordelingen) over tid, skal man desuden være opmærksom på, at målene ikke siger noget om ændringer i indkomstniveauet. Der er tale om relative mål. Hvis fx indkomsterne for alle personer fordobles fra det ene år til det næste, ændres Gini-koefficienten ikke.

Bilag 4.2 Bidrag til Gini-koefficienten og ændringer i denne 2006-2011

Gini-koefficienten steg fra 2009 til 2011 med ca. 1,3 pct.-point, jf. figur 4.7 (og bilagstabel). Det indførte loft over indbetalinger til ratepensionsordninger mv. har skønsmæssigt bidraget til at øge Gini-koefficienten med 0,4 pct.-point, idet loftet har øget bidraget fra personlig indkomst før skat (især lønindkomst) med 1,0 pct.-point, men da denne indkomst beskattes, er effekten på bidraget før skat større end effekterne på bidraget fra personlig indkomst efter skat og på disponibel indkomst.

Tabel

Bidrag til Gini-koefficienten og ændringer i denne 2006-2011

	2006	2009	2010	2011	Ændring 2009-2011		
					I alt	-heraf loft	-heraf andet
	Pct. p.a.						
Disponibel indkomst	23,8	24,5	25,7	25,7	1,2	0,4	0,8
Heraf							
- Personlig indkomst efter skat	20,4	22,0	22,4	22,3	0,3	0,4	-0,1
- Kapitalindkomst efter skat	5,0	3,7	4,3	4,5	0,8	-	0,8
- Pensionsindbetalinger	-1,6	-1,3	-1,0	-1,0	0,2	0,1	0,1
Personlig indkomst før skat	37,7	39,2	38,9	38,7	-0,5	1,0	-1,5

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Udviklingen i personlig indkomst efter skat renses for effekten af loftet bidrager stort set ikke til ændringen i Gini-koefficienten fra 2009 til 2011. Udviklingen i kapitalindkomst efter skat (herunder især et fald i renteudgifter) bidrager til at øge Gini-koefficienten fra 2009 til 2011 med ca. 0,8 pct.-point.

Den resterende del af stigningen (ca. 0,1 pct.-point) skyldes et mindre bidrag til Gini-koefficienten fra pensionsindbetalinger (under loftet). Sidstnævnte bidrag er opgjort før skat.

Bilag 4.3 Bidrag til Gini-koefficienten fra forskellige faktorer

Forskellene i fordelingen af den disponible indkomst kan dekomponeres på delbidrag fra de enkelte indkomst- og fradragsfaktorer, som indgår i den disponible indkomst. Det vil sige, det kan bestemmes, hvor stor en andel af den samlede ulighed, der kan tilskrives private indkomster, overførsler og skatter. Den disponible indkomst (D) udgør summen af private indkomster (P), overførselsindkomst (O) og direkte skatter (S) og er givet ved⁹:

$$D = P + O - S$$

Skatterne indgår med negativt fortegn. Gini-koefficienten for fordelingen af de disponible indkomster (G_d) kan nu skrives på følgende måde:

$$G_d = a_P(P/D) + a_O(O/D) + a_S(-S/D),$$

hvor størrelserne a_P , a_O og a_S udgør de såkaldte koncentrationskoefficienter for henholdsvis private indkomster, overførselsindkomster og direkte skatter. Koncentrationskoefficienterne beregnes ligesom Gini-koefficienten, men altid med udgangspunkt i den rækkefølge i indkomstfordelingen, som er givet ved fordelingen af den disponible indkomst (og ikke med udgangspunkt i rækkefølgen givet ved fordelingen af den pågældende indkomstkompont). Det indebærer fx, at koncentrationskoefficienten for overførselsindkomster er negativ, fordi tildelingen af overførselsindkomst falder med stigende disponibel indkomst.

Produktet af koncentrationskoefficienten og indkomstkompontens andel af den samlede disponible indkomst udgør den enkelte komponents bidrag til den samlede indkomstulighed, de såkaldte ulighedsbidrag. Dekomponeringen af Gini-koefficienten i ulighedsbidragene er perfekt additiv.

⁹ Der er i denne opstilling set bort fra pensionsindbetalinger. Kapitalindkomster indgår i private indkomster.

Bilag 4.4 Indkomstfordeling

Tabel Indkomstfordeling	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Indkomstforskelle												
<i>Gini-koefficient, pct</i>												
- Alle	22,4	22,28	22,3	22,4	22,7	23,3	23,8	25,0	25,6	24,5	25,7	25,7
- 30-64-årige	21,4	21,1	21,2	21,3	21,4	21,9	22,4	23,6	24,2	23,1	24,3	24,3
- 64+-årige	21,0	20,8	20,6	20,5	20,7	22,0	22,8	24,3	23,8	21,9	22,8	23,0
Lavindkomstgruppe												
<i>Antal, 1.000 personer:</i>												
- 50 pct. af medianindkomst	210	215	228	240	259	263	269	305	328	330	336	349
- 60 pct. af medianindkomst	441	450	469	475	521	538	544	589	611	596	609	622
<i>Andel, pct:</i>												
- 50 pct. af medianindkomst	4,0	4,1	4,3	4,5	4,9	4,9	5,0	5,7	6,1	6,1	6,2	6,4
- 60 pct. af medianindkomst	8,4	8,5	8,8	8,9	9,8	10,1	10,2	11,0	11,3	11,0	11,2	11,4
Medianindkomst												
<i>Kr:</i>												
2011-niveau	172.100	174.200	176.500	178.200	186.600	191.100	194.000	200.500	199.600	197.300	204.500	201.600

Kilde: Egne beregninger på lovmodelkens datagrundlag.

5. Et mere nuanceret syn på fordeling

Den traditionelle opgørelse af indkomstforskelle, hvor man ser på forskellene i disponibel indkomst i et enkelt år, kan give et unuanceret billede.

For det første er indkomstforskellene påvirket af konjunkturelt betingede indkomstudsving, som udsving i boligpriser og udbytteindkomst. Selvstændiges indkomstforhold er også i høj grad konjunkturafhængige.

For det andet er indkomstforskellene i ét enkelt år påvirket af aldersbetingede indkomstforskelle, som alene er udtryk for, at forskellige personer befinder sig forskellige steder i livet, fx som uddannelsessøgende, som beskæftigede eller som folkepensionister.

For det tredje giver den disponible indkomst ikke et fuldstændigt billede af forbrugsmulighederne. Den enkeltes forbrugsmuligheder kan være bestemt af andet end disponibel indkomst, som fx forbrug tilvejebragt af det offentlige, brug af opsøret formue, eventuel låntagning, afdrag på gæld, forbrug som stilles til rådighed af venner og familier, indkomst fra "sort arbejde" mv. I Danmark udgør det individuelle offentlige forbrug en stor del af det samlede forbrug, især for personer med relativt lav indkomst.

Når man tager højde for disse faktorer, er forskellene mindre end indkomstforskellene i disponibel indkomst i et enkelt år.

Kapitlets hovedresultater er opsummeret i figur 5.1.

Figur 5.1**Indkomstoplysninger i ét enkelt år kan give et unuanceret billede af indkomstforskellene**

5.1 Indkomstforskellene er konjunkturafhængige

Indkomstforskellene kan udvise betydelige stigninger eller fald fra år til år. Ændringer kan grundlæggende skyldes to forhold.

Strukturelle ændringer kan fx være demografiske forskydninger, ændret uddannelsesadfærd, ændringer i familiestrukturer, ændringer i indretningen af skatte- og overførselssystemet, ændringer i regler for tilbagetrækning mv. Strukturelle ændringer er kendetegnet ved, at effekten er varig og typisk kommer gradvist, samt at der kan være flere modsatrettede effekter.

Hvis en større andel af en ungdomsårgang tager en videregående uddannelse, vil det umiddelbart øge indkomstforskellene, fordi der er flere studerende, som har en forholdsvis lav indkomst under uddannelse. På sigt bliver effekten på indkomstforskellene ændret, fordi de nye generationer har et højere uddannelsesniveau end de tidligere. Indkomsten vil derfor være højere, og ledighedsrisikoen vil falde mv. Hvordan indkomstforskellene påvirkes på sigt afhænger af, hvad alternativet til at tage en videregående uddannelse var (ufaglært eller faglært), og hvor meget højere indkomsten bliver i forhold til alternativet.

Konjunkturerne påvirker også indkomstforskellene. Her kan effekterne på indkomstforskellene fra det ene år til det andet være betydelige, men til gengæld vil de være midlertidige. Der er en række meget konjunkturafhængige indkomstelementer i den disponible indkomst. Det gælder afkast af ejerbolig, udbytteindkomst mv., indkomst fra selvstændig virksomhed og overførsler i form af arbejdsløshedsdagpenge og kontanthjælp.

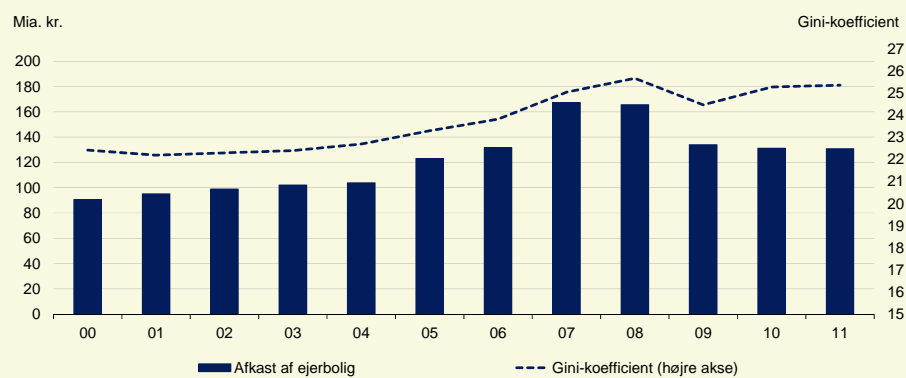
Dette afsnit præsenterer en metode til at opgøre en konjunkturrenset Gini-koefficient. Den viser, at særligt den konjunkturrelle udvikling i boligpriser og udbytteindkomst mv. samt store udsving i selvstændiges indkomster har påvirket indkomstforskellene i 00'erne.

Metoden er baseret på en skematisk opgørelse af konjunkturvirkningen på indkomstforskellene fra udvalgte indkomstelementer. Opgørelsen er forbundet med en vis usikkerhed, men vurderes at opfange størstedelen af konjunkturvirkningen på indkomstforskellene.

Under en højkonjunktur stiger boligpriserne typisk, og dermed øges også afkastet af ejerbolig¹. Det bidrager isoleret set til større indkomstforskelle, da afkastet af ejerbolig udgør en forholdsvis stor del af den disponible indkomst for personer i den øvre del af indkomstfordelingen. Når konjunkturerne vender, og boligpriserne falder, reduceres indkomstforskellene igen, jf. figur 5.2.

Figur 5.2

Afkast af ejerbolig og indkomstforskelle givet ved Gini-koefficienten, 2000-2011

Anm.: I 2010 og 2011 er Gini-koefficienten teknisk nedjusteret med 0,4 pct.-point, svarende til den skønnede virkning af loft over indbetaling til ratepensionsordning, jf. bilag 4.2. Imputerede afkast af ejerbolig beregnes som 4 pct. af den offentlige ejendomsvurdering i året. Den offentlige ejendomsvurdering kan afvige fra den faktiske ejendomsværdi, hvilket kan give udslag i, at prisændringer først med forsinkelse slår igennem på den offentlige ejendomsvurdering, blandt andet fordi den offentlige ejendomsvurdering typisk kun fastsættes hvert andet år.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

¹ For at sikre sammenlignelighed imellem boligejeres og lejeres disponible indkomster forøges ejernes kapitalindkomst med et imputeret afkast af ejerboligen, en såkaldt økonomisk lejeværdi. Det afspejler, at boligejere, i form af ejerboligen, får et formueaktiv, hvis afkast består i, at ejeren frit kan bo i ejendommen. I modsætning hertil skal lejere betale husleje ud af den disponible indkomst, jf. boks 4.1 om sammensætningen af den disponible indkomst. Det imputerede afkast af ejerbolig beregnes som 4 pct. af den offentlige ejendomsvurdering i året.

Tilsvarende betyder blandt andet bedre afsætningsmuligheder som følge af stigende efterspørgsel under en højkonjunktur, at overskuddet for de fleste virksomheder er større end i perioder med lavkonjunktur. Det stigende virksomhedsoverskud medfører større realiserede kursgevinster, som følge af stigende aktiekurser, og større aktieafkast. Stigende aktieindkomst giver udslag i øgede indkomstforskelle, idet aktieindkomst udgør en større del af indkomsten for personer i den øvre del af indkomstfordelingen end for personer i den nedre del af indkomstfordelingen. Modsat i en lavkonjunktur, hvor aktieindkomsten typisk falder og dermed bidrager til lavere indkomstforskelle.

Selvstændiges indkomster svinger fra år til år og er også påvirket af konjunkturudviklingen. Fx stiger antallet af selvstændige med lave eller ligefrem negative indkomster typisk under en lavkonjunktur, hvilket isoleret set øger indkomstforskellene. Samtidig reduceres antallet af selvstændige med relativt høje indkomster, hvilket isoleret set kan reducere indkomstforskellene.

Under en højkonjunktur kommer flere i beskæftigelse, og færre modtager dagpenge eller kontanthjælp. Det reducerer isoleret set indkomstforskellene. Modsat modtager flere dagpenge eller kontanthjælp under en lavkonjunktur, hvilket isoleret set øger indkomstforskellene.

Hvordan disse elementer påvirker indkomstforskellene afhænger af en række forhold. Gennemslaget vil være forskelligt alt efter, hvilken type høj- eller lavkonjunktur, der er tale om, fx gennemslaget på boligpriser, aktiekurser og ledighed.

Andre konjunkturbetingede forhold, som udviklingen i andre former for kapitalindkomst (fx renteindtægter og -udgifter) og lønudviklingen, er ikke analyseret i relation til indkomstfordelingen her, idet de ikke vurderes at have haft stor betydning i den betragtede periode.

5.1.1 Konjunkturudviklingen har haft stor betydning for indkomstforskellene

I det følgende skønnes over det konjunkturrelle bidrag til indkomstforskellene fra boligpriser, udbytteindkomst mv., indkomst fra selvstændig virksomhed og overførsler i form af dagpenge og kontanthjælp.

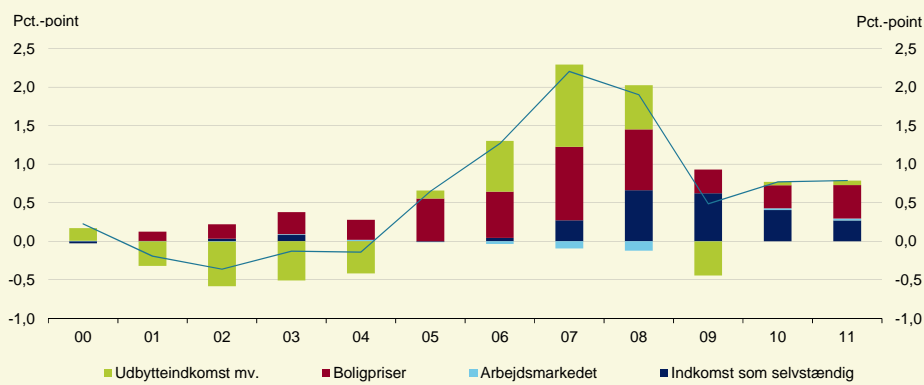
Den konjunkturrelle virkning på indkomstfordelingen opgøres beregningsteknisk som den ændring i indkomstforskellene, der fremkommer, når det aktuelle niveau for de enkelte betragtede elementer korrigeres til et strukturelt niveau, jf. boks 5.1.

Frem til 2004 har det opgjorte konjunkturrelle bidrag til indkomstforskellene været begrænset, mens bidraget stiger fra 2005 til 2007.

Konjunkturrelle forhold har skønsmæssigt ført til en stigning i indkomstforskellene opgjort ved Gini-koefficienten på op imod 1½ til 2¼ pct.-point i 2007 og 2008 i forhold til en konjunktur-neutral situation, svarende til en stigning på knap 10 pct.², jf. figur 5.3.

Figur 5.3

Konjunkturvirkning på indkomstforskellene af udvalgte indkomstelementer, 2000-2011

Anm.: Indkomstforskellene er givet ved Gini-koefficienten. I 2010 og 2011 er Gini-koefficienten teknisk nedjusteret med 0,4 pct.-point, svarende til den skønnede virkning af loft over indbetaling til ratepensionsordning, jf. bilag 4.2.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

I årene 2009-2011 udgør konjunkturrelle bidrag i størrelsesordenen ½-¾ pct.-point. Det er særligt den konjunkturrelle påvirkning af udviklingen i boligpriserne og udbytteindkomsten mv. samt stigende udsving i selvstændiges indkomst, der har påvirket indkomstforskellene. Udvikling i beskæftigelse og ledighed over konjunkturforløbet har haft mindre betydning, hvilket hænger sammen med betydelige dækningsgrader for a-dagpenge (og kontanthjælp).

Se bilag 5.1 for en detaljeret gennemgang af konjunkturvirkningen på de disponible indkomster fra boligpriser, udbytteindkomst mv., indkomst fra selvstændig virksomhed samt overførsler i form af dagpenge og kontanthjælp.

² I 2007 udgør den opgjorte konjunkturvirkning 2,2 pct.-point af de samlede indkomstforskelle givet ved Gini-koefficienten på 25,0 pct., svarende til knap 9 pct.

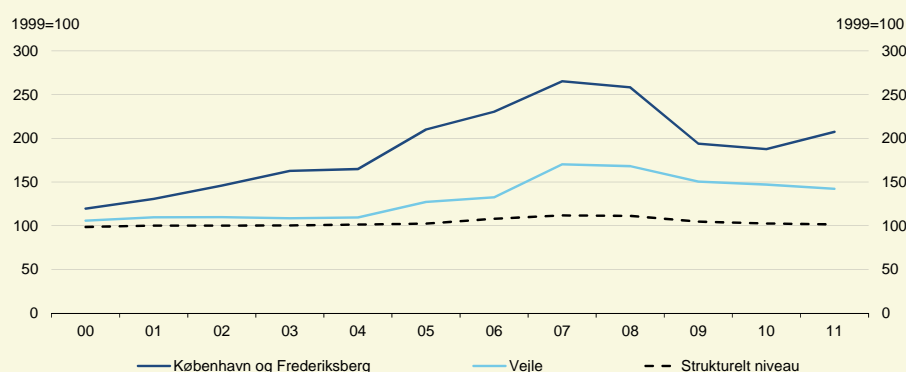
Boks 5.1**Eksempel på korrektion af disponible indkomster for konjunkturpåvirkning**

Den konjunkturrelle virkning på indkomstfordelingen er i denne analyse opgjort som den del af de disponible indkomster, der fremkommer ved, at det observerede niveau for de enkelte indkomstelementer afviger fra det skønnede strukturelle niveau.

Boligpriserne er et af de elementer, som i 00'erne har haft et stort gennemslag på de disponible indkomster. Udviklingen i boligpriserne påvirker de disponible indkomster, der er tillagt et imputeret afkast af ejerbolig. Afkast af ejerbolig opgøres som 4 pct. af den offentlige ejendomsvurdering, jf. kapitel 4.

Det strukturelle niveau for boligpriserne er her opgjort som et vægtet gennemsnit af indeks for landsdækkende byggeomkostninger og grundpriser. Den konjunkturrelle virkning på boligpriserne er opgjort som forskellen mellem udviklingen i den offentlige vurdering opdelt på amter og udviklingen i det strukturelle niveau. Konjunkturvirksomheden på de disponible indkomster er opgjort som den del af afkast af ejerbolig og ejendomsværdiskat, der således kan henføres til den konjunkturrelle virkning på boligpriserne.

Konjunkturvirksomheden på boligpriserne varierer regionalt og har fx været større for København og Frederiksberg end for Vejle i perioden fra 2000 til 2011, jf. figur.

Figur**Boligpriser, 2000-2011**

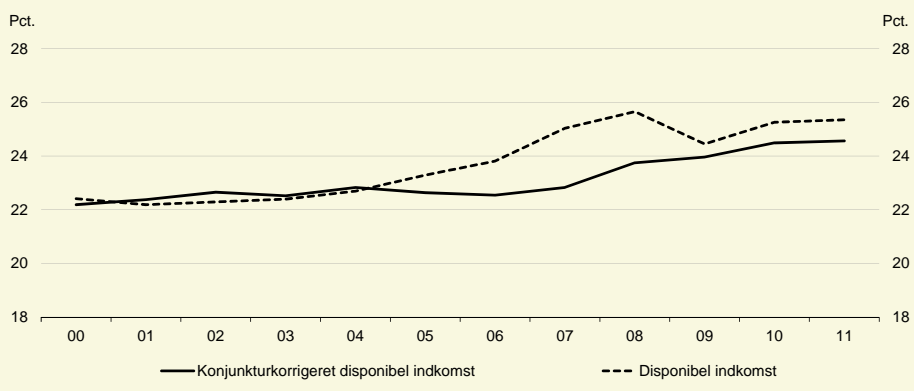
Anm.: Boligpriserne er opdelt på amter, dvs. fra før kommunalreformen i 2006. Amtsopdelte boligpriser er givet ved den offentlige ejendomsvurdering. Strukturelt niveau er opgjort som et vægtet gennemsnit af indeks for landsdækkende byggeomkostninger og grundpriser (offentlige vurderinger).

Kilde: Finansministeriet, Danmarks Statistik og egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

5.1.2 Den konjunkturresede udvikling er mere stabil

Hvis der ses bort fra de konjunkturbetingede udsving, udviser udviklingen i indkomstforskellen et mere stabilt forløb, jf. figur 5.4. Den forholdsvis kraftige stigning i Gini-koefficienten i midten af 00'erne var altså i høj grad konjunkturrelt betinget. Det understreger, at man skal være varsom med at konkludere for håndfast på udviklingen i den observerede Gini-koefficient fra år til år.

Figur 5.4
Indkomstforskelle målt ved Gini-koefficienten, 2000-2011

Anm.: I 2010 og 2011 er Gini-koefficienten teknisk nedjusteret med 0,4 pct.-point, svarende til den skønnede virkning af loft over indbetaling til ratepensionsordning, jf. anmærkning til figur 5.3.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

De konjunkturrelt betingede udsving er så markante, at de kan have betydning for rangeringen, når man sammenligner indkomstforskelle mellem lande. Det vil være tilfældet, hvis konjunkturpåvirkningen sætter ind på forskellige tidspunkter, eller hvis konjunkturudviklingen påvirker indkomstforskellene i forskellig grad.

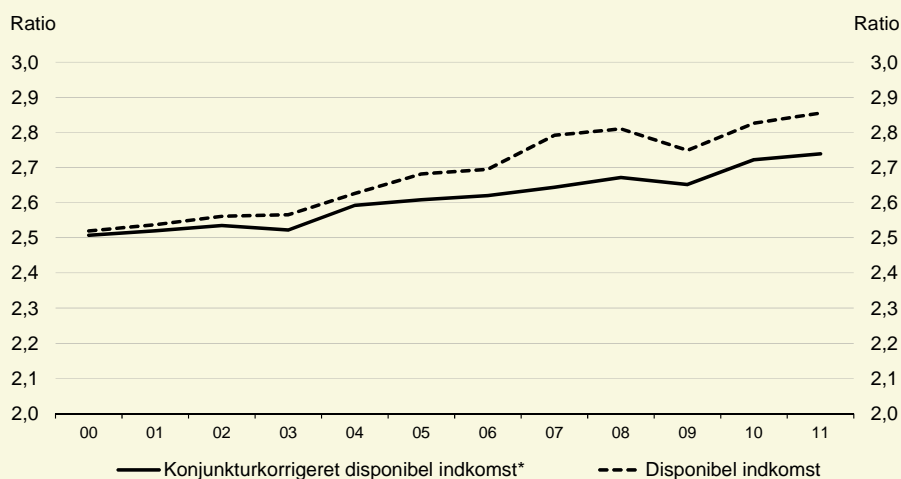
Den del af stigningen i indkomstforskellene, der er tilbage efter konjunkturrensningen, skal blandt andet ses i lyset af ændringer i skattesystemet, som i flere omgange har medført reduktioner af skatten på arbejde. Disse skatteomlægninger har bidraget til at øge gevinsten ved beskæftigelse og dermed de disponible indkomster særligt for personer i den øvre del af indkomstfordelingen, jf. kapitel 4.

Gini-koefficienten koger de samlede indkomstforskelle ned til ét enkelt tal. Det er principielt muligt, at de store beregnede konjunkturbetingede udsving i indkomstforskellene i midten af 00'erne ikke slår lige så meget ud i andre mål for indkomstforskellene, jf. boks 5.2.

Boks 5.2**P90/P10-ratioen**

Et andet mål, der ofte benyttes til at måle indkomstforskelle, er P90/P10-ratioen, der opgøres som forholdet mellem 90 pct. fraktilen og 10 pct. fraktilen i indkomstfordelingen. 90 pct. fraktilen svarer til den disponible indkomst for den person i 10. indkomstdecil med den laveste indkomst, mens 10 pct. fraktilen svarer til den disponible indkomst for personen i 1. indkomstdecil med den højeste indkomst.

Også her er billedet, at de konjunkturrelt betingede indkomstelementer har betydet større udsving i indkomstforskellene i 00'erne. Indkomstforskellene opgjort ved P90/P10-ratioen har således gennemgået samme overordnede udviklingsforløb som indkomstforskellene givet ved Gini-koefficienten, jf. figur.

Figur**Indkomstforskelle opgjort ved P90/P10-ratioen, 2000-2011**

Anm.: P90/P10-ratioen angiver forholdet mellem 90 pct. fraktilen og 10 pct. fraktilen. I 2010 og 2011 er P90/P10-ratioen teknisk nedjusteret med 0,03, svarende til en tredjedel af den samlede stigning fra 2009 til 2010 som følge af loft over indbetaling til ratepensionsordning, jf. anmærkning til figur 5.3.
* Eksklusive korrektion for udbytteindkomst mv.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Eksempelvis vil P90/P10-ratioen kunne opgøres til 2,5, hvis den disponible indkomst for 90 pct. fraktilen er 250.000 kr. og for 10 pct. fraktilen er 100.000 kr.

Den forskel, der måtte være på udviklingen i indkomstforskellene opgjort ved henholdsvis Gini-koefficienten og P90/P10-ratioen, kan hænge sammen med, at Gini-koefficienten er et samlet mål for indkomstforskellene, mens P90/P10-ratioen opgør forholdet mellem indkomsterne for to personer i indkomstfordelingen. Der kan således være indkomstforskelle i midten af indkomstfordelingen eller i den absolutte bund/top af indkomstfordelingen, som ikke opfanges af P90/P10-ratioen.

5.2 Indkomsten varierer gennem livet

Når man opgør indkomstforskellene på baggrund af indkomstoplysninger i et enkelt år, vil en del af indkomstforskellene skyldes aldersbetingede indkomstforskelle, der kan henføres til fx studietid og tilbagetrækning, og midlertidige indkomstudsving, som kan skyldes fx kortvarig ledighed. Det betyder, at indkomstforskellene overvurderes i forhold til en situation, hvor man betragter indkomstforholdene over en længere periode.

Ved at betragte indkomstfordelingen over livsforløb tages højde for aldersbetingede indkomstforskelle og midlertidige indkomstudsving. Indkomstforskellene er derfor væsentligt mindre i et livsperspektiv end i ét enkelt år. Indkomsten i et livsforløb kan bidrage til et mere retvisende billede, når man fx skal vurdere de grundlæggende fordelingsvirkninger af ændringer i skatte- og overførselssystemet.

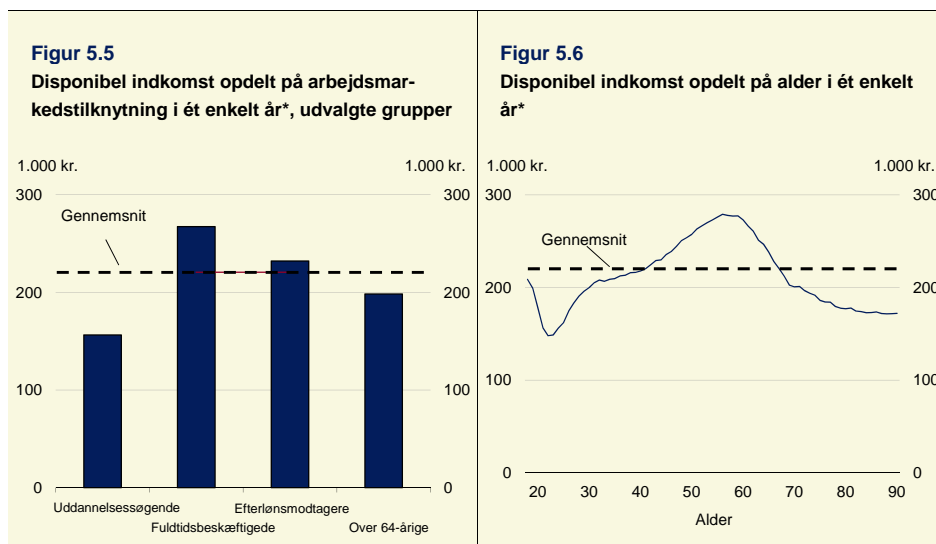
De indkomsterstøttende ydelser er målrettede personer, som har en relativt lav indkomst i det år, de modtager dem. Målrretningen er imidlertid svagere set over livsforløb. Det gælder især for SU, der udbetales til studerende, som har en relativt lav indkomst i ét enkelt år, men som typisk opnår en relativt høj indkomst set over livet.

Ved vurdering af reformers effekter på indkomstfordelingen er det særligt vigtigt også at betragte virkningerne set i livsperspektiv. Eksempelvis vil en reform, som øger den disponible indkomst for beskæftigede i ét enkelt år, i væsentligt mindre grad øge indkomstforskellene i et livsperspektiv, idet næsten alle gennem livet har perioder i beskæftigelse.

5.2.1 Indkomsten afhænger af alder

Arbejdsmarkedstilknytning og dermed indkomsten varierer naturligt over livsforløbet.

Pensionister over 64 år har typisk en mindre disponibel indkomst end personer i den erhvervsaktive alder. Det afspejler blandt andet, at personer over 64 år i mindre grad har behov for indkomst til privat opsparing og i stedet påbegynder en nedsparring af privat formue. Samtidig har over 64 årige færre private etableringsomkostninger, og udgifter i forbindelse med erhvervsdeltagelse (transport, beklædning, kantine mv.) bortfalder. Yngre personer i den erhvervsaktive alder er ofte uddannelsessøgende og har derfor typisk en disponibel indkomst noget under gennemsnittet, mens den øvrige del af personerne i den erhvervsaktive alder typisk har en fast tilknytning til arbejdsmarkedet og dermed en disponibel indkomst over gennemsnittet, jf. figur 5.5.

Anm.: 18-90-årige. Opgørelsen af den disponible indkomst er defineret i kapitel 4.

Note: *) 2010.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Anm.: Gennemsnitlig disponibel indkomst for 18-90-årige. Faldet i den gennemsnitlige disponible indkomst frem til midten af 20'erne afspejler, at mange flytter hjemmefra, og at indkomsten opgøres på familieniveau.

Note: *) 2010.

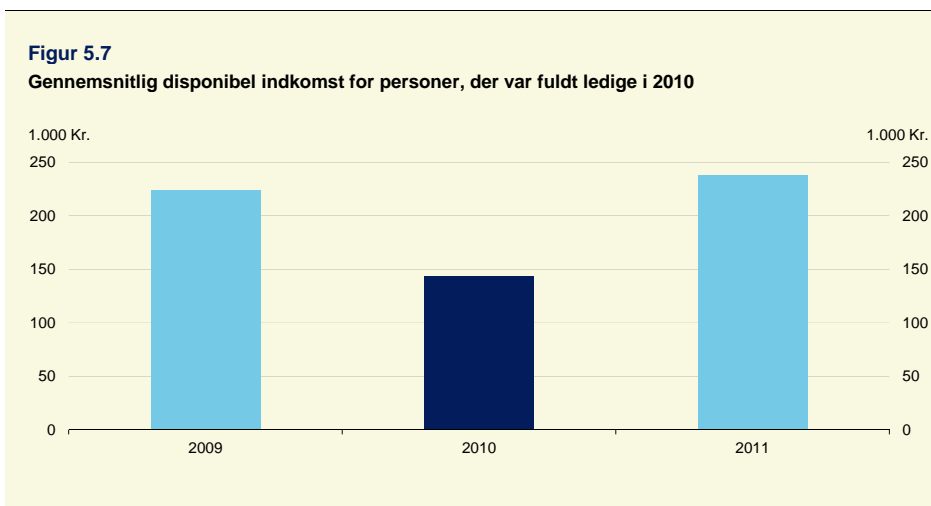
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Frem til 40 års alderen er mange studerende eller nyuddannede i begyndelsen af et karriereforløb. Af den årsag er den gennemsnitlige disponible indkomst under gennemsnittet, jf. figur 5.6. Personer mellem 40'erne og midten af 60'erne har derimod en gennemsnitlig indkomst over gennemsnittet. Efter tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet er indkomsten igen lavere end gennemsnittet.

5.2.2 Indkomsterne er påvirket af midlertidige forhold

Indkomstfordelingen i ét enkelt år er også påvirket af, at nogle personer oplever midlertidige indkomstudsving som følge af fx kortvarig ledighed.

Personer med midlertidig lav eller høj indkomst kan i et livsperspektiv have en 'normal' indkomst. Fuldt ledige personer har typisk en relativt lav indkomst i år med ledighed, men vil opnå en højere indkomst i andre år med beskæftigelse, jf. figur 5.7.

Anm.: Der er taget udgangspunkt i de personer, som var fuldt ledige i 2010. Persongruppen er fastholdt i 2009 og 2011.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

5.2.3 Indkomster i et livsperspektiv giver et mere nuanceret billede

Ved at tage udgangspunkt i indkomsten i et livsperspektiv tages så vidt muligt højde for nulevende personers placering i livsforløbet. Fx får en studerende typisk en væsentlig stigning i den disponible indkomst senere i livet. Tilsvarende gælder, at en arbejdsløs på andre tidspunkter af livet typisk får en større disponibel indkomst end i den øjeblikkelige situation med ledighed, der typisk er et midlertidigt fænomen.

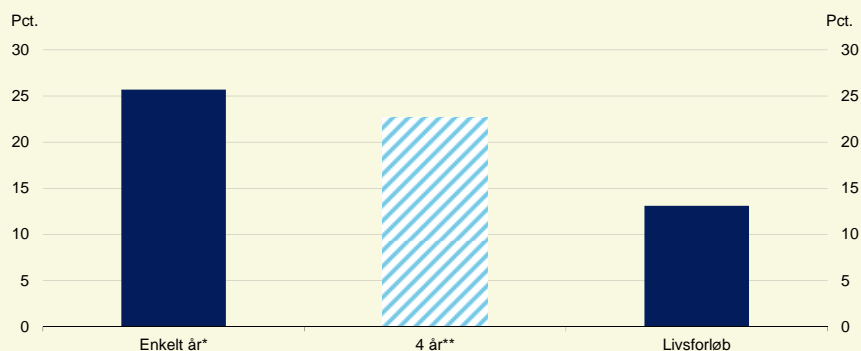
Der findes ikke indkomstoplysninger, der dækker hele livsforløb, og selv om sådanne oplysninger var tilgængelige, ville de være svære at fortolke i et samtidigt eller fremadrettet perspektiv. De observerede indkomstforskelle ville afspejle samfundsmæssige forhold, der ikke længere er gældende, som lovgivning, arbejdsmarkedstilknytning mv.

For at kunne vurdere betydningen af aktuelle regler og økonomiske forhold samt ændringer heri er det derfor nødvendigt at sammensætte "fiktive" livsforløb. Sådanne livsforløb dannes her ved at tage udgangspunkt i oplysninger om de samme personer i 2 år i træk. Oplysningerne sammensættes ved for hver alder at forlænge det pågældende livsforløb med oplysninger om en person med samme karakteristika, jf. bilag 5.2.

I denne analyse er de "fiktive" livsforløb dannet med udgangspunkt i oplysninger om de samme personer i 2009 og 2010.

Indkomster i et livsperspektiv er kendetegnet ved, at indkomstforskellene er væsentligt mindre end i ét enkelt år. I ét enkelt år udgør indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten knap 26 pct., mens Gini-koefficienten i et livsperspektiv kun udgør ca. 13 pct., jf. figur 5.8.

Figur 5.8
Indkomstforskelle givet ved Gini-koefficienten

Anm: Gini-koefficienten er et udtryk for indkomstforskellene i samfundet. Hvis alle havde samme indkomst, ville Gini-koefficienten være lig 0 pct. Hvis én person havde den samlede indkomst, ville Gini-koefficienten være lig 100 pct.

Note: *) 2010.

**) Gennemsnitlig disponibel indkomst for 2007-2010 for personer, der kan genfindes i alle år.

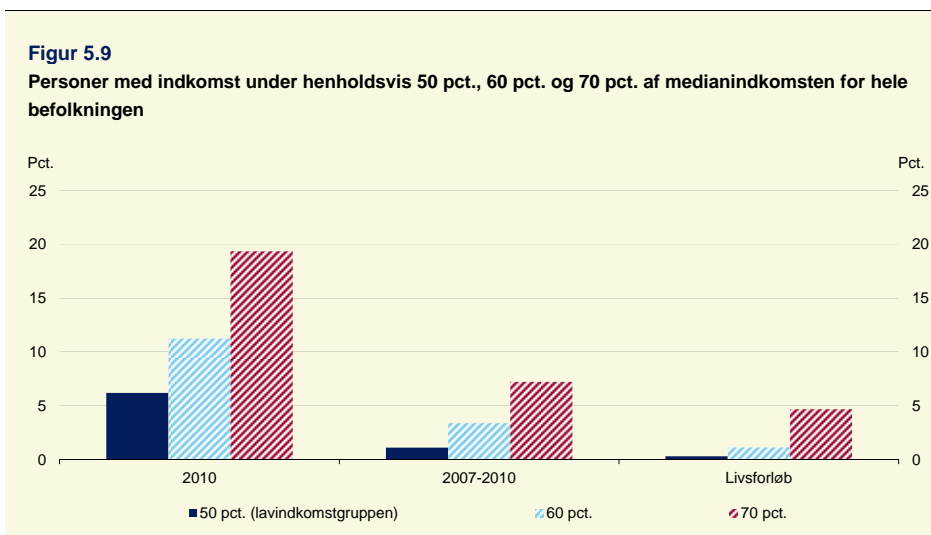
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Indkomstforskellene set i et livsperspektiv kan i vid udstrækning tilskrives forskelle i personers evner og muligheder samt valg i forbindelse med uddannelse, karriere, arbejdstid, tilbagetrækning mv. Indkomsten vil således (isoleret set) være lavere for personer, der vælger at arbejde mindre eller trækker sig tidligere tilbage fra arbejdsmarkedet end for andre personer. Indkomstforskelle i ét enkelt år afspejler, som sagt, også andre forhold, som fx aldersbetingede indkomstforskelle.

5.2.4 Få har relativt lave indkomster i et livsindkomstperspektiv

Mindre indkomstforskelle i et livsperspektiv end i ét enkelt år betyder også, at andelen med en lav livsindkomst er mindre end lavindkomstgruppen i ét enkelt år.

I 2010 havde godt 6 pct. af befolkningen en disponibel indkomst under 50 pct. af medianindkomsten, heraf havde (kun) omkring 1 pct. af befolkningen en disponibel indkomst under 50 pct. af medianindkomsten i 4 år i træk. Set i et livsperspektiv reduceres andelen med indkomster under 50 pct. af medianlivsindkomsten yderligere til 0,3 pct., jf. figur 5.9.

Anm.: Årlig disponibel indkomst i 2007-2010 og årlig gennemsnitlig disponibel indkomst over livet. '2007-2010' indeholder personer med indkomst under henholdsvis 50 pct., 60 pct. og 70 pct. af medianindkomsten hvert år fra 2007 til 2010.

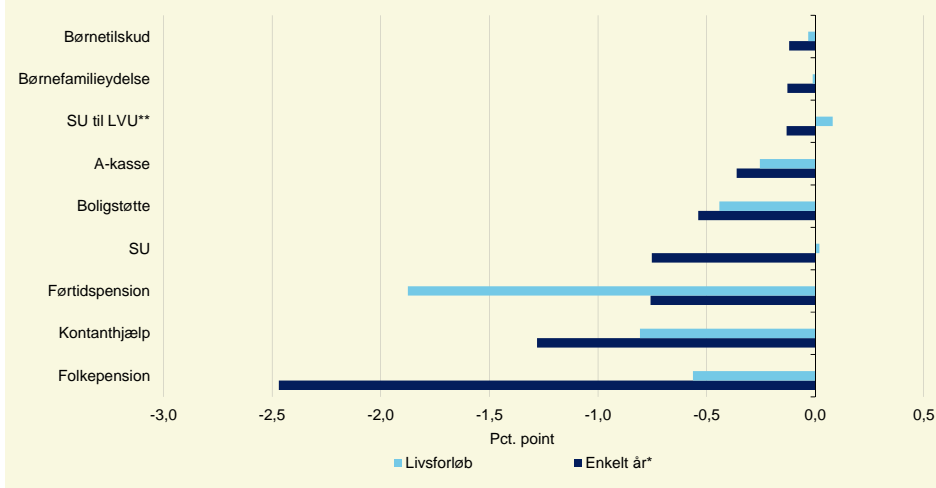
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Andelen med livsindkomster under 70 pct. af medianlivsindkomsten på knap 5 pct. svarer omtrent til andelen af personer med indkomster under 50 pct. af medianindkomsten i 2010.

5.2.5 Er de sociale ydelser målrettede?

De sociale ydelser er som hovedregel målrettet personer med relativt lave indkomster. For mange af ydelserne gælder imidlertid, at målretningen er svagere i et livsperspektiv. De sociale ydelser reducerer i ét enkelt år indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten med godt 6 pct.-point, mens reduktionen af indkomstforskellene set i et livsperspektiv kun udgør ca. 4 pct.-point, jf. figur 5.10.

Figur 5.10
Omfordelende virkning af sociale ydelser i ét enkelt år og i et livsperspektiv

Anm.: Dekomponering af indkomstforskellene med udgangspunkt i personernes placering i indkomstfordelingen for disponibel indkomst. Livsforløb er afgrænset til 18-90-årige. Til ydelser fra a-kasse regnes ydelser fra a-kasse og tilbagebetalt efterlønsbidrag. Kontanthjælp er blandt andet sammensat af kontanthjælp, revalidering og integrationsydelse.

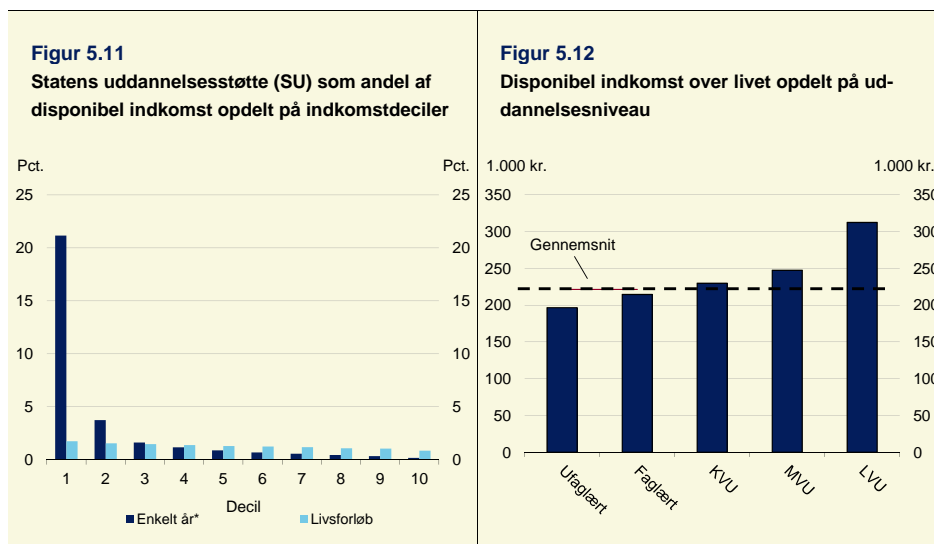
Note: *) 2010.

***) I ét enkelt år: SU til personer i gang med en lang videregående uddannelse. I et livsperspektiv: SU til personer med lang videregående uddannelse som 50-årige.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af lovmodellens datagrundlag.

Førtidspension er mere omfordelende, når man sammenligner hele livsforløb i stedet for ét enkelt år. Førtidspension tilfalder således personer, som har en relativt lav livsindkomst.

Omvendt er SU ikke omfordelende i et livsperspektiv. Forklaringen er, at SU udgør omtrent samme andel af den disponible indkomst i alle livsindkomstdeciler, jf. figur 5.11. Den del af SU, der udbetales til personer med en lang videregående uddannelse, øger isoleret set indkomstforskellene i et livsperspektiv en smule.

Anm: Opdelt på indkomstdeciler for henholdsvis indkomst i 2010 og livsindkomst.

Note: *) 2010.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Anm: Årlig gennemsnitlig disponibel indkomst over livet. Uddannelsesniveauer ved 50 år.

KVVU: Kort videregående uddannelse, MVU: Mellemlang videregående uddannelse og LVU: Lang videregående uddannelse.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Når SU ikke er omfordelende i et livsperspektiv, afspejler det, at SU udgør omtrent samme procentdel af livsindkomsten for alle uddannelsesgrupper. Det største beløb i kr. og ører modtages således af højtuddannede, som har den højeste livsindkomst, jf. figur 5.12.

Den omfordelende virkning af en social ydelse afhænger af, hvor stor en andel udbetalingen af ydelsen udgør af de samlede disponible indkomster. Den omfordelende virkning af en isoleret forøgelse af de sociale ydelser, svarende til en udgiftsførelse på 100 mio. kr., er vist i bilag 5.3.

5.3 Omfordeling via individuelt offentligt forbrug

I Danmark er det individuelle offentlige forbrug stort sammenlignet med mange andre lande. Det offentlige forbrug består i Danmark af udgifter til uddannelser, sundhedsbehandling, pleje, tilskud til daginstitutionspasning mv. Alle har i udgangspunktet lige adgang til blandt andet sundhedsbehandling og til at tage en uddannelse, hvilket blandt andet kan bidrage til at modvirke den negative sociale arv.

Danmark er karakteriseret ved relativt små indkomstforskelle i international sammenhæng. Det er ikke muligt at sammenligne med fordelingsvirkningerne af det individuelle offentlige forbrug i andre lande, da der ikke laves sammenlignelige opgørelser af udvidede forbrugsmu-

ligheder på tværs af lande. Det relativt høje niveau for individuelt offentligt forbrug kombineret med fri og lige adgang indikerer imidlertid, at den omfordelende virkning formentlig er relativt høj i Danmark.

5.3.1 I Danmark er indkomstforskellene små, og det offentlige forbrug er højt

Indkomstforskelle måles typisk med udgangspunkt i de disponible indkomster. Denne type af opgørelser beskriver, hvordan de private forbrugsmuligheder er fordelt, dvs. mulighederne for forbrug af bolig, fødevarer, transport mv.³

Indkomstforskellene er relativt små i Danmark. Ifølge den seneste OECD-opgørelse udgør indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten omkring 25 pct. i Danmark, hvilket er markant mindre end i de fleste andre lande, jf. figur 4.5.

Fordelingen af de disponible indkomster tager højde for den omfordeling, der sker via skatte- og overførselssystemet, men indregner ikke den betydelige omfordeling, der sker via det offentlige forbrug, og de forbrugsmuligheder, det giver anledning til.

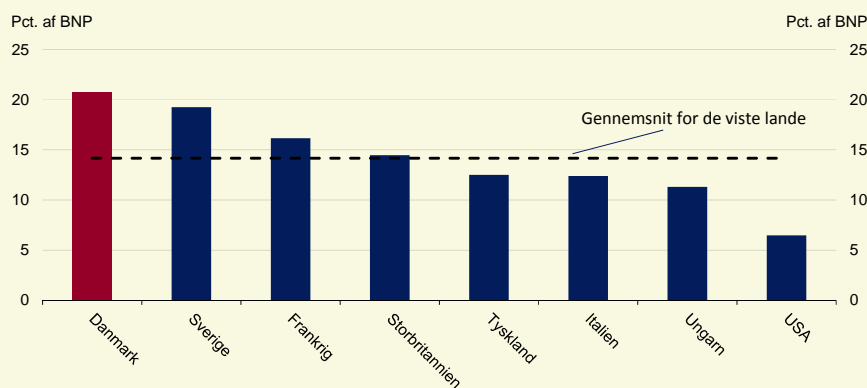
I Danmark er der i høj grad fri og lige adgang til fx kompetencegivende uddannelse, sundhed og pleje, der stilles til rådighed som individuelt offentligt forbrug. Andre offentlige serviceydelser er forbundet med en forholdsvis beskedne egenbetaling, der i nogle tilfælde er indkomstafhængig. Det gælder fx daginstitutionspasning, hvor det offentlige tilskud understøtter forældrenes deltagelse på arbejdsmarkedet. Forældrebetalingen udgør under en tredjedel af de samlede udgifter, og hvis indkomsten er under en vis grænse, får familien hel eller delvis friplads.

Den frie og lige adgang til offentlige serviceydelser medfører, at der formelt er lige muligheder for at tage en uddannelse og for sundhedsbehandling. I mange andre lande medfinansierer studerende store dele af studierne (fx med lån). I Danmark er adgangen til uddannelse som hovedregel fri og gratis. Det betyder, at der ikke er formelle barrierer for, at unge kan tage en uddannelse uanset økonomisk baggrund.

I mange andre lande er fx sundhedsydelser og pleje i større grad forsikringsfinansieret, ligesom der lægges større vægt på egenbetaling. Danmark har derfor et relativt højt niveau for individuelt offentligt forbrug i forhold til andre lande, jf. figur 5.13.

³ Den disponible indkomst i ét enkelt år er ikke et eksakt mål for de private forbrugsmuligheder, idet forbrugsmulighederne også bestemmes af andre forhold, fx eventuel låntagning, afdrag på gæld, forbrug som stilles til rådighed af venner og familier, indkomst fra "sort arbejde" mv.

Figur 5.13
Individuelt offentligt forbrug for udvalgte OECD-lande i 2010

Anm.: Der findes ikke opgørelser af individuelt offentligt forbrug for Canada og Tyrkiet, som optræder i figur 5.11.

Kilde: OECD (stats.oecd.org/national-accounts).

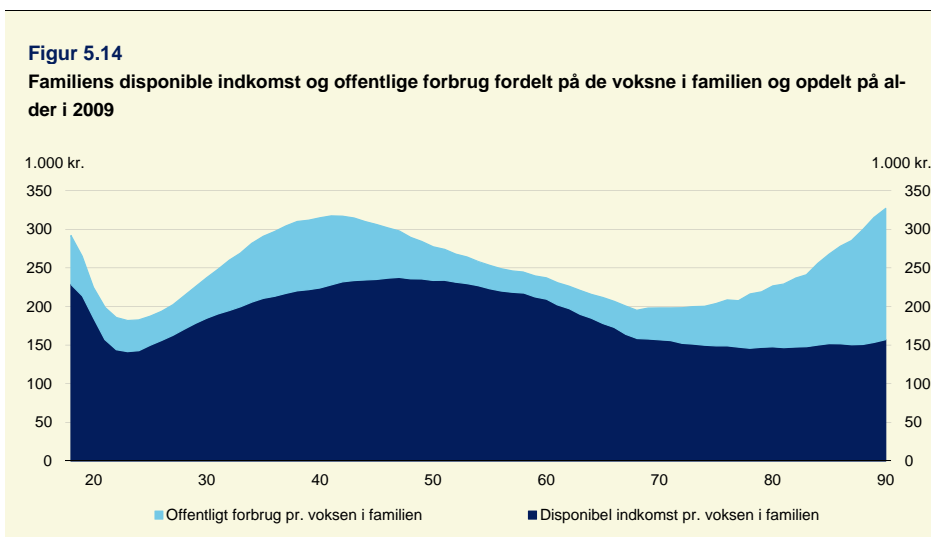
Det relativt høje individuelle offentlige forbrug kombineret med fri og lige adgang i Danmark betyder, at forskellene i forbrugsmuligheder reelt er mindre, end forskellene i den disponible indkomst indikerer. Det er derfor vigtigt at inddrage det individuelle offentlige forbrug, når man skal have et nuanceret billede af fordelingen i Danmark.

5.3.2 Det offentlige forbrug omfordeler mellem aldersgrupper og på tværs af indkomstniveauer

Offentligt forbrug er med til at udligne forskellene i forbrugsmuligheder på tværs af aldersgrupper.

Det gælder særligt individuelt offentligt forbrug i form af sundhed og pleje⁴, der i stort omfang modtages af personer over 70 år, som typisk er folkepensionister med en disponibel indkomst, der i gennemsnit ligger under andre aldersgrupper, jf. figur 5.14.

⁴ Sundhed er sammensat af individuelt offentligt forbrug i form af hospitalsbenyttelse, sygesikring og medicintilskud. Pleje er i opgørelsen sammensat af hjemmehjælp og plejehjemsbenyttelse.

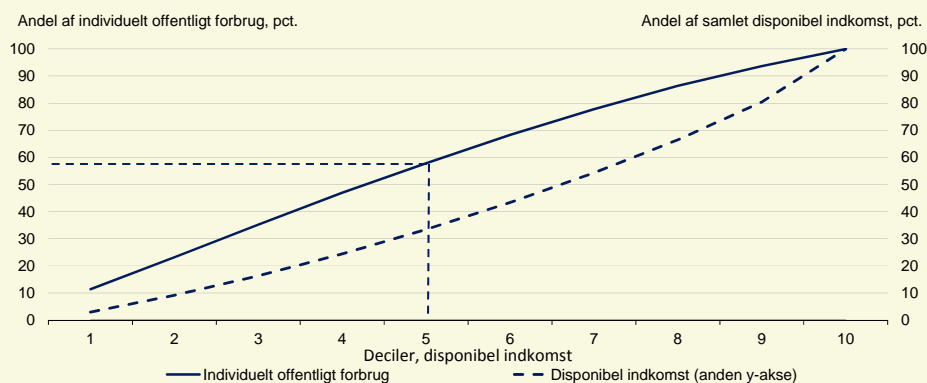
Anm.: Figuren er afsluttet ved 90 år. Børns offentlige forbrug og disponible indkomst indgår i den samlede opgørelse for familien.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Det individuelle offentlige forbrug er også relativt højt for personer i slutningen af 20'erne og frem til midten af 40'erne. Her er det især kompetencegivende uddannelser og offentlig service relateret til børn, som daginstitution, folkeskole og nogle sundhedsydelser, som trækker op.

Fordelingen af den offentlige service på indkomstgrupper afspejler især, at trækket på den offentlige service typisk indtræder i aldersgrupper, hvor den gennemsnitlige disponible indkomst er relativt lav, samt i mindre grad at nogle ydelser er indkomstafhængige, som fx daginstitutionsbenyttelse.

Forskellene i det individuelle offentlige forbrug er mindre end forskellene i disponible indkomst. Det offentlige forbrug virker derfor omfordelende og resulterer i en mere lige fordeling af de samlede forbrugsmuligheder. Det skal ses i lyset af, at personer i den nedre halvdel af indkomstfordelingen modtager næsten 60 pct. af det samlede offentlige forbrug, mens samme gruppe tegner sig for knap 35 pct. af den samlede disponible indkomst, jf. figur 5.15.

Figur 5.15**Individuelt offentligt forbrug og disponibel indkomst opdelt på indkomstdeciler i 2009**

Anm.: Personerne er ordnet efter disponibel indkomst.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

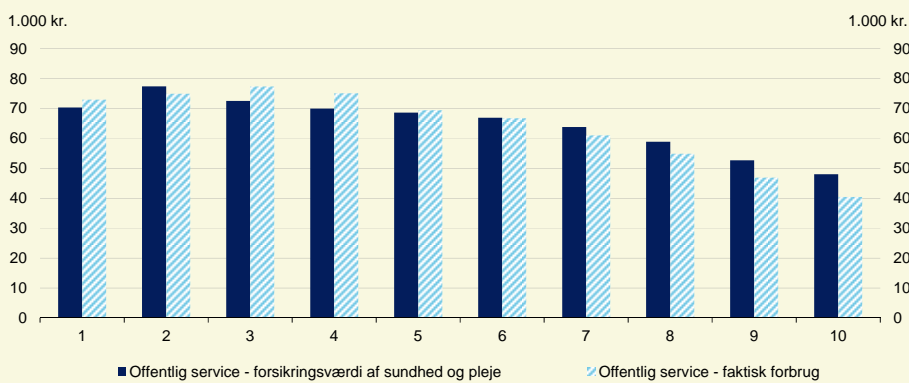
I tidligere analyser af det individuelle offentlige forbrug er udgifterne typisk fordelt på baggrund af personernes faktiske offentlige servicetræk. Det betyder, at en person får et meget stort forbrug, hvis vedkommende fx har boet på plejehjem hele året, har gennemgået en dyr operation eller været igennem et sygdomsforløb med lange indlæggelser. Andre har et lille træk på de offentlige serviceydelser, fordi de ikke har været plejkrævende eller syge.

Det kan imidlertid være mere retvisende at tage udgangspunkt i *forsikringsværdien* af de offentlige serviceydelser. Individuelt offentligt forbrug inden for sundhed og pleje bliver relevant for næsten alle på et tidspunkt i livet. Alene muligheden for at trække på det offentlige forbrug – forsikringsværdien – har en værdi, uanset om man faktisk får brug for at benytte denne mulighed. Forsikringsværdien af sundhed og pleje for den enkelte person eller familie er i denne analyse opgjort som den gennemsnitlige værdi af det faktiske forbrug for alle i aldersgruppen⁵.

Metoden ændrer dog ikke ved konklusionen: Det er personer i den nedre halvdel af indkomstfordelingen, der har det største træk på de offentlige serviceydelser, uanset om udgifterne til sundhed og pleje fordeles med udgangspunkt i det faktiske forbrug eller forsikringsværdien, jf. figur 5.16.

⁵ Forsikringsværdien kan ikke fortolkes som den præmie (pris), den enkelte skulle betale for en forsikring med adgang til tilsvarende ydelser på det private forsikringsmarked. En forsikringspræmie afhænger af mange forhold, som alder, sygdomsrisiko, adfærd mv.

Figur 5.16
Individuelt offentligt forbrug opdelt på indkomstdeciler i 2009

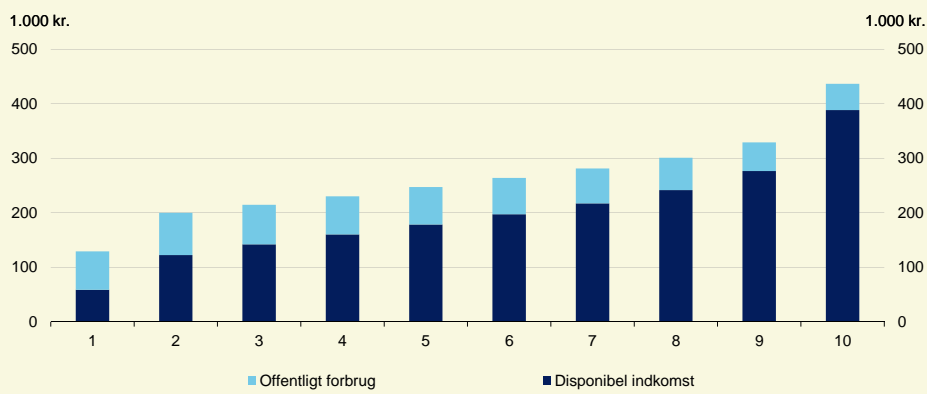
Anm.: Forsikringsværdien af sundhed og pleje er beregningsteknisk opgjort ved aldersopdelt gennemsnitligt forbrug. Personerne er ordnet efter disponibel indkomst. Disponibel indkomst og individuelt offentligt forbrug er ækvivaleret for at tage højde for stordriftsfordele i familien.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Det er i mange sammenhænge mere relevant at betragte familiernes samlede forbrugsmuligheder end alene at fokusere på fordelingen af de disponible indkomster. De såkaldt udvidede forbrugsmuligheder er i det efterfølgende opgjort som summen af disponibel indkomst og individuelt offentligt forbrug, jf. bilag 5.4.

Når det offentlige forbrug inddrages, er den relative forøgelse af forbrugsmulighederne størst i bunden af indkomstfordelingen. Både fordi servicetrækket, som nævnt, er størst i bunden af indkomstfordelingen, og fordi den disponible indkomst her er relativt lav. Værdien af det offentlige servicetræk udgør op mod halvdelen af de udvidede forbrugsmuligheder for de laveste indkomstdeciler, jf. figur 5.17. Fordelingen af de offentlige forbrugsmuligheder understøtter formelt lige muligheder i form af fri adgang til sundhedsydelse og uddannelse, uanset indkomstniveau.

Figur 5.17
Udvidede forbrugsmuligheder opdelt på indkomstdeciler i 2009

Anm.: Personerne er ordnet efter disponibel indkomst. Forsikringsværdien af sundhed og pleje er beregningsteknisk opgjort ved aldersopdelt gennemsnitligt forbrug. Disponibel indkomst og individuelt offentligt forbrug er ækvivaleret for at tage højde for stordriftsfordele i familien.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Fordelingen af det offentlige forbrug betyder også, at forskellene i de udvidede forbrugsmuligheder er mindre end forskellene i den disponible indkomst. Indkomstforskellene opgjort ved Gini-koefficienten reduceres således fra knap 24½ pct. til godt 19 pct., når der tages højde for virkningen af det individuelle offentlige forbrug, jf. tabel 5.1.

Tabel 5.1
Indkomstforskelle og forskelle i udvidede forbrugsmuligheder i 2009

	Gini-koefficient, pct.
Disponibel indkomst	24,4
Udvidede forbrugsmuligheder	19,2

Anm.: Personerne i befolkningen er ordnet efter det aktuelle indkomstbegreb. Fordelingen af de udvidede forbrugsmuligheder er mere lige, når der tages udgangspunkt i forsikringsværdien af individuel offentlig service, end når der tages udgangspunkt i det faktiske forbrug. Med udgangspunkt i personernes faktiske forbrug af offentlig service er Gini-koefficienten 22,4 pct. (hvilket skal sammenlignes med de 19,2 pct. i tabellen). Det afspejler, at nogle personer har et (faktisk) offentligt forbrug, der betyder, at de flytter fra den nedre del af indkomstfordelingen til den øvre del af fordelingen af udvidede forbrugsmuligheder, eksempelvis kan en person i 1. indkomstdecil, der har fået en hjerteoperation eller har været på plejehjem hele året, optræde i 10. decil af udvidede forbrugsmuligheder.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Det er som nævnt ikke muligt at sammenligne med fordelingsvirkningerne af det individuelle offentlige forbrug i andre lande, da der ikke laves sammenlignelige opgørelser af udvidede forbrugsmuligheder på tværs af lande. Det relativt høje niveau for individuelt offentligt forbrug kombineret med fri og lige adgang indikerer imidlertid, at den omfordelende virkning formentlig er relativt høj i Danmark.

Bilag 5.1 Konjunkturvirkning på de disponible indkomster

Den konjunkturrelle virkning på indkomstfordelingen kan opgøres som den del af de disponible indkomster, der fremkommer ved, at det observerede niveau for de enkelte indkomstelementer afviger fra det skønnede strukturelle niveau.

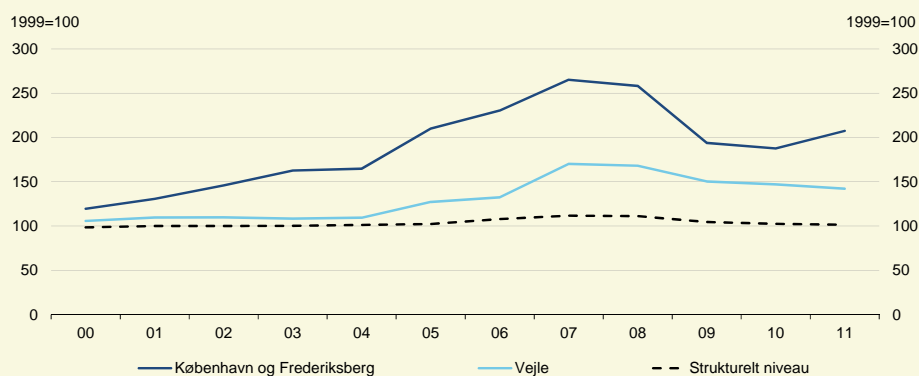
Afkast af ejerbolig

Boligpriserne er et af de elementer, som i 00'erne har haft stort gennemslag på de disponible indkomster. Udviklingen i boligpriserne indgår i opgørelsen af disponible indkomster via et imputeret afkast af ejerbolig. Afkast af ejerbolig opgøres som 4 pct. af den offentlige ejendomsvurdering.

Det strukturelle niveau for boligpriserne er her opgjort som et vægtet gennemsnit af indeks for byggeomkostninger og grundpriser. Den konjunkturrelle virkning på boligpriserne er opgjort som forskellen mellem udviklingen i den offentlige vurdering opdelt på amter og udviklingen i det skønnede strukturelle niveau for boligpriserne på landsplan.

Konjunkturvirkningen på boligpriserne varierer regionalt og har fx været større for København og Frederiksberg end for Vejle i perioden fra 2000 til 2011, jf. figur 1.

Figur 1
Boligpriser, 2000-2011

Anm.: Boligpriserne er opdelt på amter, dvs. fra før kommunalreformen i 2006. Amtsopdelte boligpriser er givet ved den offentlige ejendomsvurdering. Strukturelt niveau er opgjort som et vægtet gennemsnit af indeks for landsdækkende byggeomkostninger og grundpriser (offentlige vurderinger).

Kilde: Finansministeriet og egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

I 2007 er de offentlige vurderinger i København og Frederiksberg knapt dobbelt så høje som det skønnede strukturelle niveau. Det er beregningsteknisk antaget, at boligmarkedet var i ligevægt i 1999⁶.

Konjunkturvirkningen på de disponible indkomster er opgjort som den del af afkast af ejerbolig og ejendomsværdiskat, der kan henføres til den skønnede konjunkturelle virkning på boligpriserne. Fx er den konjunkturelle virkning på indkomsterne i 2007 fra afkast af ejerbolig for personer i København og Frederiksberg opgjort som knap 50 pct. af afkastet af ejerbolig.

Den konjunkturelle udvikling i boligpriserne har også påvirket de disponible indkomster gennem ejendomsværdiskatten. Ejendomsværdiskatten er her skematisk korrigeret relativt til konjunkturvirkningen på boligpriserne på landsplan, idet der tages højde for progressionen i ejendomsværdibeskatningen. Som følge af skattestoppet bibeholdes den relative korrektion for 2002 frem til 2011.

Indkomst ved selvstændig virksomhed

Den disponible indkomst for selvstændige er i højere grad påvirket af konjunkturudviklingen end den disponible indkomst for lønmodtagere.

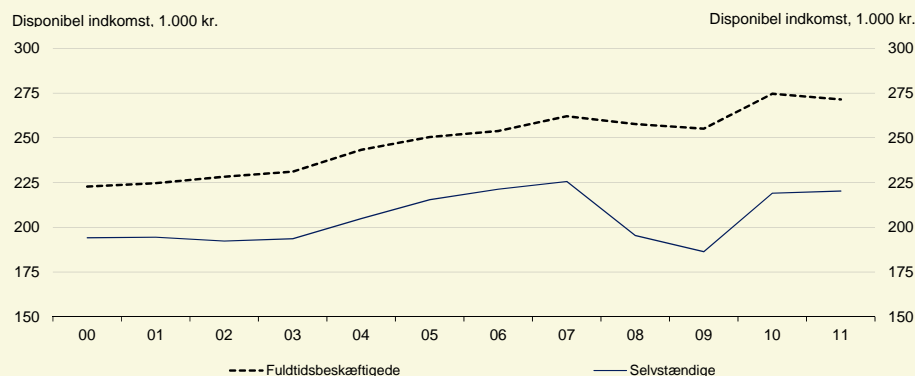
Selvstændige er mere afhængige af efterspørgslen efter deres produkter og dermed af konjunktursituationen i den omgivende økonomi. Udviklingen i den gennemsnitlige disponible indkomst for fuldtidsbeskæftigede er tættere på at være konjunkturneutral i den betragtede periode. Det hænger blandt andet sammen med, at lønnen for fuldtidsbeskæftigede i et vist omfang er bestemt ved langsigtede overenskomster og lønkontrakter. Den konjunkturelle virkning for lønmodtagere kan i højere grad aflæses på udviklingen i beskæftigelse og ledighed, jf. nedenfor.

Det strukturelle niveau for den disponible indkomst blandt selvstændige er her beregningsteknisk fastlagt som den gennemsnitlige andel af den disponible indkomst blandt fuldtidsbeskæftigede i perioden 1994 til 2007.

Frem til 2007 udgør den gennemsnitlige disponible indkomst blandt selvstændige en stabil andel af den disponible indkomst blandt fuldtidsbeskæftigede, jf. figur 2. Fra krisens begyndelse i 2008 reduceres den gennemsnitlige disponible indkomst blandt selvstændige relativt til fuldtidsbeskæftigede.

⁶ Økonomi- og Indenrigsministeriet, *Økonomisk Redegørelse maj 2013*.

Figur 2
Disponibel indkomst opdelt på fuldtidsbeskæftigede og selvstændige

Anm.: Gennemsnitlig disponibel indkomst for fuldtidsbeskæftigede og selvstændige.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Opgørelsen af konjunkturvirkningen på de disponible indkomster blandt selvstændige tager udgangspunkt i det gennemsnitlige forhold mellem den disponible indkomst blandt selvstændige og den disponible indkomst blandt fuldtidsbeskæftigede i perioden 1994 til 2007, opdelt på indkomstdeciler. Opdelingen på indkomstdeciler skal ses i sammenhæng med, at indkomstudviklingen for personer i den nedre del af indkomstfordelingen i nogen grad kan afvige fra indkomstudviklingen i den øvre del af indkomstfordelingen.

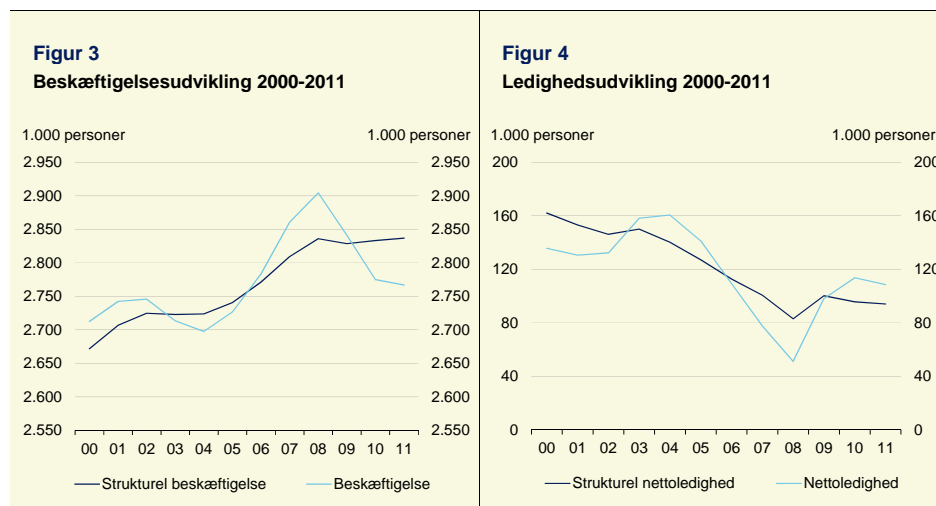
For personer i 4. indkomstdecil blandt selvstændige tages eksempelvis udgangspunkt i forholdet mellem den gennemsnitlige disponible indkomst for disse personer og den gennemsnitlige disponible indkomst blandt personer i 4. indkomstdecil for fuldtidsbeskæftigede.

Konjunkturvirkningen på de disponible indkomster blandt selvstændige i et givent indkomstdecil opgøres således som den absolutte forskel mellem den gennemsnitlige disponible indkomst og den skønnede strukturelle andel af den disponible indkomst blandt personer i det tilsvarende indkomstdecil for fuldtidsbeskæftigede.

Overførsler i form af dagpenge, kontanthjælp mv.

Antallet af personer, der modtager blandt andet dagpenge eller kontanthjælp, afhænger af udviklingen i beskæftigelse og ledighed og er dermed afhængig af den konjunkturrelle udvikling. Den konjunkturrelle virkning på beskæftigelse og ledighed er opgjort som forskellen på de strukturelle og faktiske niveauer.

Den faktiske beskæftigelse overstiger den strukturelle beskæftigelse i år med højkonjunktur, mens den modsat er lavere i år med lavkonjunktur. I 2008 oversteg den faktiske beskæftigelse således den strukturelle beskæftigelse med ca. 70.000 personer, jf. figur 3.

Kilde: Danmarks Statistik og Finansministeriet.

Kilde: Danmarks Statistik og Finansministeriet.

Omvendt er den faktiske nettoledighed lavere end den strukturelle nettoledighed i år med højkonjunktur og højere i år med lavkonjunktur. I 2008 var ca. 90.000 færre ledige, end hvad der kunne forventes på baggrund af den strukturelle nettoledighed, jf. figur 4.

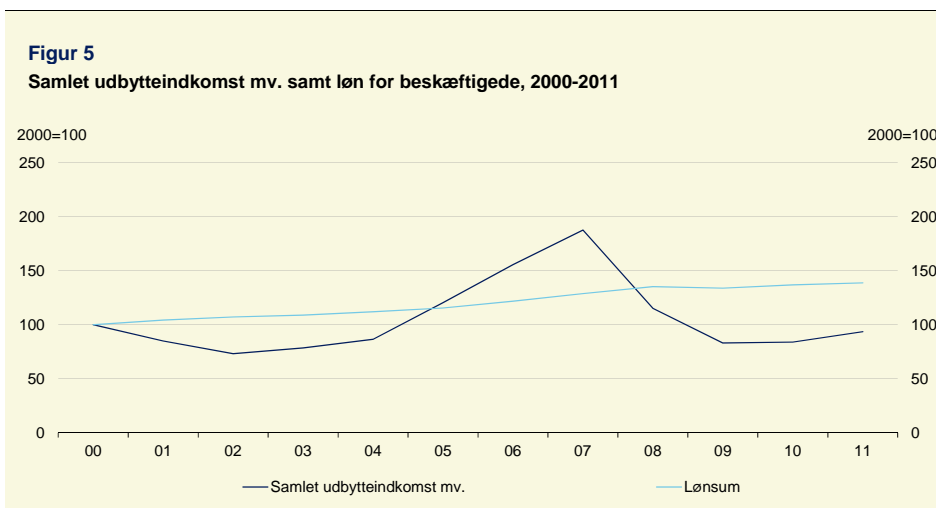
Konjunkturvirkningen på de disponible indkomster er her opgjort ved at korrigere antallet af fuldt beskæftigede og ledige i overensstemmelse med de absolutte forskelle på de strukturelle og de faktiske niveauer. I 2008 reduceres antallet af beskæftigede eksempelvis med ca. 70.000 personer, mens antallet af ledige øges med ca. 90.000 personer.

Ved korrektion af antallet af fuldtidsbeskæftigede til det skønnede strukturelle niveau er det beregningsteknisk antaget, at indkomstfordelingen blandt de fuldtidsbeskæftigede, som tilføjes eller fjernes fra indkomstfordelingen, er identisk med indkomstfordelingen blandt de fuldtidsbeskæftigede i det pågældende år. Det kan medføre en svag overvurdering af den konjunkturrelle virkning på indkomstforskellene. Samme fremgangsmåde er benyttet ved korrektion af antallet af ledige.

Udbytteindkomst mv.

Bedre afsætningsmuligheder som følge af stigende efterspørgsel betyder, at overskuddet for de fleste virksomheder er større under en højkonjunktur end i perioder med lavkonjunktur.

Der kan opnås et billede af de konjunkturbetingede udsving i aktieafkastet og udbytteindkomsten ved at sammenligne udviklingen i det samlede aktieafkast og udbytteindkomsten med udviklingen i lønsummen for fuldtidsbeskæftigede. Niveaue for lønsummen er, som nævnt, omtrent konjunkturneutral i den betragtede periode, jf. figur 5.

Anm.: Indeks for samlet udbytteindkomst mv. samt lønsum.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Den omfordelende virkning af aktieafkast og udbytteindkomst afhænger overordnet set af det procentvise afkast af aktier og aktiekurserne samt af størrelsen og fordelingen af aktieporteføljen hen over indkomstfordelingen. Afkastprocenter og aktiekurser, der afviger fra den reale udvikling i økonomien, kan siges at være konjunkturbetingede. Der findes ikke oplysninger om private personers aktieportefølje mv. Det er derfor ikke umiddelbart muligt at genberegne en strukturrensset udbytteindkomst mv. på individniveau.

Ændringer i størrelsen og fordelingen af den samlede aktieportefølje hen over indkomstfordelingen kan derimod både være påvirket af strukturelle ændringer og konjunkturbetingede udsving. Fra 2000 til 2011 er den samlede indkomst fra udbytteindkomst mv. øget, samtidig med at andelen af den samlede udbytteindkomst mv., for personer blandt de 1 pct. med de højeste indkomster, er reduceret. Stigningen i udbytteindkomsten mv. betyder isoleret set et øget bidrag til indkomstforskellene, mens den mere lige fordeling af indkomsten isoleret set medfører et reduceret bidrag til indkomstforskellene. Det er ikke muligt at afgøre, i hvilket omfang disse ændringer skyldes strukturelle henholdsvis konjunkturrelle forhold.

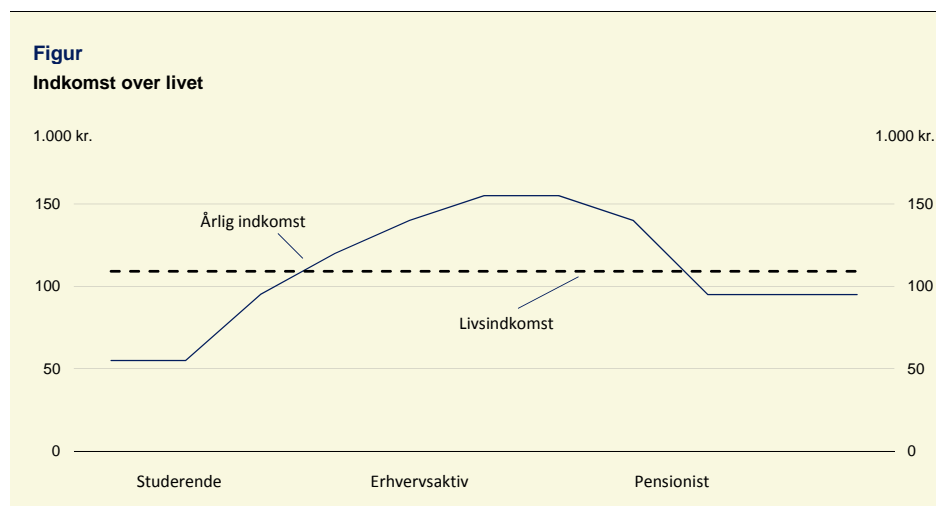
Den strukturelle virkning på indkomstforskellene er her beregningsteknisk opgjort som det gennemsnitlige bidrag til indkomstforskellene fra udbytteindkomst mv. efter skat, i perioden 1998 til 2011. Den konjunkturrelle virkning på indkomstforskellene i et givent år er opgjort som afvigelsen fra dette skønnede strukturelle niveau.

Bilag 5.2 Fiktive livsforløb

Livsindkomsterne er beregnet ud fra såkaldt fiktive livsforløb, som er dannet ved hjælp af statistisk match med udgangspunkt i et flerårigt panel. Livsindkomsterne repræsenterer de samfundsmæssige forhold i 2009 og 2010 korrigeret for inflation og vækst. Der dannes i alt ca. 22.000 fiktive livsforløb.

De sammensatte livsforløb dækker livsforløbet fra det 18. til det 90. år. Hvert livsforløb består af oplysninger fra op til 73 personer, der matches ud fra 7 kriterier: Køn, antal voksne i familien, antal børn i familien, uddannelsesniveau, boligtype, kapitalindkomst kategorier og disponibel indkomst.

Livsindkomsten dannes ved for hvert livsforløb at beregne gennemsnittet af de årlige indkomster for de personer, som livsforløbet er sammensat af, jf. eksempel nedenfor.

Udgangspunktet for det statistiske match er personer i alderen 50 år i 2010. Uddannelsesniveaet er højest blandt de yngre aldersklasser i befolkningen og lavest i den ældre del af befolkningen. Ved at tage udgangspunkt omtrent i midten af aldersfordelingen bliver det gennemsnitlige uddannelsesniveau for livsforløbene repræsentativt for den midaldrende del af befolkningen, og dermed lidt højere end de faktiske for de ældste og lidt mindre end for de yngste.

Det er umiddelbart en fordel at optjene indkomsten så tidligt som muligt i livsforløbet, da eventuel opsparing kan forrentes, og forbrugsmuligheder nemmere kan fordeles frit over livsforløbet. Dette taler for at diskontere de årlige indkomster med realrenten efter skat, hvilket vil betyde, at indkomster optjent tidligt i livsforløbet indgår med større vægt i livsindkomsten end indkomster optjent sent i livsforløbet. Omvendt betyder teknologiske fremskridt mv., at realindkomsterne vokser år for år. Hvis denne vækst indbygges i livsforløbene, vil det indebære, at indkomster optjent sent i livsforløbet vil indgå med størst vægt i livsindkomsten. Det anta-

ges i beregningen, at væksten svarer til realrenten. Det betyder, at de to modsatrettede effekter "går ud", og indkomst uanset optjeningstidspunkt har samme vægt. Hele livsforløbet regnes således i 2010 pris- og indkomstniveau. I datagrundlaget korrigeres indkomsterne for perioden 2009 (fordelt på aldersklasser) til 2010-niveau.

Bilag 5.3 Fordelingsvirkninger af forøgelse af overførselsindkomst og offentlig service

Tabel 1

Virkning på indkomstforskellene målt ved Gini-koefficienten af en ufinansieret forøgelse af overførselsindkomst på 100 mio. kr.

	2010	Livsforløb
100 gange virkning på Gini-koefficienten, pct.-point		
Overførselsindkomst:		
Kontanthjælp	-0,95	-0,56
børnetilskud	-0,91	-0,23
SU	-0,83	-0,10
Boligstøtte	-0,71	-0,51
Folkepension	-0,52	-0,25
Førtidspension	-0,47	-0,66
Børnefamilieydelse	-0,47	-0,12
A-kasse	-0,46	-0,27
Lump-sum skat	0,21	0,14

Anm.: Isoleret forøgelse af overførselsindkomster med 100 mio. kr. Lump-sum skat på personer over 17 år.
Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Tabel 2

Virkning på forskelle i udvidede forbrugsmuligheder målt ved Gini-koefficienten af en ufinansieret forøgelse af offentlig service på 100 mio. kr.

	2009
Offentlig service:	100 gange virkning på Gini-koefficienten, pct.-point
Daginstitution	-0,01
Uddannelse	-0,01
Voksenuddannelse	-0,26
Sundhed	-0,16
- Hospital	-0,17
- Medicin	-0,15
- Sygesikring	-0,14
Pleje	-0,03
- Hjemmehjælp	-0,05
- Plejehjem	-0,01
Lump-sum skat	0,17

Anm.: Isoleret forøgelse af individuel offentlig service og lump-sum skat med 100 mio. kr. Forsikringsværdi af sundhed og pleje, herunder forbrug af hospital, medicin, sygesikring, hjemmehjælp og plejehjem.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Bilag 5.4 Udvidede forbrugsmuligheder

Det offentlige forbrug er sammensat af kollektivt offentligt forbrug og individuelt offentligt forbrug. Det kollektive offentlige forbrug består blandt andet af udgifter til forsvar, vejnet og kollektiv trafik mv. Det individuelle forbrug kan opdeles i forbrug, der kan fordeles på individer, som forbrug i form af daginstitutionsbenyttelse, uddannelse, sundhed (hospital, medicintilskud og sygesikring) og pleje (hjemmehjælp og plejehjem), samt forbrug, som ikke kan fordeles på individer, som fx tilskud til kulturtilbud mv. Individualiserbart offentligt forbrug fordeles og indgår i opgørelsen af udvidede forbrugsmuligheder.

I alt fordeles udgifter til individuelt offentligt forbrug svarende til 255 mia. kr. (2009-niveau), jf. tabel.

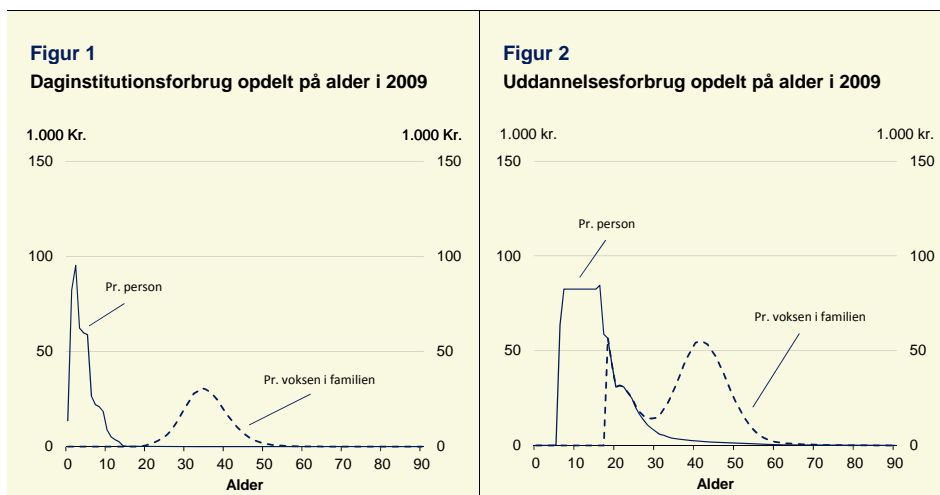
Tabel
Offentligt forbrug i 2009

Offentligt forbrug		
2009-niveau	Mia. kr.	Pct.
Individualiserbart	254,8	51
Heraf:		
- Dagpasning	31,5	6
- Undervisning	91,2	18
- Sundhed	92,2	19
- Pleje	39,5	8
Øvrigt individuelt	101,0	20
Kollektivt	140,5	28
Samlet offentligt forbrug	496,3	100

Anm.: Sundhed er sammensat af individuelt offentligt forbrug i form af hospitalsbenyttelse, sygesikring og medicintilskud. Pleje er i opgørelsen sammensat af hjemmehjælp og plejehjemsbenyttelse.

Kilde: Danmarks Statistik samt egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Offentligt forbrug i form af daginstitutionsbenyttelse og uddannelse fordeles med udgangspunkt i oplysninger om børn i daginstitution og personer under uddannelse, jf. figur 1 og 2.

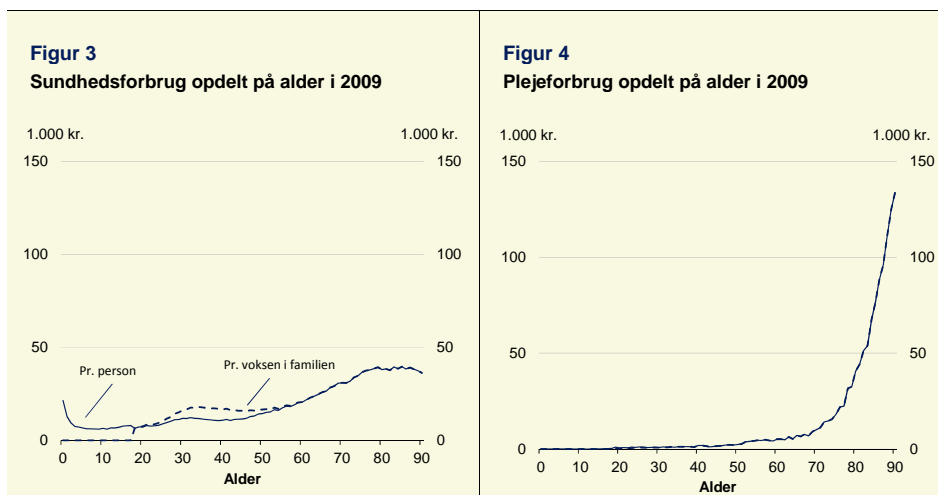
Anm.: Figuren er afsluttet ved 90 år.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Anm.: Figuren er afsluttet ved 90 år. Uddannelse indeholder her også voksenuddannelse.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Offentligt forbrug i form af sundhed og pleje fordeles tilsvarende med udgangspunkt i oplysninger om individuelt forbrug af hospital, medicin og læge/tandlæge og hjemmehjælp og plejehjem, jf. figur 3 og 4.

Anm.: Figuren er afsluttet ved 90 år. Sundhedsforbrug er sammensat af hospitalsbenyttelse, medicintilskud og sygesikringsydelser.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

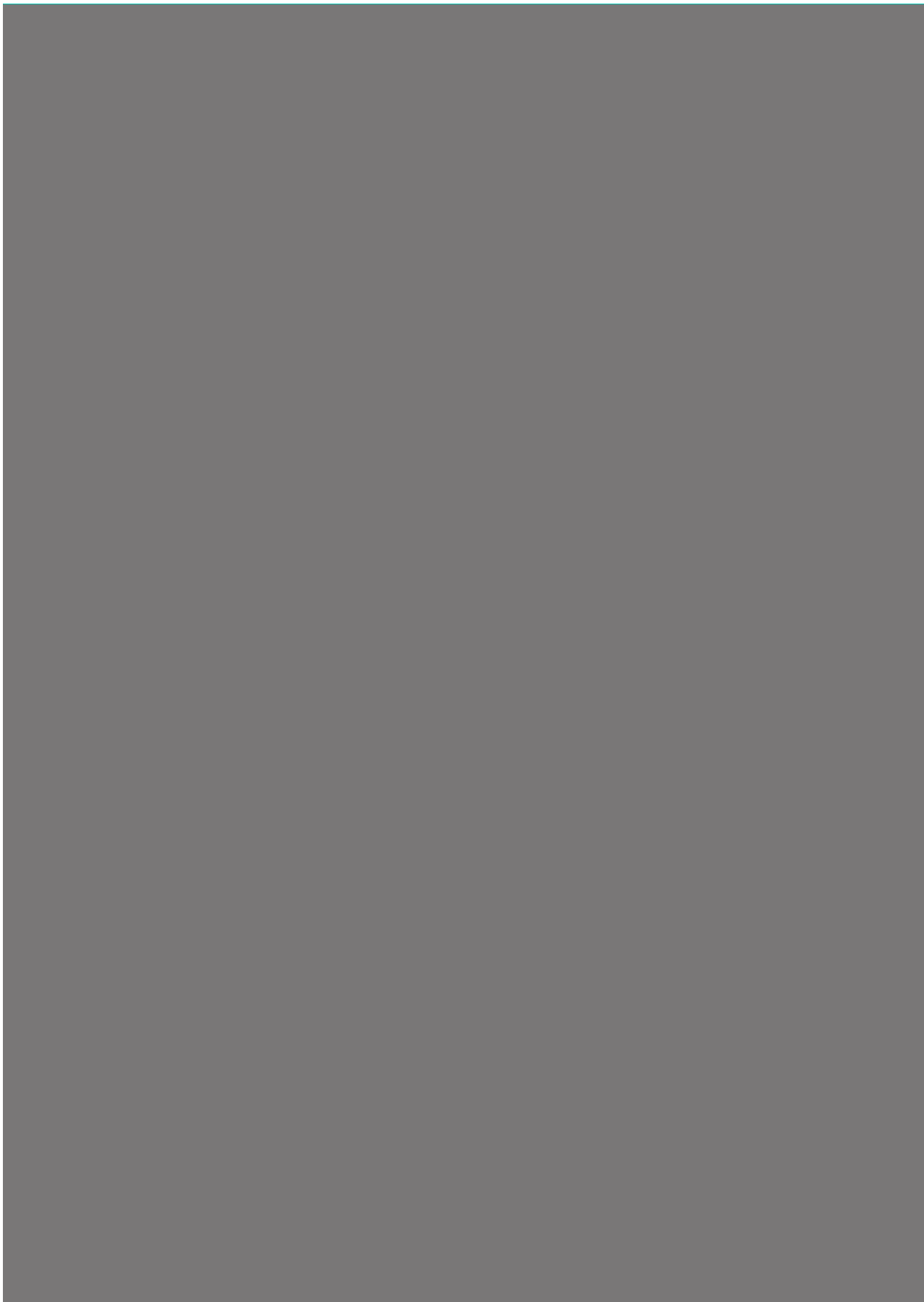
Anm.: Figuren er afsluttet ved 90 år. Pleje er sammensat af hjemmehjælp og plejehjem til ældre og handicappede. Det er svært at skelne mellem forbrug pr. person og forbrug pr. voksen i familien i figuren, idet offentligt forbrug i form af pleje hovedsageligt modtages af voksne personer.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellens datagrundlag.

Forskellene i forbrugsmuligheder kan illustreres med udgangspunkt i de udvidede forbrugsmuligheder, som her består af disponibel indkomst tillagt det individualiserbare offentlige forbrug.

Det individuelle offentlige forbrug fordeles traditionelt ved, at den disponible indkomst tillægges værdien af det faktiske individuelle offentlige forbrug. Alternativt kan den disponible indkomst tillægges det faktiske individuelle offentlige forbrug af daginstitution og uddannelse, som har karakter af reelt forbrug, og det aldersopdelte gennemsnit af det individualiserede offentlige forbrug for den del, der ikke kan siges at være udtryk for en reel forbrugsbeslutning, men snarere er udtryk for en forsikringslignende ydelse, dvs. individuelt offentligt forbrug i form af sundhed og pleje. På den måde tages højde for, at nogle former for offentligt forbrug har en værdi for alle (i aldersgruppen), uanset om der gøres brug af muligheden. Det antages således beregningsteknisk, at eksempelvis hospitalsbenyttelse har samme værdi for alle 80-årige. Der tages således ikke højde for, at nogle grupper kan have større eller mindre sandsynlighed for at gøre brug af de pågældende ydelser som følge af forskellig levevis mv.

Forsikringsværdien af offentligt forbrug i form af sundhed og pleje er her beregningsteknisk opgjort som sandsynligheden for at gøre brug af den offentlige service gange den gennemsnitlige værdi af ydelserne for de berørte opdelt på alder, svarende til det aldersopdelte gennemsnitlige individuelle offentlige forbrug.

6. Den økonomiske tilskyndelse til at arbejde

Langt de fleste har en klar økonomisk tilskyndelse til at arbejde.

Fx går en beskæftiget i gennemsnit 40 pct. ned i disponibel indkomst ved overgang til ledighed eller efterløn. Og når en beskæftiget tjener 100 kr. ekstra, går der i gennemsnit 55 kr. ind på bankkontoen.

Skattereformen fra 2012 har styrket den økonomiske tilskyndelse til at arbejde og vil styrke den yderligere de kommende år i takt med, at reformen bliver fuldt indfaset. Det gælder både tilskyndelsen til at gøre en ekstra indsats og tilskyndelsen til at deltage aktivt på arbejdsmarkedet frem for at modtage overførselsindkomst.

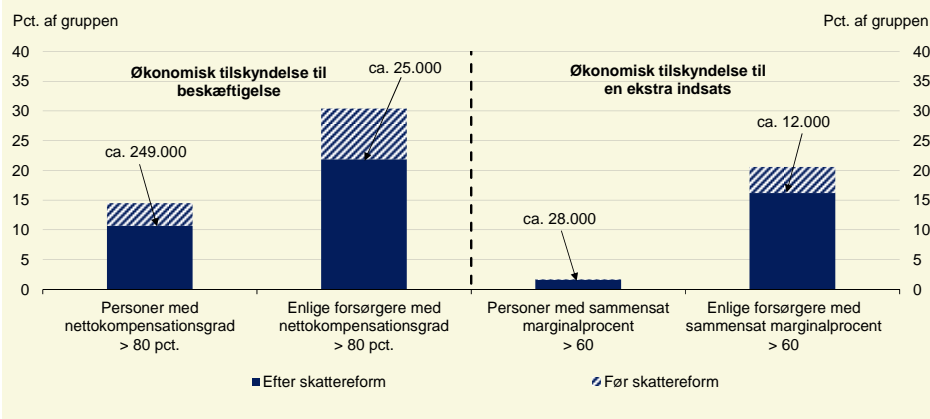
Skattereformen nedbringer således antallet af personer, der har en forholdsvis lille økonomisk gevinst ved at være i beskæftigelse. Der vil dog stadig være omkring 250.000 personer, hvor forskellen i disponibel indkomst som henholdsvis beskæftiget og overførselsindkomstmodtager er under 20 pct.

Samtidig bliver marginals-katten – skatten på den sidst tjente krone – reduceret markant for brede grupper på arbejdsmarkedet. Når skattereformen er fuldt indfaset, vil der dog stadig være knap 30.000 fuldtidsbeskæftigede, der har en sammensat marginalprocent over 60 og dermed en forholdsvis lille økonomisk gevinst ved at gøre en ekstra indsats.

Den sammensatte marginalprocent tager ud over marginals-katten højde for, at en række indkomstafhængige ydelser – typisk boligstøtte, tilskud til daginstitutionsbetaling og ægtefælle eller samlevers sociale pension – kan blive aftrappet, når en persons indkomst stiger.

Figur 6.1 viser eksempler på grupper med en svag økonomisk tilskyndelse til at arbejde.

Figur 6.1
Eksempler på grupper med svag økonomisk tilskyndelse til at arbejde

Anm.: Tallene og pilene angiver antal personer ”efter skattereform”, dvs. når skattereformen er fuldt indfaset. ”Før skattereform” er tal for 2011. For så vidt angår den økonomiske tilskyndelse til at være i beskæftigelse, er der tale om andelen af 18-64-årige i befolkningen ekskl. selvstændige, studerende og førtidspensionister m.fl. For så vidt angår den økonomiske tilskyndelse til en ekstra indsats er der tale om andelen af fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere og selvstændige.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellen.

6.1 Tilskyndelsen til at være i beskæftigelse

Den økonomiske tilskyndelse til at være i beskæftigelse – frem for at modtage overførselsindkomst – kan måles ved den såkaldte *nettokompensationsgrad*. Nettokompensationsgraden kan opgøres som den disponible indkomst som overførselsindkomstmottager i procent af den disponible indkomst som beskæftiget, jf. boks 6.1.

En nettokompensationsgrad på eksempelvis 60 pct. betyder, at den disponible indkomst som overførselsindkomstmottager udgør 60 pct. af den disponible indkomst som beskæftiget – eller at man går 40 pct. ned i disponibel indkomst, hvis man går fra beskæftigelse til at modtage overførselsindkomst.

Jo højere nettokompensationsgraden er, jo svagere er det økonomiske incitament til at være i beskæftigelse.

I denne analyse er den disponible indkomst i de to alternativer – overførselsalternativet og beskæftigelsesalternativet – beregnet ved at antage, at den enkelte person er beskæftiget henholdsvis overførselsindkomstmottager i et helt kalenderår. Beregningen tager blandt andet højde for transportudgifter til og fra arbejde og aftrapning af indkomstafhængige ydelser som boligstøtte, daginstitutionsbetaling og ægtefælles eller samlevers sociale pension.

Selve beregningen af nettokompensationsgraden baserer sig på detaljerede oplysninger om 18-64-årige i befolkningen, som opdeles efter deres arbejdsmarkedstilknytning. Der skelnes mellem fuldt beskæftigede, delårsbeskæftigede, fuldt ledige og efterlønsmodtagere.¹

I beskæftigelsesalternativet bliver den årlige lønindkomst for hver enkelt person fastsat ud fra en ugentlig arbejdstid på 37 timer og deres observerede timeløn.² Hvis der ikke findes oplysninger om en persons aktuelle timeløn – det vil fx gælde for mange ledige – fastlægges der en potentiel timeløn ud fra oplysninger om personens uddannelsesniveau, erhvervs erfaring osv.

Personer, der er medlem af en a-kasse, antages at modtage dagpenge i tilfælde af ledighed, mens andre antages at modtage kontanthjælp. For personer, der er fuldt ledige, og for efterlønsmodtagere består indkomsten i overførselsalternativet af deres faktiske indkomst i det pågældende kalenderår, herunder lønindkomst, hvis de har haft småjob eller lignende i løbet af året.

Boks 6.1

Eksempel på beregning af nettokompensationsgrad ved ledighed

Beregningen af nettokompensationsgrader kan illustreres med et eksempel: En enlig forsøger, der bor til leje og har to børn i daginstitutionsalderen, jf. nedenstående tabel.

Eksemplet er baseret på følgende forudsætninger: Årlig lønindkomst som beskæftiget på ca. 300.000 kr., lejlighed på 100 kvadratmeter med en månedlig husleje på 6.000 kr., to børn i hhv. børnehave og SFO og kontingent til a-kasse, efterløn og fagforening på ca. 17.000 kr. om året.

Forskellen i rådighedsbeløb i de to alternativer – forskelsbeløbet – er i dette eksempel på ca. 3.500 kr. om måneden. *Nettokompensationsgraden* opgjort i procent kan derfor beregnes som 1 minus forholdet mellem forskelsbeløbet og den disponible indkomst. Det svarer omtrent til forholdet mellem den disponible indkomst som ledig og den disponible indkomst som beskæftiget. Nettokompensationsgraden bliver i dette eksempel knap 84 pct.

Bruttokompensationsgraden beregnes som forholdet mellem løn- og overførselsindkomst før skat i de to alternativer, og bliver – opgjort i procent – knap 69 pct. i eksemplet.

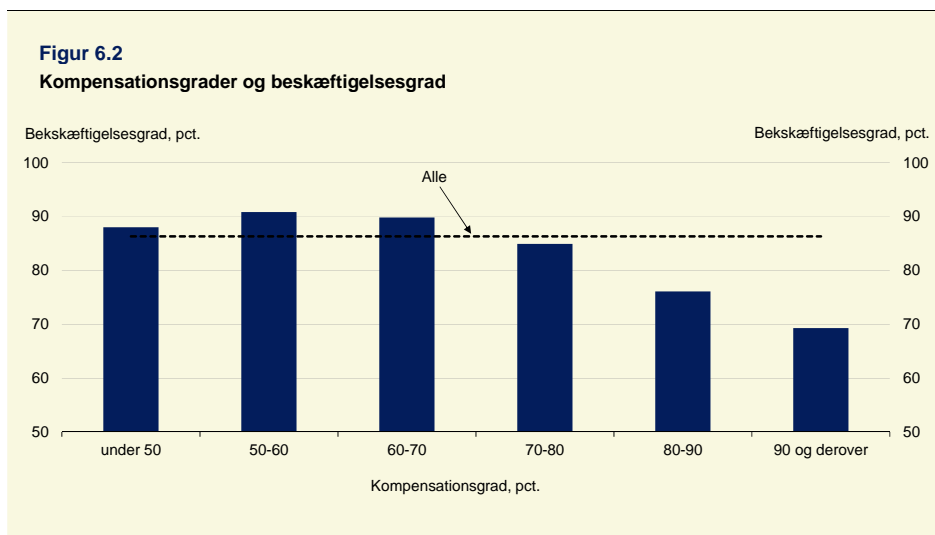
¹ Selvstændige, studerende og førtidspensionister m.fl. indgår ikke i beregningerne.

² Dvs. at den årlige indkomst som beskæftiget er lig med timeløn*37*52. Der regnes altså med 52 ”arbejdsuger”, hvilket svarer til en antagelse om, at de beskæftigede får løn under ferie.

Boks 6.1 (fortsat)

	Alternativer		
	Beskæftiget	Ledig	Forskel
	----- kr. -----		
Lønindkomst	24.910	0	24.910
Dagpenge	0	17.175	-17.175
<i>Indkomst før skat</i>	24.910	17.175	7.735
Arbejdsmarkedsbidrag	-1.993	0	-1.993
Skat	-6.203	-4.576	-1.627
Indkomst efter skat	16.714	12.599	4.115
Boligstøtte	2.074	3.108	-1.034
Daginstitutionsbetaling	-492	0	-492
Børnetilskud og normalbidrag	3.798	3.798	0
Børne- og ungeydelse	2.027	2.027	0
<i>Disponibel indkomst</i>	24.121	21.532	2.589
Pensionsindbetaling inkl. ATP (netto) ...	1.710	297	1.413
Transportudgift	-500	0	-500
<i>Disponibel indkomst inkl. pensionsindbetaling og transportudgifter</i>	25.332	21.829	3.503

Jo højere nettokompensationsgraden er for en gruppe af personer, desto lavere er deres beskæftigelsesgrad, jf. figur 2. Særligt for personer med nettokompensationsgrader over 80 pct. er beskæftigelsesgraden markant lavere end for andre.

Anm.: Tal for 2011. 30-59-årige. Beskæftigelsesgraden er angivet i procent og opgjort ud fra oplysninger om ATP-indbetalinger (støttet beskæftigelse er ikke medtaget i opgørelsen). 18-29-årige er ikke medtaget i opgørelsen. Det skyldes, at alternativet til at modtage overførselsindkomst for denne gruppe i mange tilfælde ikke vil være beskæftigelse, men uddannelse, og uddannelsessøgende indgår ikke i beregningerne af kompensationsgrader. Billedet er det samme for 60-64-årige, men er lidt mindre tydeligt, hvilket skal ses i lyset af bl.a. efterlønsordningen og muligheden for at trække sig tilbage for egne pensionsmidler.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellen.

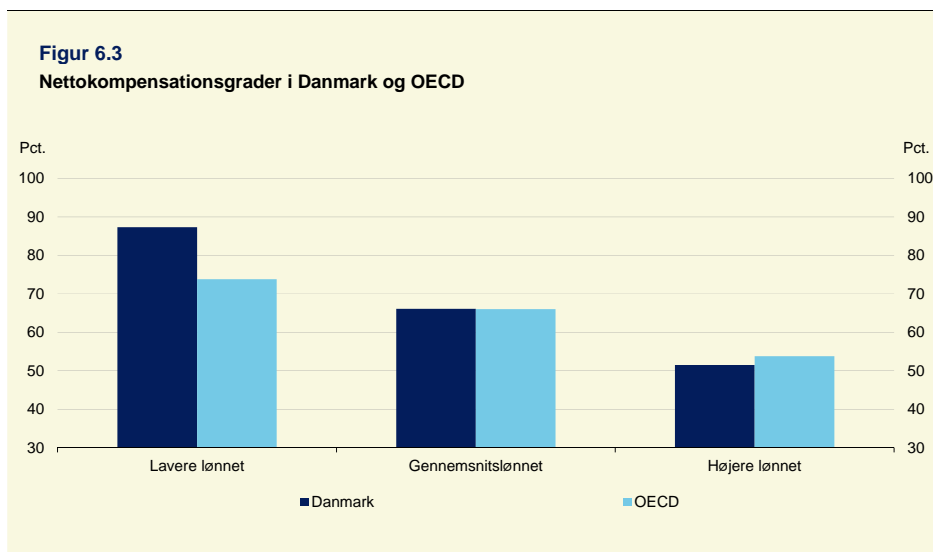
En række studier på såvel danske som udenlandske data bekræfter den positive sammenhæng mellem det økonomiske incitament til at være i beskæftigelse, og om folk rent faktisk er beskæftigede.³

Andre forhold end økonomiske incitamenter vil selvfølgelig have betydning for, om en person er i beskæftigelse eller ej. Det gælder fx rådighedsforpligtelsen og aktiveringsreglerne i dagpenge- og kontanthjælpssystemet. Rådighedsforpligtelsen og aktiveringsreglerne betyder, at dagpenge eller kontanthjælp ikke bare uden videre kan vælges som alternativ til beskæftigelse.

Tilfredsstillelsen ved at bidrage aktivt på arbejdsmarkedet, fællesskabet med arbejdskolleger og betydningen af at kunne forsørge sig selv vil også spille en vigtig rolle for mange mennesker.

³ Se fx De Økonomiske Råd, *Dansk Økonomi, Efterår 2008*.

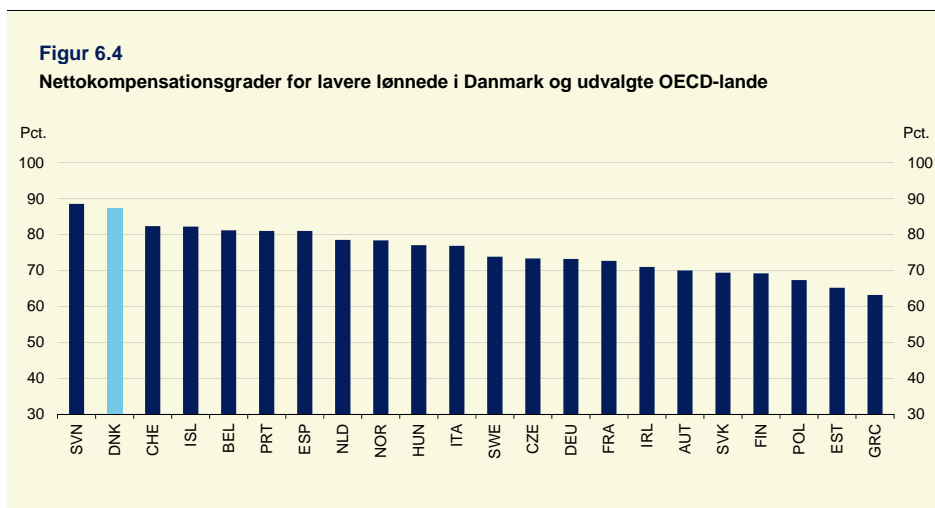
For nogle grupper er det økonomiske incitament til beskæftigelse markant svagere end i andre lande. Nettokompensationsgraden for gennemsnits- og højere lønnede i Danmark ligger omtrent på niveau med OECD-landene set under ét. Men for lavere lønnede er nettokompensationsgraden i Danmark høj i en international sammenligning. Lavere lønnede i Danmark har således et svagere økonomisk incitament til at være i beskæftigelse end lavere lønnede i andre rige lande, jf. figur 6.3.

Anm.: Tal for 2011. Nettokompensationsgrad ved ledighed. En lavere lønnet tjener 67 pct. af en gennemsnitlig beskæftigets løn, mens en højere lønnet tjener 150 pct. af en gennemsnitlig beskæftigets løn. OECD's opgørelser af nettokompensationsgrader afviger på en række områder fra opgørelserne på danske registerdata, som ellers er brugt i denne analyse. Figuren viser således gennemsnittet af nettokompensationsgrader for de familietyper, der indgår i OECD's analyser (billedet er det samme, hvis der ses på specifikke familietyper). Bortset fra andre nordiske lande som fx Norge og Sverige er der således ikke mange OECD-lande, der har adgang til detaljerede registerdata.

Kilde: OECD, *Benefits and Wages: Statistics*, marts 2013.

Nettokompensationsgraden for en lavere lønnet i Danmark er blandt de allerhøjeste i OECD – og den ligger fx også over niveauet i Norge og Sverige, jf. figur 6.4.

Anm.: Tal for 2011. Gennemsnit af nettokompensationsgrader ved ledighed for de familietyper, der indgår i OECD's analyser. En lavere lønnet tjener 67 pct. af en gennemsnitlig beskæftigets løn.

Kilde: OECD, *Benefits and Wages: Statistics*, marts 2013.

Den gennemsnitlige kompensationsgrad er på ca. 60 pct. i 2013. I takt med, at skattereformen bliver fuldt indfaset, vil den gennemsnitlige kompensationsgrad falde til ca. 58 pct., jf. figur 6.5.

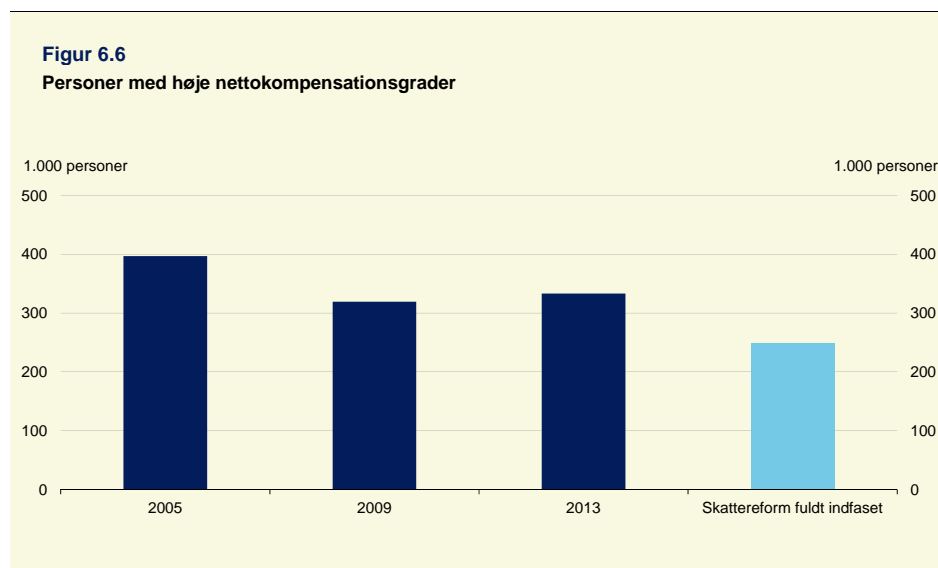

Kilde: Egne beregninger på lovmodellen.

Skattereformen styrker især det økonomiske incitament til at være i beskæftigelse for personer, der har en forholdsvis svag tilskyndelse. Det skyldes, at lempelserne i skattereformen er målrettet lav- og mellemindkomsterne, der oftere har høje nettokompensationsgrader end personer med højindkomster.

Med skattereformen bliver beskæftigelsesfradraget næsten fordoblet. Og det bliver mere end tredoblet for enlige forsørgere. Den afdæmpede regulering af overførselsindkomsterne, der er en del af skattereformen, bidrager også til faldende nettokompensationsgrader.

Når skattereformen er fuldt indfaset, vil antallet af personer med nettokompensationsgrader over 80 pct. således være faldet fra ca. 400.000 personer i 2005 til ca. 250.000 personer, jf. figur 6.6.

Anm.: Personer med en nettokompensationsgrad over 80 pct.

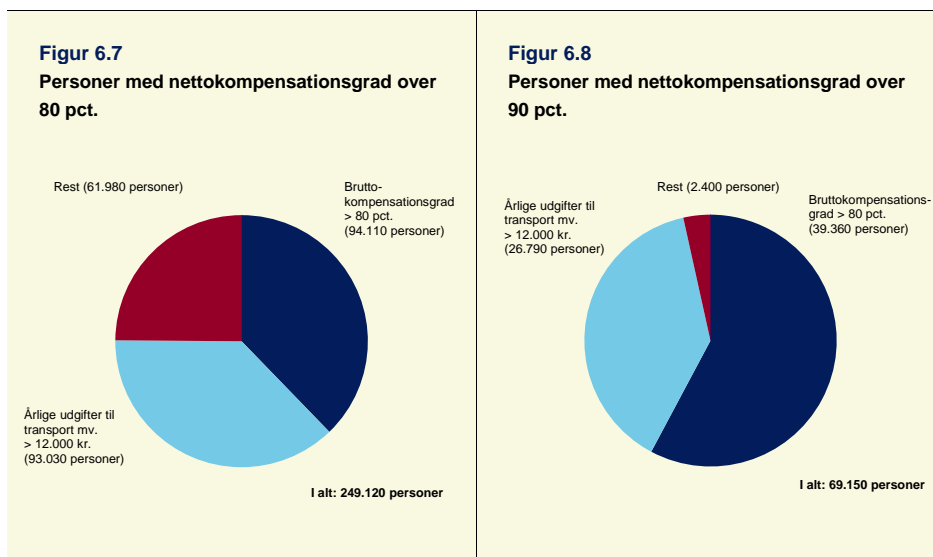
Kilde: Egne beregninger på lovmodellen.

Men der vil altså fortsat være ca. 250.000 personer med en forholdsvis svagt økonomisk tilskyndelse til at deltage aktivt på arbejdsmarkedet, når skattereformen er fuldt indfaset.

For en stor del af disse er en væsentlig årsag til de høje nettokompensationsgrader, at ydelsesniveauet i dagpengesystemet er relativt højt for lavere lønnede. Det relativt høje ydelsesniveau i dagpengesystemet afspejler sig i en høj *bruttokompensationsgrad*. *Bruttokompensationsgraden* beregnes ved at sætte den indkomsterstattende ydelse som ledig, fx dagpenge – opgjort før skat – i forhold til lønindkomsten som beskæftiget før skat.

Omkring en tredjedel af de 250.000 personer, der har nettokompensationsgrad over 80 pct., når skattereform er fuldt indfaset, har således også en *bruttokompensationsgrad*, der overstiger 80 pct., jf. figur 6.7.

Selv for de personer, der har en lidt lavere bruttokompensationsgrad, kan nettokompensationsgraden dog hurtigt komme over 80 pct., fx som følge af transportudgifter. En anden væsentlig årsag til høje nettokompensationsgrader er således store udgifter forbundet med transport til og fra arbejde mv. Store udgifter er her afgrænset som udgifter på mere end 12.000 kr. om året, dvs. mere end 1.000 kr. om måneden.

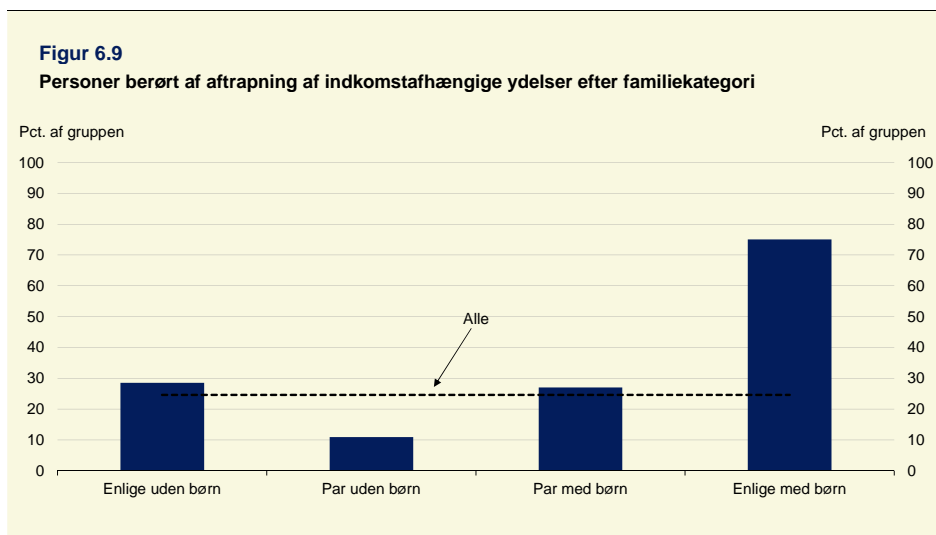
Anm.: Skattereformen fuldt indfaset. Nogle personer med en bruttokompensationsgrad over 80 pct. vil samtidig have store udgifter forbundet med transport til og fra arbejde mv.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellen.

Det er også høje bruttokompensationsgrader og store udgifter til transport mv., der er hovedårsagen til nettokompensationsgrader over 90 pct., jf. figur 6.8.

For en mindre gruppe af personer er der en tredje årsag til svage økonomiske incitamenter til beskæftigelse. Her har aftrapningen af indkomstafhængige ydelser som boligstøtte og tilskud til daginstitutionsbetaling en markant negativ effekt på den økonomiske tilskyndelse. Det gælder især for enlige forsørgere.

I befolkningen som helhed er det omkring tre ud af fire enlige forsørgere, der er berørt af aftrapning af indkomstafhængige ydelser, mens det kun er omkring én ud af fire for grupperne enlige uden børn og par med børn. Og for gruppen af par uden børn er der tale om endnu færre, jf. figur 6.9.

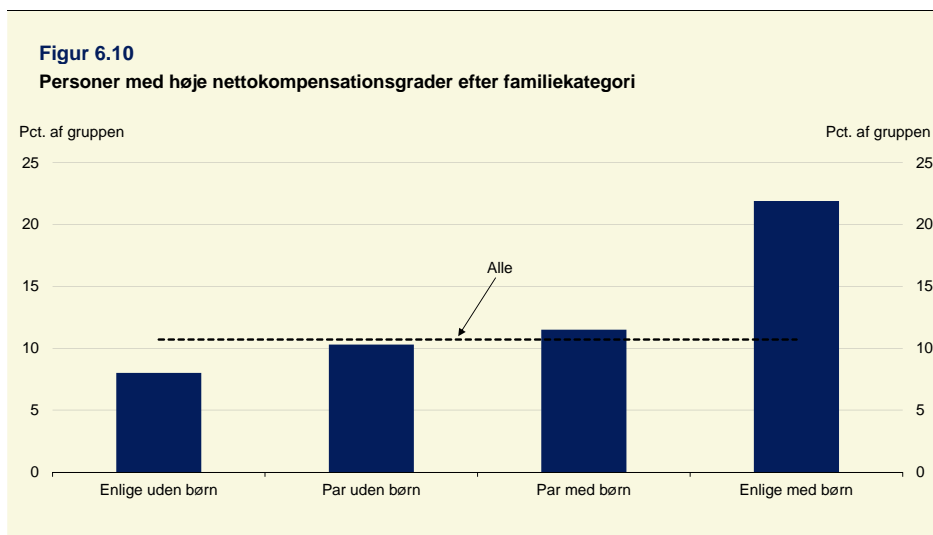

Anm.: Skattereformen fuldt indfasat. Personer berørt af boligstøtte, tilskud til daginstitutionsbetaling og/eller ægtefælle eller samlevers sociale pension.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellen.

Spejlbilledet af, at enlige forsørgere oftere end andre oplever, at boligstøtte og tilskuddet til daginstitutionsbetaling bliver aftrappet, er, at gruppen oftere oplever svagere økonomiske incitamentter – målt ved nettokompensationsgraden – til at være i beskæftigelse end de andre familie kategorier.

Mens 8-12 pct. af de enlige uden børn og parfamilierne har en nettokompensationsgrad over 80 pct., gør det samme sig gældende for ca. 22 pct. af de enlige forsørgere, jf. figur 6.10.

Anm.: Skattereformen fuldt indfasat. Personer med en nettokompensationsgrad over 80 pct.
Kilde: Egne beregninger på lovmodellen.

6.2 Tilskyndelsen til at gøre en ekstra indsats

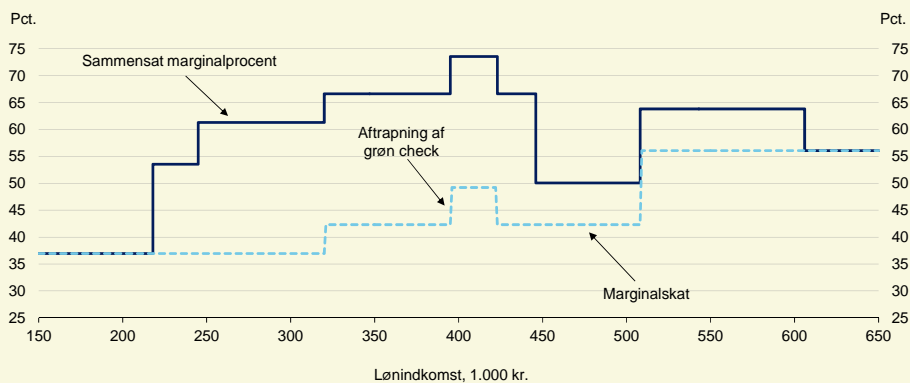
Det er som udgangspunkt skatten på den sidst tjente krone – *marginalskatten* – der har betydning for den økonomiske tilskyndelse til at gøre en indsats. Fx at tage en ekstra vagt som sygeplejerske eller maskinmester, at videreudanne sig for at få en højere løn eller at søge aktivt efter et nyt og bedre lønnet job, der bedre matcher ens uddannelse, erfaring og personlige kvalifikationer.

Hvis man kun betragter skattesystemet – og ikke tager højde for aftrapningen af indkomstafhængige ydelser – risikerer man imidlertid at overvurdere det økonomiske incitament til at gøre en ekstra indsats.

For at tage højde for at netop ydelsessystemet også spiller en rolle, kan der for personer i beskæftigelse beregnes såkaldte *sammensatte marginalprocenter*. Sammensatte marginalprocenter tager ud over marginalskatten højde for, at ydelser som boligstøtte, tilskud til daginstitutionsbetaling og ægtefælles eller samlevers sociale pension bliver aftrappet, når indkomsten stiger.

Beregningen af sammensatte marginalprocenter kan illustreres med en enlig forsørger, der bor til leje og har to børn i daginstitution. Han eller hun vil med en årlig lønindkomst i størrelsesordenen 250-400.000 kr. have en marginalskat på 37-42 pct. Men den sammensatte marginalprocent vil ligge på 61-67 pct., jf. figur 6.11.

Figur 6.11
Sammensat marginalprocent for en enlig forsørger, der bor til leje og har to børn i daginstitution

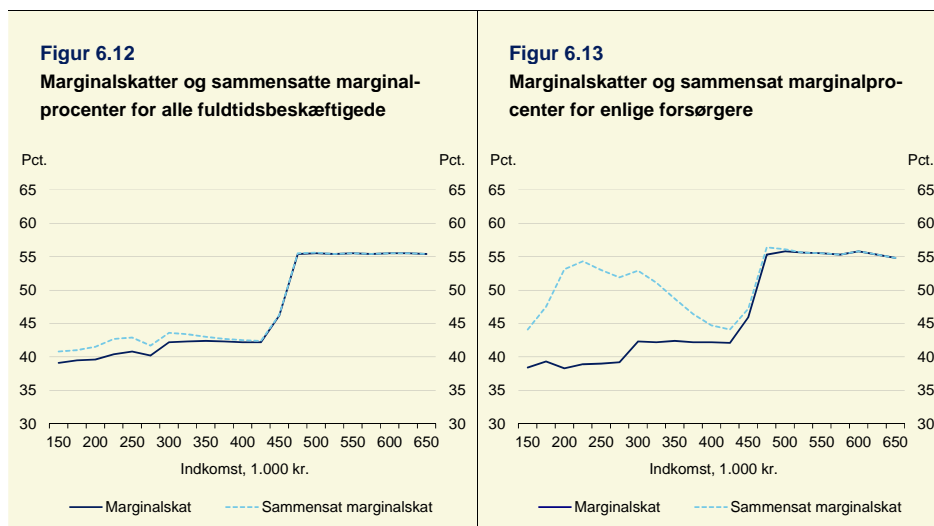

Anm.: Gældende regler i 2013. Der er lagt følgende forudsætninger til grund: Lejlighed på 125 kvadratmeter med en månedlig husleje på 7.500 kr. To børn i hhv. børnehave og SFO. Kontingent til a-kasse/efterløn og fagforening udgør ca. 17.000 kr. om året.

Kilde: Egne beregninger på familietypemodellen.

Beregningsen er bare et eksempel. Hvis man regner på de faktiske marginalskatter og sammensatte marginalprocenter for beskæftigede, viser det sig, at den sammensatte marginalprocent stort set ligger på niveau med marginalskatten, når fuldtidsbeskæftigede betragtes under ét.

For årsindkomster under 300.000 kr. ligger den gennemsnitlige sammensatte marginalprocent imidlertid over den gennemsnitlige marginalskat, jf. figur 6.12. Og ser man kun på gruppen af fuldtidsbeskæftigede enlige forsørgere, ligger den gennemsnitlige sammensatte marginalprocent markant over niveauet for den gennemsnitlige marginalskat for årlige indkomster under 400.000 kr., jf. figur 6.13.

Anm.: Skattereformen fuldt indfaset. Personlig indkomst.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellen.

At den gennemsnitlige sammensatte marginalprocent for lavere indkomster – og særligt for enlige forsørgere – ligger over den gennemsnitlige marginalskat, skal ses i lyset af den måde, ydelsessystemerne er indrettet på.

Generelt afspejler indretningen af ydelsessystemerne en balance mellem to forskellige hensyn. På den ene side hensynet til, at de sociale ydelser skal være rettet mod de personer og familier, der har det største behov. Det vil i mange tilfælde sige familier med en forholdsvis lav årlig indkomst og familier med børn, herunder enlige forsørgere.

På den anden side vil der være hensynet i forhold til at begrænse de negative virkninger på det økonomiske incitament til at gøre en ekstra indsats (og til at deltage aktivt på arbejdsmarkedet), der kan følge af de høje sammensatte marginalprocenter, som indretningen af ydelsessystemerne i nogle tilfælde medfører.

Den konkrete afvejning af disse to hensyn handler mange gange om, hvorvidt man skal vælge at lade ydelserne aftrappe over et kort eller et langt indkomstinterval.

Hvis man vælger at aftrappe ydelserne over et kort indkomstinterval, vil det typisk betyde, at få personer bliver berørt af aftrapningen.⁴ Men et kort indkomstinterval vil betyde, at de, der ligger i intervallet – og er berørt af aftrapningen – får en høj sammensat marginalprocent, da ydelsen aftrappes hurtigt.

⁴ Det kommer dog an på, hvor indkomstintervallet ligger i forhold indkomstfordelingen. Selv om indkomstintervallet er kort, kan der være mange, der bliver berørt, hvis intervallet ligger omkring nogle typiske indkomster.

Hvis man omvendt lægger sig fast på et langt indkomstinterval, vil der være mange, der bliver berørt af aftrapningen. Til gengæld bliver den sammensatte marginalprocent typisk ikke så høj for den enkelte.

Det vil kun være muligt *helt* at undgå de negative virkninger ved aftrapning af indkomstafhængige ydelser ved enten at afskaffe ydelserne eller ved at lade ydelserne være uafhængige af indkomsten. Den første mulighed vil generelt være i konflikt med de politiske og sociale mål, der er med ydelserne. Og den anden mulighed vil føre til meget store stigninger i de offentlige udgifter.

Se boks 6.2 for data- og metodegrundlaget ved beregning af faktiske sammensatte marginalprocenter.

Boks 6.2

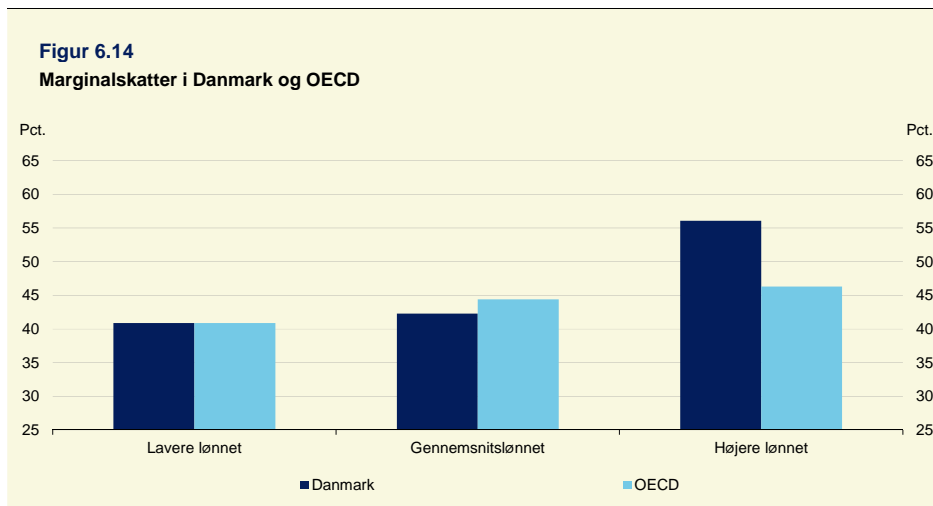
Data- og metodegrundlag ved beregning af faktiske sammensatte marginalprocenter

Beregningerne af sammensatte marginalprocenter omfatter fuldt beskæftigede lønmodtagere og selvstændige. Fuldt beskæftigede lønmodtagere er personer, der er i ustøttet beskæftigelse i et helt kalenderår.

Datagrundlaget for beregningerne er en stikprøve af befolkningen, der omfatter 3,3 pct. af befolkningen og disse personers familiemedlemmer (lovmodellens datagrundlag).

Beregningerne tager konkret udgangspunkt i en forøgelse af lønindkomsten med 1.000 kr. for hver person, og ved hjælp af lovmodellen beregnes, hvor meget familierne skal betale ekstra i indkomstskat, og hvor meget deres offentlige ydelser bliver reduceret som følge af indkomstfremgangen. Den sammensatte marginalprocent kan således beregnes ved at sætte summen af den ekstra indkomstskat og reduktionen i offentlige ydelser i forhold til indkomstforøgelsen.

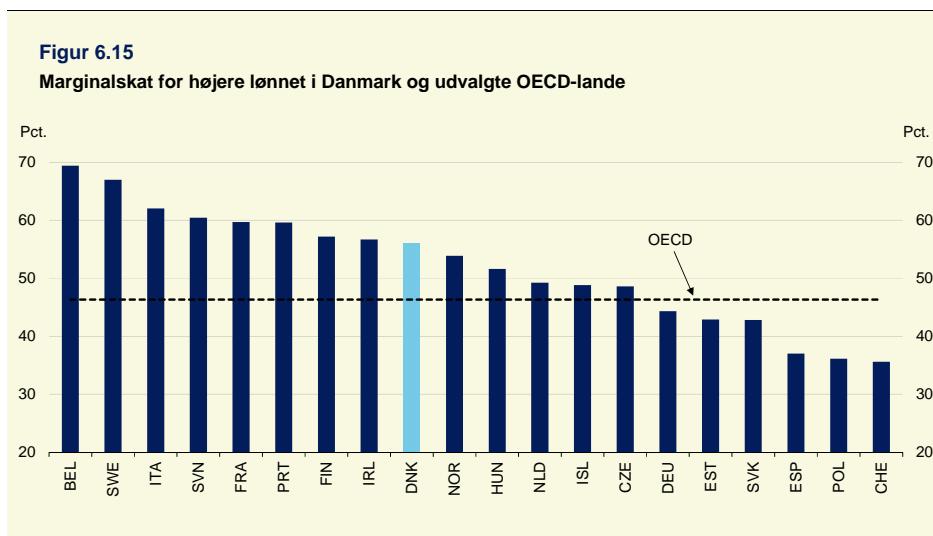
Marginalskatten for en gennemsnitlig beskæftiget i Danmark ligger omtrent på niveau med OECD-landene under ét. Det samme gælder en lavere lønnet, jf. figur 6.14. Til gengæld er marginalskatten for en højere lønnet høj i Danmark i en international sammenligning.

Anm.: Tal for 2011. Gennemsnitlig marginalskat for en enlig person uden børn. En lavere lønnet tjener 67 pct. af en gennemsnitlig beskæftigets løn, mens en højere lønnet tjener 167 pct. af en gennemsnitlig beskæftigets løn.

Kilde: OECD.Stat, marts 2013.

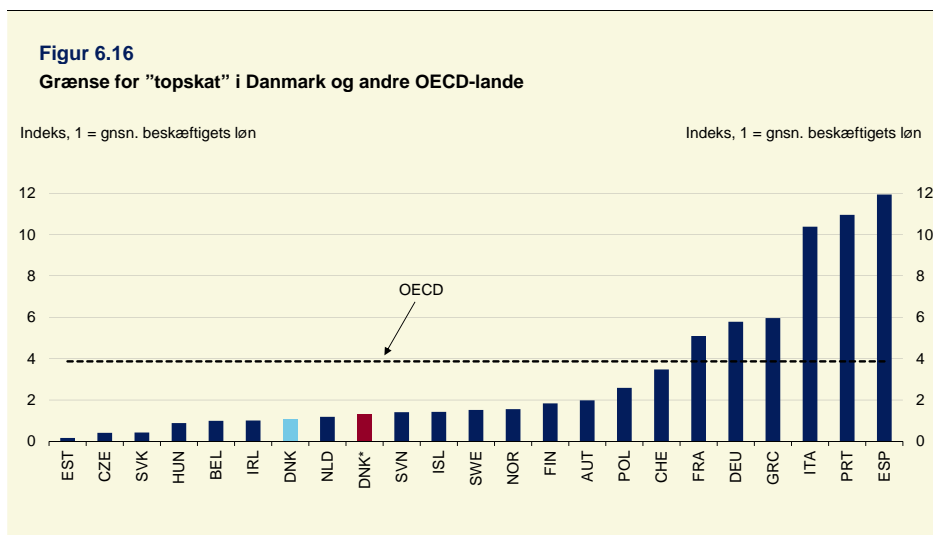
Marginalskatten for en højere lønnet i Danmark er dog ikke blandt de højeste i OECD, jf. figur 6.15. Fx ligger niveauet i Danmark noget under det svenske niveau.

Anm.: Tal for 2011. Marginalskat for en enlig person uden børn med en løn svarende til 167 pct. af en gennemsnitlig beskæftigets løn.

Kilde: OECD.Stat, marts 2013.

Når skattereformen ikke ændrer ved dette billede, skyldes det, at reformen ændrer på topskattegrænsen og ikke på topkattesatsen. Og selv med skattereformen fuldt indfaset vil Danmark være blandt de lande, hvor topskattegrænsen sætter ind tidligst, jf. figur 6.16.

Anm.: Tal for 2012. Figuren viser, hvornår den højeste marginalskat på lønindkomst (ekskl. arbejdsgiverbetalte sociale bidrag), "topskatten", indtræder, målt i forhold til en gennemsnitlig arbejders løn. En opgørelse inkl. arbejdsgiverbetalte sociale bidrag vurderes ikke at ville ændre nævneværdigt ved Danmarks placering. DNK* angiver Danmarks placering, når skattereformen er fuldt indfaset.

Kilde: OECD Tax Database.

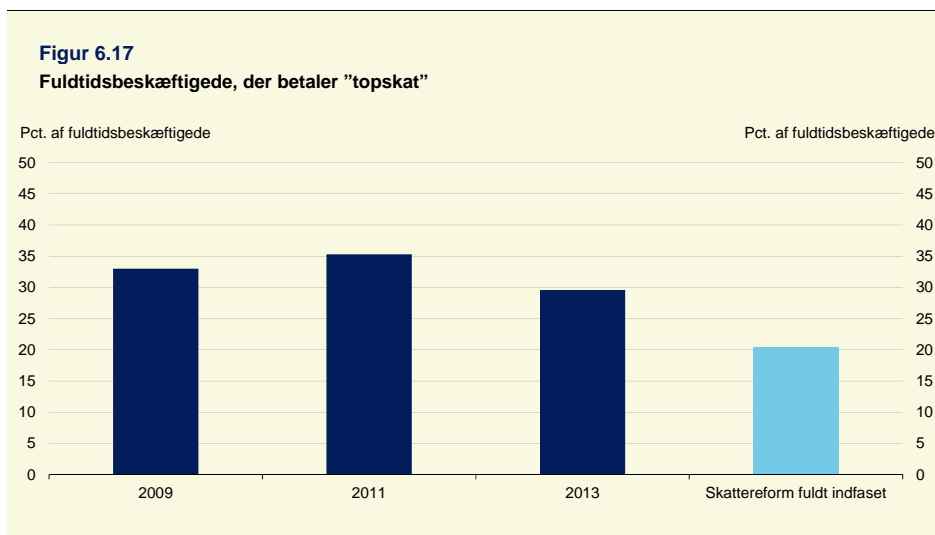
For brede grupper på arbejdsmarkedet betyder skattereformens forhøjelse af topskattegrænsen en markant lavere skat på den sidst tjente krone. Det skyldes, at topskattegrænsen tidligere satte ind allerede ved 389.900 kr., dvs. ved en årlig lønindkomst på ca. 423.800 kr. før arbejdsmarkedsbidrag.

Når skattereformen er fuldt indfaset, vil topskattegrænsen først sætte ind ved 467.000 kr. Det svarer til en årlig lønindkomst på ca. 507.600 kr. før arbejdsmarkedsbidrag.

Konkret betyder det, at ca. 275.000 skatteydere "slipper" for at betale topskat fremover. Disse skatteydere får sænket marginalsatten med ca. 14 pct.point.⁵ – og får dermed også et markant styrket økonomisk incitament til at gøre en ekstra indsats.

Faldet i antallet af topskatteydere viser sig blandt andet ved, at andelen af fuldtidsbeskæftigede, der betaler topskat, bliver nedbragt betydeligt i takt med, at skattereformen bliver fuldt indfaset, jf. figur 6.17.

⁵ Topskattesatsen er formelt på 15 pct.. Men da der allerede er betalt arbejdsmarkedsbidrag på 8 pct. af de penge, der betales topskat af, bliver nedsættelse ca. 14 pct.point ($15 \cdot 92 \text{ pct.} = 13,8$).

Anm.: 30-59-årige fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere på det højeste progressionstrin. For så vidt angår 2009, vil der være personer, der betaler topskat, men ikke mellemskat. Disse personer er udeladt, da de således ikke befinder sig på det højeste progressionstrin. Der vil i alle år være nogle skatteydere, der kun betaler topskat af positiv nettokapitalindkomst og ikke af deres arbejdsindkomst, fordi der beregnes topskat heraf hos en ægtefælle med indkomst over topskattegrænsen. Disse personer er også udeladt.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellen.

Se boks 6.3 for studier af sammenhænge mellem marginalsat og arbejdsindsats.

Boks 6.3**Sammenhænge mellem marginalskat og arbejdsindsats**

Flere studier, herunder på skandinaviske data, finder en sammenhæng mellem ændringer i marginals-katten på arbejdsindkomst og arbejdsindsatsen.

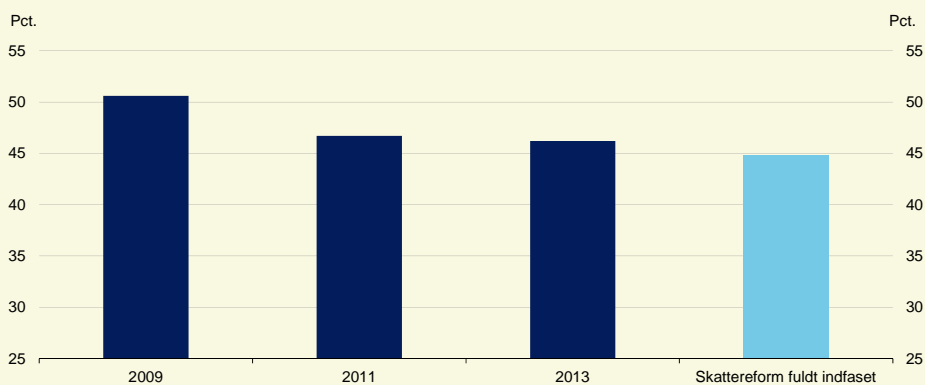
Fælles for disse studier er, at de finder, at lavere marginalskat alt andet lige øger arbejdsindsatsen i form af et øget antal arbejdstimer blandt de beskæftigede. De øgede antal arbejdstimer kan fx komme til udtryk ved, at de beskæftigede i højere grad går op i tid, er mindre fraværende på jobbet eller finder sig et bijob.

Ud over den kvantitative effekt på arbejdsudbuddet i form af et øget antal arbejdstimer vil der også være kvalitative effekter ved ændringer i marginals-katten på arbejdsindkomst, der fx kommer til udtryk ved øget produktivitet. Lavere marginalskat på arbejdsindkomst kan således styrke det økonomiske incitament til at uddanne sig, være mere effektiv på jobbet, tage større ansvar, gå efter en forfremmelse osv. Disse effekter vil alle slå ud i øget produktivitet.

Der henvises i øvrigt til tænketanken Kraka's brev af 3. juli 2012 til Folketingets skatteudvalg for en oversigt over den nyere litteratur på området.

Den *gennemsnitlige* sammensatte marginalprocent er faldende siden 2009, jf. figur 6.18. Denne tendens fortsætter i takt med, at skattereformen bliver fuldt indfaset.

Sammenholdt med 2009 vil den gennemsnitlige sammensatte marginalprocent for fuldtidsbeskæftigede være nedbragt med 5,8 pct.point, når skattereformen er fuldt indfaset; fra 50,6 pct. til ca. 44,8 pct.

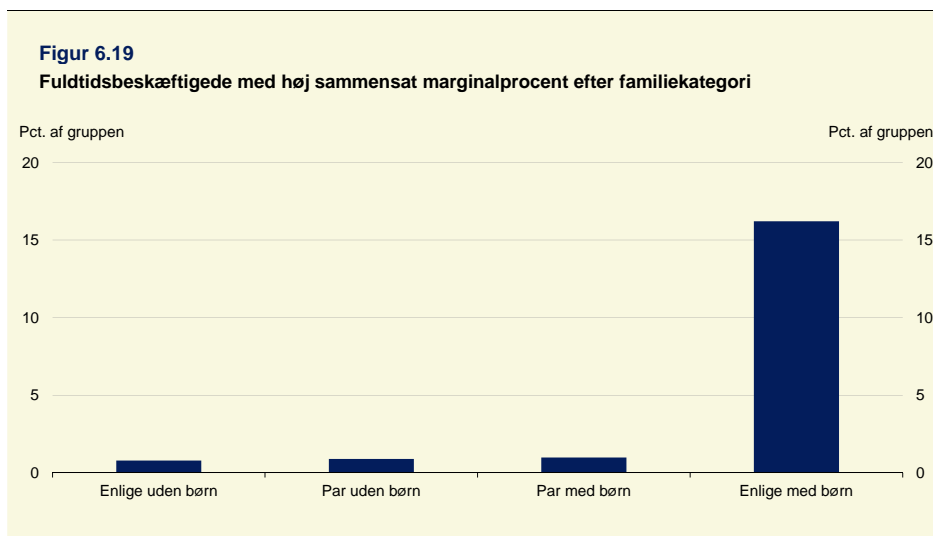
Figur 6.18**Gennemsnitlig sammensat marginalprocent for fuldtidsbeskæftigede**

Anm.: Fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere og selvstændige.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellen.

Der vil dog fortsat være fuldtidsbeskæftigede, der oplever høje sammensatte marginalprocenter, fx en sammensat marginalprocent over 60. Det gælder ikke mindst gruppen af enlige forsørgere.

Blandt enlige forsørgere vil det således fortsat være ca. 16 pct., som har en sammensat marginalprocent over 60, hvor det for andre grupper er omkring 1 pct., jf. figur 6.19.

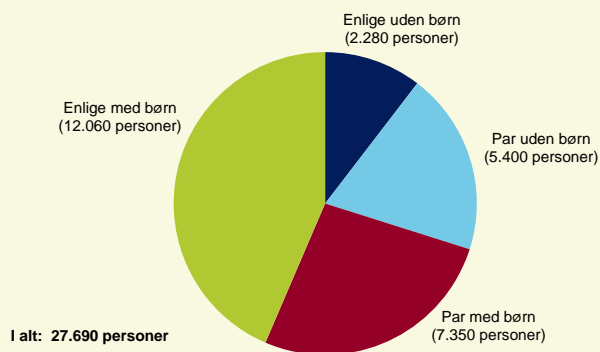

Anm.: Fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere og selvstændige med en sammensat marginalprocent over 60. Skattereformen fuldt indfaset.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellen.

Enlige forsørgere udgør således en stor del af den samlede gruppe af fuldtidsbeskæftigede med høje sammensatte marginalprocenter; ca. 12.000 personer ud af i alt ca. 28.000 personer, jf. figur 6.20.

Figur 6.20
Fuldtidsbeskæftigede med høj sammensat marginalprocent efter familiekategori

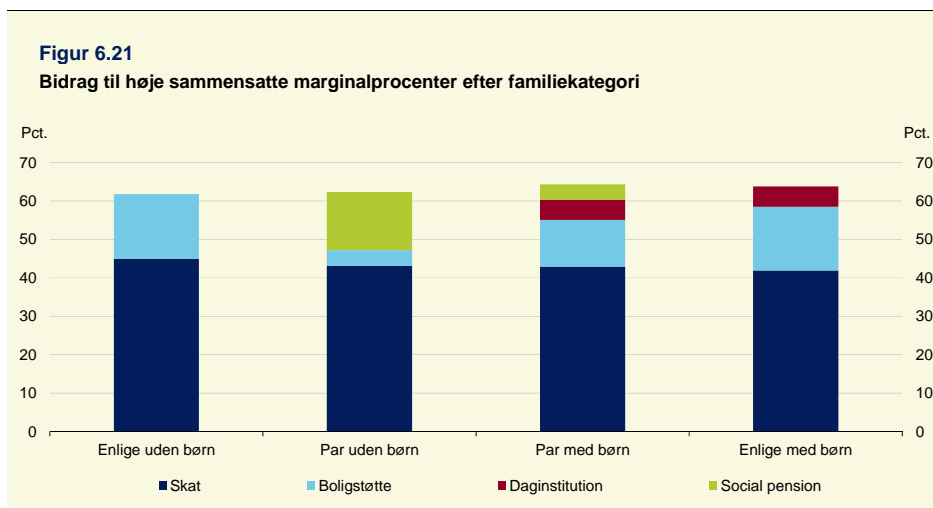

Anm.: Fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere og selvstændige med en sammensat marginalprocent over 60. Skattereformen fuldt indfaset.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellen.

Hvis man ser på årsagerne til høje sammensatte marginalprocenter, viser der sig lidt forskellige billeder, alt efter hvilke familiekategorier, man ser på.

For enlige uden børn er det aftrapningen af boligstøtte, der trækker de høje sammensatte marginalprocenter. For par uden børn er det hovedsageligt aftrapningen af ægtefælles eller samlevers sociale pension, der bidrager til høje sammensatte marginalprocenter, jf. figur 6.21.

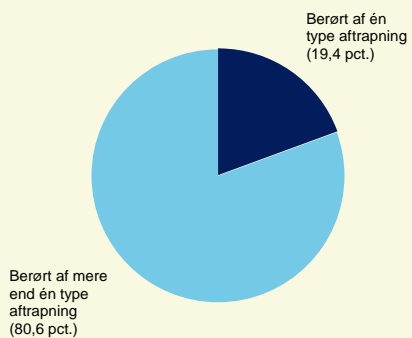
Anm.: Fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere og selvstændige med en sammensat marginalprocent over 60. Skattereformen fuldt indfaset.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellen.

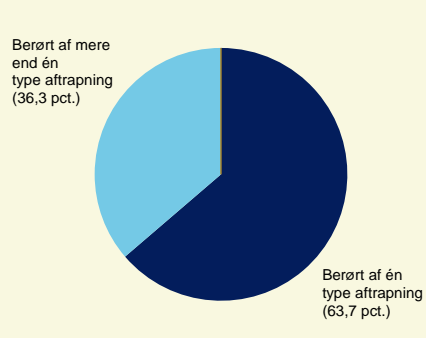
For par med børn er billedet mere sammensat, men det væsentligste bidrag kommer fra aftrapningen af boligstøtte. For enlige forsørgere kommer det væsentligste bidrag til høje sammensatte marginalprocenter også fra aftrapningen af boligstøtte

Ser man nærmere på gruppen af enlige forsørgere, viser det sig imidlertid, at de i langt højere grad er berørt af mere end én type af aftrapning end øvrige familiekategorier. En væsentlig årsag til, at enlige forsørgere i mange tilfælde får en høj sammensat marginalprocent, er således, at de både er berørt af aftrapning af boligstøtte og af tilskud til daginstitutionsbetaling, jf. figur 6.22 og figur 6.23.

Figur 6.22
Fuldtidsbeskæftigede med høj sammensat marginalprocent efter typer af aftrapning, enlige med børn

Figur 6.23
Fuldtidsbeskæftigede med høj sammensat marginalprocent efter typer af aftrapning, øvrige familiekategorier

Anm.: Fuldtidsbeskæftigede lønmodtagere og selvstændige med en sammensat marginalprocent over 60. Skattereformen fuldt indfasat.

Kilde: Egne beregninger på lovmodellen.

